

DANSKE STUDIER

FOR UNIVERSITETSJUBILÆETS
DANSKE SAMFUND

UDGIVET AF
AAGE HANSEN OG EJNAR THOMSEN

UNDER MEDVIRKNING AF
ERIK DAL

1952

KØBENHAVN

J. H. SCHULTZ FORLAG

INDHOLD

SVEND AAKJÆR: Gunnar Knudsen	5
ERIK DAL: H. Grüner-Nielsen	9
GUUDRUN DAHLERUP-PETERSEN og GEORG CHRISTENSEN: Et nyopdaget håndskriftfragment af Don Pedro	20
ARNE NIELSEN: Nogle vendsysselske visebøger	39
ARTHUR ARNHOLTZ: Metriske grundspørgsmaal	76
AAGE KABELL: Metriske misforstaaelser	97
ARTHUR ARNHOLTZ: Metriske Metamorfoser. Duplik til Aage Kabell	118

MINDRE BIDRAG

Uppreppningsstrofen. En folkløristisk formstudie [af Otto Andersson] (<i>Erik Dal</i>)	123
Øhlenschläger og Ossian. Et supplement (<i>Carl Roos</i>)	127
Nordtysk Sagn om Drusus (<i>Gudmund Schütte</i>)	129
Sunigilda, den gotiske Storhersker Theoderiks Offer (<i>Gudmund Schütte</i>)	131
De engelske Fyrstenavnes Problemer (<i>Gudmund Schütte</i>)	132
Svensk eventyrlitteratur (anm. af Waldemar Liungman: Varifrån kommer våra sagor?) (<i>Inger M. Boberg</i>)	134
Østrigsk folkemindeforskning (anm. af Leopold Schmidt: Geschichte der österreichischen Volkskunde) (<i>Inger M. Boberg</i>)	135
Tilføjelser til to Johannes V. Jensen afhandlinger (<i>Harry Andersen</i>)	137
Tidens enhed i Hakon Järn (<i>Knud Tøgeby</i>)	143

Denne årgang er sat og trykt i månederne februar—juni 1953.
Universitets-Jubilæets danske Samfund nr. 363.

GUNNAR KNUDSEN

23. MARTS 1886—15. SEPTEMBER 1952

Altfor tidligt er Danske Studiers mangeårige redaktør, kontorchef i Stednavneudvalget Gunnar Knudsen gået bort. Ingen, der havde den glæde at være sammen med ham ved den internationale stednavnekongres i Uppsala og ved Dansk historisk Fællesforenings årsmøde i Ribe i august 1952, kunne ane, at han så brat skulle rives bort fra sit arbejde. Han døde den 15. september 1952, kun 66 år gammel, og selv om han ikke var nogen robust mand, kunne man dog vanskeligt forsone sig med den tanke, at han ikke skulle fortsætte sit arbejde mange år endnu, bl. a. som chefredaktør af Traps Danmark.

Han var født i Landsgrav ved Slagelse den 23. marts 1886. Faderen, Hans Knudsen, var en meget kendt havebrugsmand, mangeårig formand i de tre sydvestsjællandske landboforeningers planteavlsudvalg, amtskredsformand i Østifternes Haveselskab, og skrev ofte i fag- og dagspressen om forskellige økonomiske spørgsmål, særlig kartoffeldyrkning. Sammen med moderen, Hanne Knudsen, der blev landskendt for sine bøger om havesager, frugt og syltning, ledede faderen fra 1898 til sin død kursus i landbrug og havebrug. Moderen, en klog og statelig, smuk kone, som Gunnar Knudsen lignede meget i det ydre, døde først i 1943, og hos naboen Niels Frandsen traf Gunnar Knudsen de to begavede sønner, den nuværende medicinaldirektør Johannes Frandsen, og den nylig afdøde professor i Århus, Ernst Frandsen.

1905 blev Knudsen student fra Sorø Akademi, og han skrev ofte i Soranerbladet, og ligeledes i Historisk Aarbog for Sorø amt, samtidig med at han var medlem af bestyrelsen for Historisk Samfund for Sorø amt.

1913 blev han cand. mag. med dansk, latin og engelsk, og jeg husker tydeligt fra mit rusår 1912—13 den smukke mand med det fine, blege ansigt, som sad på forreste række («kandidatbænken») hos professor Verner Dahlerup, der også var gammel soraner og i en årrække redak-

tør af Dania, Danske Studiers forgænger. Knudsen var afgjort en af Dahlerups yndlings elever, og muligvis var det igennem ham han i 1913 blev medhjælper og fra 1914 sekretær ved Stednavneudvalget. Her havde jeg den glæde at arbejde under ham allerede som student i 1914, da vi sad i et hjørne af det gamle Matrikulsarkiv. Vi boede begge i det nye Amagerbrokvarter, Knudsen i Svinget 26 og jeg Ved Amagerport 3, og jeg husker mangen livfuld passiar, når vi fulgtes ad hjem over Langebro og ad Amager Boulevard. Knudsen var da allerede igang med at ordne Stednavnekontorets topografiske samlinger, og jeg var begyndt på den langt beskednere opgave at ordne mine topografiske samlinger til Fjends herreds historie. Vi var enige om, at en tredeling af samlingerne var den eneste fornuftige, excerpter af de originale kilder ordnet kronologisk, en topografisk samling, ordnet efter herred, sogn og ejerlav, og et sted- og personregister dertil på sedler. Efter disse principper blev Stednavneudvalgets mønstergyldige samlinger til, da vi flyttede over i de første, lidt trange, lokaler i Tøjhusporten, hvor Knudsen blev chef for kontoret fra 1917.

Fra de 10 år jeg havde den daglige glæde at arbejde under ham, 1914—24, mindes jeg ham som en ualmindelig elskværdig chef, der med venlig, men alligevel fast og myndig hånd ledede os studenter i vort daglige arbejde. Ikke mindre måtte jeg beundre hans grundige og taktisk dygtige arbejde, da jeg fra 1943 selv blev medlem af Udvalget. Til arbejdet på alle fronter havde han fra naturen sjældne evner. Det har ikke altid været let at tilfredsstille de mænd med meget forskellige meninger, som havde sæde i Udvalget, eller de skiftende formænd, det skiftende personale, og de mange repræsentanter for den lokale befolkning. Men ved sin tilknytning til landbefolkningen fra sin barndom, og til de forskellige lokalhistorikere fra sin sekretærtid i Dansk historisk Fællesforening, havde Knudsen en sjælden evne til at tale med alle slags mennesker på den mest forekommende og elskværdige måde.

Fra 1914 var han redaktionssekretær, og fra 1916 til sin død redaktør af Danske Studier, hvor han selv debuterede som forfatter med en afhandling 1914 om Sydsjællandsk Navneskik ved Aar 1600, og i årenes løb har skrevet så mange udmærkede artikler med navnehistorisk indhold.

Fra 1919 var han redaktionssekretær og fra 1921 redaktør af 4. udgave af Traps Danmark, som han prægede om, og gav en ganske ny og forbedret skikkelse.

En særdeles brugbar og nyttig afhandling skrev han i *Fortid og Nutid II* (1919), *De danske Matrikler og deres Benyttelse ved historiske Undersøgelser*, en afhandling, som alle lokalhistorikere har haft glæde af, ligesom af den uundværlige *Trap*.

I Universitetsjubilæets danske Samfund, Danmarks Folkeminder, Udvalg for Folkemål, Historisk Samfund for Sorø Amt har han været bestyrelsesmedlem, og han har været medlem af det af Kommissionen for videnskabelige Undersøgelser i Grønland nedsatte Udvalg vedrørende Stednavne i Grønland fra 1931 og af Statsministeriets Udvalg vedrørende Stednavne paa Grønland 1949, af Personnavneudvalget 1948 og af Justitsministeriets Udvalg til Udarbejdelse af Forslag til ny Lovgivning om Personnavne 1952, samt af Folkeminderaadet 1952.

Blandt udenlandske institutioner har han været æresmedlem af English Place-Name Society 1923, arbejdende medlem af det kgl. Gustaf Adolfs Akademi i Uppsala 1933, i hvis årbog *Saga och Sed* flere af hans lødigste afhandlinger er udkommet. Han var medlem af den internationale Komité for Navneforskning i Louvain 1949, og af Fryske Akademy i Leeuwarden 1950.

Lokalhistorie, topografi, stednavne og personnavne har været hovedemner for hans forskning. Han var medudgiver af Danmarks gamle Personnavne fra 1929, af det topografiske værk *Sydslesvig* fra 1931, udgiver af den danske oversættelse af *Resens Atlas* fra 1932, medredaktør af det førende nordiske tidsskrift *Namn och Bygd* fra 1943. *Hjemstavnen* har han aldrig svigtet, men var medredaktør af *Hjemstavnsbog* for Sorø Amt fra 1945 og af *Lokalhistorisk Håndbog* fra 1947.

To gammeldanske håndskrifter har han ofret flere år af sit liv på at udgive: *Mariager Legende-Haandskrift* (1917—30) og *Sydrak* (1921—32).

3—4 festskrifter har han udgivet og redigeret: til Evald Tang Kristensen 1917, Vilhelm Andersen 1934 og Knud Fabricius 1945, samt Stednavneudvalget gennem 25 Aar (1935), hvori der bl. a. findes en fortegnelse over hans forskellige afhandlinger 1914—34, deriblandt den lødige artikel *Stednavne i Salmonsens Leksikon* (1927), og Stednavnene i *Vikingebygderne* (*Saga og Sed* 1932—34), samt den gode oversigt i *Trap. I: Bebyggelse og Stednavne* (1929).

Det er den samme nøgterne, forstandige indstilling til stoffet, som præger Gunnar Knudsens afhandlinger, f. eks. *Baldersbrønde* (*Festskrift til Finnur Jónsson* 1928), *Bornholmske Navne paa -løse* (*Danske*

Studier 1922), Udlejre (smst. 1922), Løt. Et Stednavn fra Vendsyssel (smst. 1923), Smanke, Ondaften, Amager, Provstens Hat — og andre Hatte, den samme ånd, som præger hans nære ven Jöran Sahlgrens arbejder, den store svenske stednavneforsker.

Det hører til mine kæreste minder, at jeg engang under forrige verdenskrig var indbudt til en hyggelig frokost hos Gunnar Knudsen, sammen med Jöran Sahlgren, Marius Kristensen og H. V. Clausen. Det var i den samme lejlighed i Svinget 26, hvor jeg siden selv kom til at bo 1924—29. Hvor var de forskellige, disse 4 stednavneforskere. Marius Kristensen og H. V. Clausen holdt på sakralnavne, mens Sahlgren og Gunnar Knudsen var mere nøgterne og skeptiske; men det var sikkert de sidstes syn på sagen, og krav på solidt bevisgrundlag, der var det rette.

Ganske i Sahlgrens ånd er Knudsens afhandling *Pseudotheofore Stednavne i Namn och Bygd 1939* (hvor jeg selv i parentes bemærket bliver korrekset — med rettel!), eller i Baldersbrønde (*Festskrift til Finnur Jónsson 1928*), og ligeså strengt og nøgternt er Knudsens bidrag *Kultminne i Stadnamn. Danmark. i Nordisk Kultur XXVI (1942)*.

Indtil Kristian Halds bog *Vore Stednavne (1950)* udkom, var Gunnar Knudsens ypperlige oversigt i *Nordisk Kultur V (1939)* De danske Stednavne en af de forstandigste og mest nøgterne oversigter, vi havde.

Banebrydende var også Knudsens fortræffelige afhandling i *Saga och Sed 1938*, *Skovrydning i Danmark*, belyst gennem Stednavnene, hvor han bl. a. indordner stednavne med endelsen -tved blandt rydningsnavnene, både etymologisk og kronologisk, på en måde, som ingen hidtil har kunnet anfægte.

Som redaktør af *Danske Studier*, som kontorchef i Stednavneudvalget, som topograf og udgiver af *Traps Danmark*, som stednavneforsker vil vi derfor mindes Gunnar Knudsen med taknemmelighed.

Det er sørgmodigt at tænke på, at den venlige og dygtige og flittige mand ikke mere er iblandt os.

Vor oprigtigste deltagelse samler sig også om hans efterladte hustru Marie Ve Knudsen, født Hybschmann, og om hans voksne søn og datter, hvem mange, der har kendt Gunnar Knudsen, vil forsikre om, at hans minde skal blive holdt i ære i den kreds, som lærte at skatte ham.

Svend Aakjær.

H. GRÜNER-NIELSEN

24. JULI 1881—24. FEBRUAR 1953

Det tynder ud i nordisk folkemindeforskning. Det er ikke længe siden, C. W. v. Sydow og Knut Liestøl blev afbrudt i deres virke; og en litteraturforsker, der for en del havde studieobjekt fælles med folkløristerne, blev uventet revet bort: Ernst Frandsen. Stadig var ledende gamle forskere tilbage: Otto Andersson i Finland, O. M. Sandvik i Norge, og her i vort eget land H. Grüner-Nielsen, den yngste af disse tre, men dog over støvets år. Indtil det nu nylig blev bekendt, at lang tids svaghed og et par måneders svær sygdom havde fået en snar ende, og at den sidste menneskealders bedste danske viseforsker stiltfærdigt var jordfæstet. — Disse linier skulle forsøge at opridse enkelte træk i hans lange og trofaste gerning.

Hakon Grüner-Nielsen var ung i en af den danske folklores bedste perioder, tiden omkring århundredskiftet, hvor samlerne fra 19. årh. havde tilvejebragt et rigt, men endnu ikke afsluttet materiale for folkemindestudier; der var nok at bruge kræfterne til, også i Danske Studier lyder ofte kampgnyet fra Axel Olriks, Ernst von der Reckes og Sofus Larsens kraftfulde våben. Grüner-Nielsen svang ingen våben. Men da Olriks, Feilbergs og Tang Kristensens initiativ havde sat frugt i Dansk Folkemindesamling, stod han parat og blev i 1906, året efter samlingens oprettelse, assistent der; senere blev han arkivar og tillige samlingens forstander selvanden.

Dansk Folkemindesamling blev således rammen om Grüner-Nielsens livsværk. I hvor høj grad han gik ind i den ånd, der stod bag ved samlingens stiftelse, ses bl. a. ved at gennemgå samlingens håndbibliotek. Stifterne nøjedes dog med at testamentere deres privatsamlinger til den nye institution; Grüner-Nielsen lod utallige privat modtagne gaver glide ind i hylderne. Folkemindesamlingen blev et arbejdssted, hvor almindelige biblioteksmæssige regler for bøgernes behandling ikke gjaldt, og hvor en bog ofte blev prydet med flere generationers tilskrifter.

Med sin sans for visedigtning og musik (det kan indskydes, at Grüner-Nielsen var organist i over 35 år og også mestrede andre instrumenter end orgel) måtte Grüner-Nielsen naturligt drages mod folkeviseforskningen, der netop da var i forgrunden. Men da Axel Olrik til sin tidlige død var udgiver af Danmarks gamle Folkeviser, fandt Grüner-Nielsen et beslægtet arbejdsfelt i de yngre viser, og da det nyoprettede Danske Sprog- og Litteraturselskab blev sat i stand til at financiere en udgave af sådanne, forelå allerede 1912 bind I af Danske Viser 1530—1630 — i tidens sorte schwabacherstil (nr. 4 i litteraturlisten nedenfor p. 17 ff.).

Det var et hurtigt resultat; men det blev en lang ende at hale i land. Forløberne for denne udgave er nemlig for lidet at regne, målt med den lagte plans alen; og det ukendte stof groede mellem Grüner-Nielsens hænder, så udgaven tilsidst blev på 7 bind, gennemført på en snes år med bistand især af Marius Kristensen. Helstøbt blev udgaven derfor langtfra. Men gennemført! og det med alle de registre, der endnu savnes til DgF.

Værdien af den her fremlagte skat er endnu ikke målt. Genrehistoriske undersøgelser af stoffet gjorde Ernst Frandsen, og det tilhørende melodimateriale behandlede Nils Schiørring på bred basis. Men udgaven er stadig ikke kendt og brugt efter fortjeneste. Dens viser er dog ellers gjort af lyrisk blødere stof end de gode middelaldervisers, og trods alle ord om, at genren skulle være udlevet og stereotyp i sin bevarede form, går den ofte nær til hjerte.

Endnu inden denne udgave var færdig, blev der tid til at samle og udgive en anden genre, der også havde levet i skyggen: den ældre traditions skæmteviser (15); man tør tro, at dette arbejde for en del har været sin udgiver til djærv fornøjelse, for en del til ubehag. Blandt skæmtevisebogens fortrin fortjener eet at fremhæves: motivregistret; det viser, hvorledes Grüner-Nielsen kunne følge og indarbejde sin videnskabs mere fremskredne krav på en ganske stilfærdig måde. Editionsteknisk er skæmteviseutgaven måske Grüner-Nielsens mest gennemførte arbejde, til trods for at visetypernes historie aldrig blev skrevet efter planen.

Til den middelalderlige folkevises udgivelse blev Grüner-Nielsens navn først knyttet, da Axel Olrik var borte. Det tilfaldt nu hans medarbejder at gøre værket færdigt. Numrene DgF 485—539 er gjort trykfærdige og udgivet af Grüner-Nielsen (8). Mange af disse viser har været

lette at fremlægge, men indledningen til 486 Fæstemand løskøber fæstemø viser Grüner-Nielsens udnyttelse af forgængernes metoder: et internationalt materiale af sammenhørende varianter fremlægges og udredes ved tålmodig, minutøs sammenstilling og sontring.

Det var en selvfølge, at disse sidste visetyper skulle udgives, og at Grüner-Nielsen skulle gøre det. Hans store betydning for DgF ligger dog på det musikalske felt. Til udgivelsen af melodierne havde han forberedt sig i en årrække. Samarbejdet med den tidligt afdøde Hjalmar Thuren (1873—1912), der som folkemusik- og danseforsker var på sin tids højde, havde givet Grüner-Nielsen vigtige impulser. Thuren havde brugt fonografen ved sin indsamlingsrejse på Færøerne, og alene eller i samarbejde med den gamle Evald Tang Kristensen og andre tog Grüner-Nielsen dette apparat i brug ved viseindsamlinger i Danmark (og senere på Færøerne). Tang Kristensen kendte veje og mennesker, og forbindelsen af hans erfaring med de nye metoder gav interessante resultater. Modsat Svend Grundtvig og Axel Olrik indlagde københavneren Grüner-Nielsen sig således fortjeneste som personlig optegner; han noterede usædvanlig hurtigt og præcist og vandt derved meddelelserne for sig.

Som videnskabelig kvalificeret melodiforsker stod han næsten ene efter Thurens død, og hans loyalitet overfor den tabte værkfælle gav sig altid siden udtryk. Thuren er ikke glemt på titelbladet til DgF XI, og deres navne står sideordnede på Færøske Melodier til danske Kæmpeviser 1923 (11), skønt Grüner-Nielsens indsamlinger på en Færørejse 1921 fylder godt ved siden af Thurens og de ældre, og skønt den lange indledning er af Grüner-Nielsen alene; som flere andre af hans skrifter forener den de to egenskaber, at være en overskuelig og bibliografisk solid indføring og et primært forskningsbidrag. Den skarpsindighed, Grüner-Nielsen viste i udskillelsen af de færøske bidrag i Weyses andet visehæfte 1842, fik senere smuk bekræftelse, da noget af det manglende materiale dukkede op (P. Grønlands mss. i Weyses samling på Det kgl. Bibliotek, se DgF XI indl.).

Specialiteten færøsk visesang dyrkede Grüner-Nielsen på endnu to rejser, omtalt i en afhandling fra 1932 (17). En del af dette materiale er endnu ikke udnyttet, noget offentliggjordes i afhandlingen Færoensia I (29). I færøske kredse mindes man endnu den sejhed, Grüner-Nielsen viste i overvindelsen af de rent fysiske vanskeligheder, rejsen på klippeøerne bød en dansker.

Men det hovedværk, som allerede Sv. Grundtvig og A. P. Berggreen havde sigtet imod, og som senere Thuren og andre havde gjort tilløb til, var dog melodibindet til DgF. Det kan næppe have været særlig opmuntrende, selv for den erfarne textudgiver, at erkende, at dette musikbind ikke kunne skabes, før et texttillæg til de 9 bind forelå. Men enhver melodi måtte jo kunne knyttes til en i værket trykt text; altså måtte det uhyre flidsarbejde sættes i gang: at supplere udgaven med de nyeste almueoptegnelser og andet materiale. Fra 1933 til 1938 kom da hæfterne med texttillæg og melodier til DgF I—II (19, 24).

Grundigere melodiudgave ses ikke at være udkommet til nogen vise-skat indenfor rækkevidde. Naturligvis kan tvivl overfor pålideligheden af ældre optegnelser og tryk ikke ophæves. Men musikfolklore må kræve Sv. Grundtvigs princip „alt hvad der er, alt som det er“ gennemført, for at en udgave skal kunne kaldes betryggende, og dette binds udgiver-teknik og udstyr, der ikke har behøvet at tage nogetsomhelst merkan-tilt eller kunstnerisk hensyn, svarer på dette punkt til ethvert krav. Selv den mindste retouche i det faktisk optegnede anføres eller omtales i ledsagende kritiske bemærkninger (et Herkulesarbejde især ved melo-dier fra Tang Kristensens samlinger, hvis kladder først blev tilgænge-lige efter hans død 1929); alle oplysninger om kilde, syngemåde, text-underlægning, optegnerens tvivl osv. citeres nøje, og henvisninger til ældre udgaver savnes naturligvis ikke. Udgaven er derfor bl.a. egnet til studier over regionale eller individuelle repertoarer, formentlig et vigtigt punkt i fremtidig folkemusikforskning. Resultatet er blevet en materialsamling, der er så let overskuelig, som den efter sin natur kan blive, og ved hvis benyttelse man føler sig ganske tryk overfor den fordomsfri og grundige udgiver og sjældent eller aldrig har behov for originalerne.

Det er en meget alvorlig sag, at det så ypperligt påbegyndte arbejde ikke blev fuldført. En hovedgrund hertil var, at planen for texttillæg-get forskød sig. I DgF IV—IX er der ingen supplementer til tredje binds historiske viser, og Grüner-Nielsen følte det nødvendigt at udvide sit texttillæg til dette 80 år gamle bind, så forskningens uhyre frem-skridt på dette særlige område i nogen måde kunne blive registreret. De to hæfter fra 1943 og 1948 (19) nåede dog kun at supplere numrene 112—158, og de må gribes med glæde af den, der søger oplysning om disse visers vanskelige forskningshistorie; men det var til det sidste Grüner-Nielsens bekymring, at det store samlearbejde tog tid og kræf-

ter. På den anden side glædede han sig til at få suppleret de historiske viser færdig; ridderviserne ville være langt lettere at udarbejde texttillæg til, og så kunne der komme skred i det, der vel lå ham mest på hjerte: musikbindet. Med dette arbejdede han endnu i sit otium, men kun en mindre del af det kan kaldes nogenlunde trykfærdigt.

Den mangeårige beskæftigelse med viser og sange fremkaldte en række mindre arbejder, fra afhandlingen om pålideligheden af Karen Brahes Folio (DSt 1923) eller om det shetlandske Hildinakvæde (27) til en studie over vore skåleviser (30). Det faldt også naturligt, at Grüner-Nielsen ligesom Otto Andersson behandlede både den musikalske og den textlige side af sit lands viseskat, da Nordisk Kultur nåede så vidt (16, 21). Som fordomsfri, neutrale „normalfremstillinger“ står disse bidrag stærkt i det skandinaviske selskab. Et tilgrænsende område, folkedansen, viede han foruden oversigtsarbejder i Nordisk Kultur (20) to monografier (6, 9). Folkedansens mange aktive og ivrige dyrkere regner med rette disse to bøger for klassiske; de er de grundigste og vel egentlig de eneste videnskabelige folkedans-monografier i dansk faglitteratur.

Langt ringere eller slet ingen forbindelse med Grüner-Nielsens hovedemner havde en række arbejder, der tilsyneladende blev til *con amore* i ledige stunder. Ikke for intet var Grüner-Nielsen søn af en arkivforsker; gamle arkivalier og papirer havde han en sjælden evne til at udmønte. Det blev til en hel bog om Læsøfolk (13) eller til studier over en gruppe ordsprogssamlinger (DSt 1931, jf. 1932), julestuer og julelege (18) eller M. Moths indsamlinger af lexikalsk materiale (25, 28). Overskuer man hans produktion, er der imidlertid ingen tvivl om, at det er som viseforsker, Grüner-Nielsen fremfor alt vil blive husket, og det er som sådan, han her især skal mindes.

Hvad der først gjorde indtryk, når man søgte til H. Grüner-Nielsens trykte arbejder eller mundtlige vejledning, var hans forbløffende beherskelse af materialet. Hans rent positive viden forbavsede gang på gang, og til det sidste oplevede man glimt ind i disse labyrinter af fakta, der nu ikke mere beherskes af nogen. Han hørte til de forskere, der kunne vente med at udfolde sig, til de sad inde med data og fakta i fuldt betryggende mængder. Dette er imidlertid en konstatering, ingen karakteristik, og kan gælde så mange andre forskere, måske ikke mindst af Grüner-Nielsens generation. Karakteristisk var derimod den blanding

af respekt og despekt, hvormed han betragtede den faste grundvold for sin forskning: det folkløristiske materiale, og her især folkeviser og melodier i deres brogethed af opskrifter.

Som udgiver af DgF var han bundet til den nøjagtige fremlæggelse af text efter text; det var det princip, Grundtvig havde hævdet og gennemført, og som senere tiders videnskabelige udgaver har knæsat. Princippet fulgtes af Grüner-Nielsen også i udgaverne af skæmteviser, yngre viser samt melodier. Men hans personlige stilling til problemet var et andet end Grundtvigs og især Olriks, hvad der tydeligst ses af hans betydningsfulde tobinds viseudvalg til folkelæsning (14).

Da dette værk udkom 1925—27, havde der i et halvt århundrede været arbejdet med og kæmpet om problemet at udgive viser til folkelig læsning. Grundtvig havde udsendt sine vegetativt brede og Olrik sine gammelnordisk knappe restitutioner, mens Sofus Larsen og Recke hver på sin måde søgte de ældste og/eller bedste former bag hver vises overlevering. I den almindelige bevidsthed var Olriks former fastslåede, støttede af skoleudgavens udbredelse og Th. Laubs åndsbeslægtede melodiformer. Hvad gjorde Grüner-Nielsen? tilsyneladende intet! Han tog for hver vise den i hans øjne værdifuldeste text, gammel eller ung, og rettede blot helt åbenbare fejl eller defekter. Hver text fik derved ihvertfald optegnelsestidens autenti. Princippet i de to velkommenterede visebind blev fulgt i Ernst Frandsens danske, Ek & Blombergs svenske viseudvalg fra 1930'erne. Bag fremgangsmåden ligger dels en nøgtern erkendelse af, at forgængerne stræbte mod illusioner: Vi får ikke den ældste vise igen, og forsøgene på at nå den falder betænkelig forskellige ud. Men nøgternheden er ikke selvopgivende. Ordet vise erstattes af det grüner-nielsenske *visetype*: indbegrebet af en vises varianter; og studiet af dem og deres indbyrdes forhold er et mål i sig selv. There are *texts*, but there is no *text*, som G. L. Kittredge træffende har formuleret det. Grüner-Nielsen viste sig i sådanne synspunkter atter mærkeligt i pagt med moderne strømninger i international folklores forskellige grene; men også i større almindelighed er der noget nutidigt i princippet: man ønsker såvidt muligt at opleve svundne tiders kulturmanifestationer, som de virkelig var.

Nyfolkløristisk og nyromantisk var Grüner-Nielsen også i dateringen af viser. Yderst vigtige er hans bemærkninger på omslaget af DgF X hæfte 3, hvor han placerer sig midt imellem yderpunkterne Sv. Grundtvig og Henrik Schück; han er her samtidig forsigtig og liberal, men

dybest set desinteresseret, fordi visetypens samlede skæbne er ham magtpåliggende fremfor fixering af alder eller sprogform.

Grüner-Nielsen måtte naturligvis overføre synsmåden til melodiforskningen, og et par alment formulerede udtalelser fortjener her at citeres. I det interessante forord til DgF XI hedder det tilsidst:

Som ved alt Folkemindestudium bestaar Formaalet og Glæden ved Undersøgelsen iøvrigt ikke blot i Bestemmelsen af Typens Grundform, men lige saa meget i Klarlæggelsen af Typens Udviklingshistorie. Kun ud fra et *ensidigt* historisk Synspunkt bliver Melodivarianterne til lutter Forvrængning af en svunden Kunstperiodes Sang. Det maa aldrig glemmes, at enhver Melodivariant i sig selv nødvendigvis har en vis Mening, og at en Melodis Omdannelser i høj Grad kan give Anledning til Skabelse af nye Kunstværdier.

Og i Færoensia I 1945 hedder det p. 39:

En Del af den musikvidenskabelige Forskerglæde bestaar netop i at kunne opfatte og bedømme de ulige Melodiotegnelser forskellige æstetiske Værdi, og forøvrigt vilde det være romantisk at tro, at den „store Kunst“ alene skulde have eksisteret i Middelalderen.

Hertil må erindres det rent saglige, af Grüner-Nielsen oftere påpegede forhold, at det varierende stavelsetal fra begyndelsen har umuliggjort en fixeret melodi, som vi kender den fra nyere sange og viser.

En mere akademisk musikforskning kunne ikke være enig med Grüner-Nielsen i hans syn på melodierne og den „positive variantdannelse“. Faktisk var et nærmere studium af melodistoffet — herunder forsøg på udredning af melodypernes historie — planlagt og i høj grad ønskelig, og her skulle vel ikke mindst Erik Abrahamsen have gjort sin indsats. Men tale om musikalske grundformer og rekonstruktioner nød ikke Grüner-Nielsens respekt; trods den tilbørlige høflighed, han altid viser Th. Laub i sine skrifter, var dennes arbejde for Grüner-Nielsen kun, hvad han i DgF XI p. V kalder „en kunstig Arkaisering“; og han fremhævede gerne det labile i traditionen selv på tonalt vigtige steder i en given melodi, og bedømte Laubs kirketonale formning af Dronning Dagmar og mange andre melodier derefter. Ikke mindst i sin sidste bog (29) gav Grüner-Nielsen — atter på højde med tidens musikfolklore — bidrag til en udogmatisk forståelse af et melodistof.

Grüner-Nielsen var således stærk i sin kærlighed og sit kendskab til stoffet. Men samtidig var hans despekt, eller rettere skepsis, udtalt. Mens visse forskere har været tilbøjelige til at lægge hvadsomhelst ind i en optegnet detaille, var Grüner-Nielsen for kendt med optegneres

kår og meddeleres kvalitet til at lægge for stor vægt på småting. Skønt hovmod var ham fjernt, kunne hans udtalelser om selv store optegnere og deres resultater være knusende; tilfulde forstod han, at alt flyder, og kunne han (ved fonografoptagelser) ikke rette sin skepsis mod optegneren, så rettede han den mod meddeleren eller aflæseren. Han var ikke så moderne, at han ikke regnede med det, der hedder at synge falsk! På dette som andre punkter var kritikken bestandig vågen.

Grüner-Nielsen fik med årene personlig forbindelse med de ikke helt få forskere, i og udenfor Skandinavien, der beskæftigede sig med dansk visedigtning. Sammen med Leiv Heggstad skabte han allerede 1912 den senere meget benyttede oversigt over visetyper: Utsyn yver gamall-norsk folkevisediktning (5). Med ubegrænset hjælpsomhed stod han rede med hjælp og anvisninger. Sverker Ek, Karl-Ivar Hildeman, Archer Taylor, Sigurd B. Hustvedt, John Meier og mange flere vedkendte sig deres gæld til ham. Egentlig modtog han tilsyneladende ikke meget til gengæld, selvom fx. John Meier leverede bidrag til DgF (således til nr. 126). — Herhjemme var der også adskillige, der benyttede sig af hans hjælp. Færøsk interesserede, folkedansdyrkere, og alle, der mere eller mindre forbigående havde brug for orientering på det vanskelige viseområde, måtte jo nødvendigvis spørge ham til råds. Når dette betænkes, tør man tro, at det har været ham en sorg, at ingen tog hans egne arbejdsfelter op i blot tilnærmelsesvis den samme bredde og dybde som han selv. Grundene hertil er vanskelige at udrede. Universitetet svigtede helt folkemindeforskningen efter Olriks død; Dansk Folkemindesamling virkede måske overvældende på mulige lysthavende; Grüner-Nielsen vidste selv så god besked med dens arkivalier, at der ikke var gjort — og af praktiske grunde ikke kunne gøres — nok for at lette den søgendes selvstændige orientering; og ligeså omhyggelig og klar Grüner-Nielsen var i sine skrifter, ligeså vanskelig kunne hans mundtlige vejledning være for den ikke indviede. Ofte ønskede man at kunne standse solen i Gibeon for tilbunds at udnytte alle de tanker og ideer, der var i Grüner-Nielsens udtalelser, men som man umuligt kunne gribe i flugten.

Manglen på egentlige elever skyldes således dels praktiske forhold, dels noget i Grüner-Nielsens eget væsen. Til hans hjælpsomhed overfor andre hørte nemlig en mangel på evne til at reklamere for sig selv, til

hans viden hørte en begrænsning af slagkraften til at sætte praktiske ting i gang, og til hans på sin vis enkle og naive menneskelige noblesse hørte en skepsis, bygget på erfaring og vel også på skuffelser, og ikke egnet til at befordre opdragelsen af elever og ledelsen af moderne teamwork à la Freiburg. Det teamwork, han gik ind i, var generationernes.

H. Grüner-Nielsen vil blive stående som den, der har ført DgF's textudgivelse næsten til enden og anvist udgivelsesmåden for melodierne; som den der har draget flere visegenrer fra ubemærketheden ind i moderne forskning; som den eneste virkelige kender og udgiver af færøsk visesang siden Thuren; og som den flittige, alsidige og hjælpsomme arkivar.

Men planerne var mange flere. Foran sig så han en færdig DgF: X, XI, ja måske desuden bind med ajourført udgave af færøsk stof, med musikvidenskabelig behandling og med registre (eller ønskede han inderst inde, at værket skulle fortsætte som et magasin?); desuden melodier til Chr. Matras's udgave af Færøkvæderne; og større og mindre afhandlinger om dette og hint. Han talte ofte om at få publiceret noget af alt dette teknisk tarveligere og billigere, end skik er — at dog bare forskningen kunne få materialet mellem hænder! Det var ikke fantasi, men planer, som kunne have været gennemført, hvis hjælpere og penge havde været forhånden.

Nu gik Grüner-Nielsen bort, på måned, ja måske på dato, 100 år efter, at Svend Grundtvig fremlagde sit første visehæfte. Efter ham sidder en søn og en datter samt hans bedste medarbejder: hans hustru. Hans hjælp var let at opnå, mens han levede — endnu i dette tidsskriftshæfte bærer ihvertfald to bidrag spor af hans viden — men nu, hvor han er død, indser de, der fagligt og menneskeligt skyldte ham meget, at de tilsammen ikke kan løfte den arv, han så gerne havde set vel forvaltet.

Erik Dal.

NOGLE ARBEJDER AF H. GRÜNER-NIELSEN

Listen medtager ikke bidrag til Danske Studier, der let findes i registrene ved årgangene 1915, 1927, 1939 og 1953 (under forberedelse). Bortset fra to i det foregående nævnte afhandlinger er bidragene til Danske Studier mest korte, omend ofte vigtige indlæg. Artikler i Dansk biografisk Leksikon, Hagerups leksikon o. lign. eller korte notitser fx. i Fynsk Hjemstavn og Nordisk tidsskrift er heller ikke nævnt. Men selv herudover foregiver listen ikke fuldstændighed, da den kun bygger på gennemsyn af Det kgl. Biblioteks og Dansk Folkemindesamlings kartoteker

samt egne notater med enkelte tilføjelser af fru E. Grüner-Nielsen, overbibliotekar R. Paulli og dr. Nils Schiørring. — Ikke alle bidragene er omtalt i den foregående mindeartikel.

1. Kalevala. [Letterstedtske] Nordisk tidskrift 1908 357—63.
2. Anmeldelse af Hjalmar Thuren: Folkesangen paa Færøerne. Sst. 1909 120—30.
3. Folkeviser. Fra Dansk Folkemindesamling III 1910 33—36 = Danmarks Folke-minder nr. 6.
4. Danske Viser fra Adelsvisebøger og Flyveblade 1530—1630. Udgivet af HGrN. Med Ordbog af Marius Kristensen. Udg. bekøstet af G. A. Hagemann. I—VII 1912—31.
5. Leiv Heggstad og HGrN: Utsyn yver gamall norsk folkevisediktning. 1912.
6. Vore ældste. Folkedanse. Langdans og Polskdans 1917 = Danmarks Folke-minder nr. 16.
7. Nogle samsøske Folkemelodier. Festskrift til Evald Tang Kristensen 1917 140—46 = Danmarks Folkeminder nr. 17.
8. Danmarks gamle Folkeviser. VIII, hæfte 4 (p. 417—492) 1919. — IX: Efter Forarbejder af Svend Grundtvig og Axel Olrik udgivet af HGrN. 2 hæfter 1920—23.
9. Folkelig Vals. 1920. = Danmarks Folkeminder nr. 22.
10. Sønderjyske Folkeminder. Fortid og Nutid III 1920 17—40.
- 10a. Nogle sønderjyske Folkemelodier. Sprogforeningens Almanak 1923 42-50.
12. Hjalmar Thuren og HGrN: Færøske Melodier til danske Kæmpeviser. 1923.
12. Danske Folkemelodier, Litteratur- og Haandskriftfortegnelse. Aarbog for Musik 1923 (1924) 64—94. Heri et posthumt arbejde af Hjalmar Thuren.
13. Læsøfolk i gamle Dage. Folkelivsskildring efter trykte og utrykte Kilder. 1924. = Danmarks Folkeminder nr. 29.
14. Danske Folkeviser. Fra Riddersal og Borgestue. Udg. af HGrN, ill. af Ernst Lings. 1925. — do. Historiske Viser. 1927. (Begge i serien Dansk Bogsam-ling).
15. Danske Skæmteviser (Folkeviser og litterær Efterklang) efter Visehaandskrifter fra 16.—18. Aarh. og Flyveblade. I 1927—28.
16. Nordisk Kultur IX 1931. IX A: Folkevisor, red. af Knut Liestøl. Heri HGrN: Den danske Folkeviser 14—37.
17. Nyindsamling af færøsk Folkemusik. Musikhistorisk Arkiv I, hæfte 2 1932 137—75.
18. Julestuer og Julestuelege i Danmark paa Holbergs Tid. Sprog og Kultur II 1933 1—64.
19. Danmarks gamle Folkeviser. X: Tekst-Tillæg af HGrN. 4 hæfter 1933—48 (til nr. 158).
20. Nordisk Kultur XXIV 1933. XXIV A: Idrott och lek, red. af Johan Götlind. Heri † S. Tvermose Thyregod, Sigfús Blöndal og HGrN: Sanglege 59—96. XXIV B: Dans, red. af HGrN, der har skrevet: Forord 107—08, Dans i Dan-mark 130—49, Dans paa Færøerne 150—55, Dans i Norge 156—62.
21. Nordisk Kultur XXV 1934: Musik och musikinstrument, red. af Otto Anders-son. Heri HGrN: Folkemusik i Danmark 81—97, Færøske Folkemelodier 152—57.
22. Folkeviser fra Hardsyssel i en 200 Aar gammel Visebog. Meddelt ved HGrN. Hardsyssels Aarbog XXVIII 1934 1—27.

23. Spørgsmaal om Idræt. Ordningssystem af dansk Idræt fremstillet efter Frederik Knudsen af HGrN. Danske Folkemaal 1934.
24. Danmarks gamle Folkeviser. XI: Melodier udgivet af Erik Abrahamsen og HGrN med Benyttelse af Forarbejder af Hjalmar Thuren. 2 hæfter 1935—38 (til nr. 114).
25. Matthias Moths Landsindsamling af danske Ord 1697—1700. Sprog og Kultur VII 1938 109—36.
26. Danemark. Folklore musical 1939 35—63 = Musique et chanson populaires II, éd. Institut international de coopération intellectuelle. — Danske læsere vil let kunne gennemskue korrupperingerne i denne vigtige bibliografi. De skyldes, at GrN pga. sygdom ikke kunne overvåge renskrift og korrektur af den vanskelige text.
27. Den shetlandske Hildina-Vise og Sophus Bugges Tolkning. Heidersskrift til Gustav Indrebø 17. 11. 1939 139—65.
28. Den ældste Landsindsamling af danske Folkemaal ved Matthias Moth omkring 1700. En Oversigt over Kildestoffet og Redegørelse for dets kulturhistoriske og folkløristiske Betydning. Sprog og Kultur X 1941 37—114.
29. De færøske Kvadmelodiers Tonalitet i Middelalderen belyst gennem Nutidsoverleveringen. Under Medvirkning af Erik Petersen. With a summary in English = Færoensia I 1945.
30. Din Skaal og min Skaal. En Undersøgelse vedrørende de danske folkelige Skaalers og deres Historie. Kulturminster 1945—47 51—118.
31. Degnesang („Kingotoner“) i Herning-Egnen i 1860erne. Festskrift til H. P. Hansen 1949 239—49.

Marts 1953. *E. D.*

ET NYOPDAGET HÅNSKRIFT-FRAGMENT TIL POUL PEDERSENS „DON PEDRO“

AF

GUDRUN DAHLERUP-PETERSEN OG GEORG CHRISTENSEN

I mellem vor barokdigtningens overflod af religiøs poesi, af ære- og lejlighedsvers virker „Don Pedro“ som en overraskelse: et episk digt med rent verdsligt indhold, en særdeles verdslig tendens og med en fremstilling af udpræget artistisk karakter.

Trods Aage Kabells grundige undersøgelser er der stadig dunkle punkter i det lille digts historie¹. Vi kan slutte os til, at det må være skrevet i 1690'erne. Vi ved, at det cirkulerede i afskrifter mellem studenterne i første tiår af d. 18. årh., uden at man vidste, hvem der var forfatter. Det blev ikke trykt i digterens levetid, men første gang af Wielandt mellem november 1724 og juni 1725, hver af de seks sange for sig. Det blev eftertrykt samlet 2 gange, uden år, men formentlig også i 20'erne og efter en længere pause i 1756. De følgende litterære skoler var ikke barokken gunstige. Kun Kingos salmer holdt sig levende. Hans verdslige digtning er derimod først udgivet af Sprog- og Litteraturselskabet 1939—1945. Sehested og Bording er det aldrig lykkedes at få frem i tilfredsstillende udgaver. Kun „Don Pedro“ har fået sin renaissance med en udgave 1937 med indledning og noter og med Poul Pedersens store, lærde fortale, der ikke før har været trykt i sin helhed².

På vore store biblioteker findes i alt 6 eksemplarer af trykkene fra d. 18. årh. De er typografisk af forskellig kvalitet, men alle såre beskedne og med samme konfuse ortografi og samme vrimmel af oplagte

¹ Aage Kabell: Don Pedro. D. kgl. danske videnskabernes selskab, Historisk-filologiske meddelelser bd. XXXII. nr. 1. Kbh. 1949. S. 87 ff.

² Poul Pedersen Don Pedro, udg. med noter og indledning af Georg Christensen. Kbh. 1937.

jaskefejl, som vi også kender f. eks. fra Holbergs første digte. Aage Kabell har overbevisende gjort rede for de 4 udgavers indbyrdes forhold. Trykket 1724—25 er forlæg for de følgende. Ganske enkelte afvigelser kan tydes som forsøg på forbedringer, de fleste er ligegyldige. Nogen tekstkritisk værdi har de ikke. Det samme gælder den eneste bevarede afskrift af hele digtet i Lützows kolossale samleværk, Ny kgl. saml. 355, fol. 4de bd. s. 344 ff. Afskriften anses af Kabell for at tilhøre slutningen af 20'erne, i hvert fald efter 1724 udgaven, som den helt følger¹.

Mere kompliceret er forholdet for den afskrift af teksten til de to første sange, til og med Elvires brev, som frk. Gudrun Dahlerup-Petersen har fundet i Collins saml. 4to 538, 2det bd. s. 719—738.

Don Pedro-fragmentet findes i et anseligt bind på 1170 tætskrevne sider med afskrifter af digte fra tiden mellem 1650 og 1722, repræsenterende barokkens verdslige genrer. Af Bording er der 52 numre, af Kingo 27, men tyngdepunktet ligger omkring 1700. Fra 1720 er der kun to digte (af Falster og Reenberg), og på bindets aller sidste sider eet digt fra hvert af årene 1721 og 1722, begge af Rostgaard. Mange afskrifter er anonyme. De af dem, der er daterede, samler sig også omkring 1700, med et enkelt fra 1720. Det samme synes at gælde de udaterede anonyme, hvortil Don Pedro-fragmentet hører. De fleste af dem er lejlighedsvers, som det i reglen ikke er vanskeligt at tidsfæste. Det kan derfor anses for givet, at afskriveren har standset sit arbejde i 1722 eller kort efter, og at vi i fragmentet af Don Pedro har afskrift af en tekst, der er ældre end Wielandts tryk 1724. I store partier er læsemåden den samme de to steder, men der er dog så mange og til dels så væsentlige forskelle, at en nærmere undersøgelse af de to teksters indbyrdes forhold er af betydelig interesse.

For oversigtens skyld aftrykkes her hele håndskriftets tekst med de noter, som utvivlsomt skyldes afskriveren, og med dets forvirrede ortografi, idet kun enkelte oplagte skrivefejl, for hvilke der senere skal blive gjort rede, er rettede.

¹ Aage Kabell, s. 58—61.

ELSKOUS ÆNDRINGS- OG UNDRINGS SPEIGL,

forestilled udl

Don Pedro d'Arragona af Granada

En Spansk Ædelmands Livs og Levnets Historie.

- Ud af de stolte vand, hvor aften-Solen lukker
 Sit gyldne øye til, og efter vaane dukker
 Sit Ansigt under laag, der dages op et land,
 Et ønsked øyemeed for mangan Seyglings Mand:
- 5 Et land, der viide sig i vilde Bølger stikker,
 Hvis Odde Bølgerne med vaade munde slikker,
 Det skionne *Spanien*, af Goods og Riigdom fuld,
 Hvor *Tajo*^(a), rige Flood, med Bølger velter Guld,
 I dette stolte Land fik, lykkens Kælle-degge,
- 10 *Don Pedro* liv og lius for inden Fædre-vegge,
 Hvor ham Naturens Gunst gav ædel byrd og Blood
 Og lykken latter-mild sig neyed for hans Food.
- Men som i Ungdoms ^{aar} ~~vaar~~ hans lefnets grønne pode
 I Tusind blomster stood, og efter ønske grode,
- 15 Hans Velstands Rosen-blad paa lykkens dag var fragt,
 Seel da i moodgangs nat hvor hastig det blev slagt.
 Den blege Bane-mand, vor Levnetz lede fiende,
 Paa dette lykkens Huus lod og sin velde Kiende,
 Hr: *Peders* Fædre blev i Gravens mørke sat,
- 20 Hans Glædis Sol gik ned i Sorgens mørke nat.
 Dog som en mulmed skye i Sommer-Klare dage,
 Omskiönt dend Solens Guld os kand i hast betage,
 Saa stöver dend dog ned paa tørket jord og egn,
 Og lædsker hendis Tørst med sin Sölv-taared regn,
- 25 Saa om end dödsens mulm og gravens mørke Taage
 Tillukte Mandens fryd med Fædris öyne-laage
 Da dend indlukte dem i Gravens mørke nat;
 Dog lukte dend ham ind til Fædris Guld og Skat,
 Thi var hans Legom sort, og sørge-tegn var tvunden
- 30 I hver en Klæde-traad, det var dog snart forvunden,
 I Verdens öyen bar hand Sorgens *Liberie*
 Skiönt hue og Hierte var for Suk og Sorrig fri.
 Alleene faldt hans Sind med hver dags Elske-milne
 Oppaa et yndigt Noor, een deylig *Seraphine*^(b)
- 35 Der i om end hendis Guld med hans ey lige vog :|
 Dog under aaben Hielm sit adels Hierte drog.
 Hand med forelsket Hue for Hendis dörrer vanker,
 Hans Siæl udj hans Bryst og blodig Aarer bankker,
 Hand sukker, ønsker, leer og haaber, hvor Hand gaar,
- 40 Saa Elskous luer ham af begge öyne staar.
 Men som i Sommers tid, naar mangan best vil haabe,
 AtSoele-bage sig, da strax i skyens Kaabe

^(a) *Tajo* en flod i *Spanien*, riig paa Guld.^(b) *Seraphine* var en adelig Iomfru, som *Don Pedro* fik lyst til.

- Sig Solen hyller ind; saa fandt Hr: *Peder* Een,
 Som blev paa dette tog hans anstøds hindre-steen.
- 45 Een Elsk oplækket glut, som var Hr: *Peders* lige
 |:Men mueligt vidste meer af *Beyle-kunst* at sige :|
 Fik dette haabnings-Slot erobret med en hast
 För og Hr: *Peder* selv en löbe-Grav fik kast.
- Dog gav hand sig tilfreds; og spared ingen möye
- 50 |: Som Elskov sine börn til Trældom veed at böye :|
 Hans Hierte mætted sig med haabnings ynde-Gunst
 Og som *Chamæleon* med Elskovs blotte dunst.
 Indtil hand Kiedtis ved, som Hund sig meer at henge,
 Paa haabetz halve dör, og saa sin hamp at slenge
- 55 For Spurre bort i fleng; thi vender hand sit sind,
 Og vinder i en hast sit haabnings anker ind.
 Hand alt sit forrig haab og lengsels taushed spotter,
 Hans Haand paa Mandens Dör, hans öye paa hans daatter,
 Hans ynske-fulde mund, hans Sukke fulde Bryst
- 60 Udtolker meer end klart hans haabnings nöd og lyst.
 Hand finder i sin Barm |: i Hiertets tanke-sæde :|
 Een blanding af begier, betænkning, frygt og glæde,
 Hans blood det ysses op ved slig en söd forted,
 Dend hand bekiende maa, dog ey at næfne veed.
- 65 Frygtagtighed og Haab de sig tilsammen Knytte
 I hans fortryllet Siæl, hans haabnings *Marmorstytte*
 Nu staar, nu fældis om ved Hiernens grille-spil
 Hand vil ey, det hand tör, hand tör ey, det hand vil.
 Dog löser haab og mood miströtnings Knyttet lykker,
- 70 Lyst og u-taallighed slaar bangheds Baand i stykker;
 Hand ömmer her det Saar, hand paa sit Hierte fik,
 Dend piil, som til hans Siæl igiennem öye-gik
 Hand melder ydmyg an, hvor *Amors* Himmel gnister
 Hans lue-nemme Siæl og hitzig hierte qvister
- 75 For Dydens *Contrafait*, det yndig Engle nöor,
 I hvilket Himlen selv med tusind Engler boor.
 De gamle ynsker hand saa mange Glæde-timer,
 Som Dyder uden tal af Datters öyne strimer,
 Dem ynskes ald dend fryd, som Himlen har at Aa,
- 80 Kuns for Et Sukker-ja af deris mund at faae.
 Thi vidis ham hans Bön dog dette stood tilbage,
 Om ham hans Sinds *Compas* og haabnings brude-Mage
 Et yndigt Naadis ja paa Fædris ja fik svart,
 Da og det Elskovs tog strax Klappet var og Klart.
- 85 Thi Knæler hand i stöv med suk formenget tone:
 Skyd, Elsk-Gudinde, fra din dyd-omheigned throne
 Et Naadigt Straale-blik oppaa mit Hoved ned,
 Saa skal med hiertens tak jeg Kysse dine fied.
 Hand byder Haanden frem, og med sin haand sit hierte
- 90 Hand venter Naadens vink til lindring paa sin Smerte,
 Kort sagt: hand ynsker sig et træl at Kaldis maa,
 Og hendis Ære-krantz i tusind blomster staae.

- De gamle midlertid veed deris ord at føre,
 Og føye alting vel for deris daatters øre.
- 95 Hvor lykkens ansigt nu mild-øyet sig beteer,
 Og som en Sommer-Soel ad hindis blomster leer.
 De vilser hende paa de Gyldne velstands dage,
 Der nu skye-blottet sig ved slig een Ægte mage,
 De holder hende for hvor lykken var bereed,
- 100 At plante tusind-fryd i hendis Urte-beed.
 Hvor bonde-roser ey paa hendis veye stode,
 Ey Acke-leye meer, men Ridder-sporer grode,
 Hvor velstands Sommer grøn omfagnet hendis dyd,
 Og hendis Hauve bar med Buxbom hiertens-fryd.
- 105 Hun svarer dennem: ja! vil manden ikkun bie
 Til Soelen faar oppaa sin bliant-blanke stie
 Sex huuse vandret om, jeg ham da til behag
 Mig gierne giver hen med haand og hierte-lag.
 Her sluttet manden strax da sligt et Bud ham sendtis.
- 110 Dend torn fordragsis maa af hvilken roser ventes,
 En trang og möysom dag gör aften meer end söd,
 Thi skal og tidens fug vel ændre denne nöd.
 Des om end saadan lyd faldt ey i mandens øre,
 Dog vilde hand med taal sin længsels byrde føre,
- 115 Thi pusted hand og tit ad Hendis glöd med Brev,
 Og hun ad hans igien, naar hun til Giensvar skrev.
 Men som en taaget Sool gör længsel-fulde dage,
 Saa længtis hand at see sin Siæle-Sool og mage
 Der daglig laae i skiul, fra Solen af sit Tælt
- 120 Bröd frem, til maanen fik udhængt sit blege skiælt.
 Dog som indbildings Speyl kand Kull til Kride skifte
 Saa tenkte hand: Foragt kand aldrig saadant stifte
 Men heller Siugdoms Kuld og gyssen vinter-magt
 Har mig min Siæle-Sool bag Senge-teppet bragt.
- 125 Det og af hendis tiund', en nipper *Cammer-Tærne*
 Ham giortes viis oppaa, da hand sin meenings Klærne
 For hendes Vindve-Glas med Harpe-mæle sang;
 Thi stemmer hand sin leeg med *Melancholisch Klang*.
 Een Aften kom, da Solen dagen endte
- 130 Og Himlens hvalte-blaa med stiernelamper brendte
 Hr: *Peder* spille lydt med Ændrings fingre fied
 Paa Harpens strenged Krop, og sang saa sagte med:
 Ack hierte *Cloris*; hvad? skal Sygdoms vold og vælde
 Paa dine Kinders Gyps de Purpur-roser fælde,
- 135 Skal det *Choralle-Par* paa *Seraphinis* mund
 Sig farve döden liig i ungdoms blomster-stund.
 Skal Sygdoms gusten haand de *Alabaster*-hænder
 Liig-falme? Skal een Soot med grumme löse tænder
 Til döden læbe-die det *Amorelle-Par*,
- 140 Der paa dit Sölvgraa bryst toe perle-bierge bar?
 Skal Siugdom drage Skye paa de *Carbunkel-Söole*,
 Der demper Solens glantz med deris Klare böole,

- Af hvilkis öye siun, saa tit min *Cloris* leer,
 Som af et Himmerig vel tusind Engle seer.
 145 Saa vee da mig som dig! Du mine Taares Kilde
 Det hiertes hede brand giör, at af mig maa trilde
 Et Köligt Ængstis vand, O! siugdoms store vold!
 Dend brynde dig giör heed, den giör mig ofte Kold.
 O! stridig *Element* som volder begge smerter!
 150 O! du u-lige död for toe saa lige hierte!
 Kand da ey Kulde meer udslukke luers brand,
 Og kand ey liunend' ild optörre Kolde vand?
 Ak jo! Naturen ey, ey döden det kand volde,
 Vi jo maa lige döe, lad Himlen sit aftolde,
 155 Saa skal min Ængstis Kuld din brynde dæmpe ned,
 Og brynden mildre mig min döds den Kolde sved.
 Med fleere Iammers ord og tegn, som Elskous smerte
 I saadan Ændrings Angst, fra et forbeilet hierte
 Igiennem læbers dör og öyne skyde kand,
 160 Med sukkis stöde-vind, og taare trillend' vand.
 Sligt blev hand ogsaa ved i mangen aften-svale,
 Saa snart dend matte Sool bag Klippen vilde dale,
 Og Himlens höye loft i tusind luer stood,
 Til utaalmodighed oppusted Sind og Mood.
 165 Thi sniger hand sig ind i Natte-mulm og mørke
 Ved en udforskrings gang sit slappe mood at styrke,
 Og tramper lige til en liden afsids dör,
 För en af huusets folk at faae i sær forhör.
 Men, som hand længe stood, begynte det at brage
 170 I dörens skaade-laas og hengsel-baand at Knage,
 Hand saae sin haabnings lius og Elskous ynde-skat,
 Kom ud af samme dör et tag paa samme nat.
 Der stood et gammelt huus, ved baal og brænde-lue
 Forvandlet moxen til en Aske-blandings Grue;
 175 Alleene levnet var et soedet stolpe-rad,
 Did saae hand hende gaae, der saae hand hvor Hun sad.
 Hand ynsker kun at see, hvad ende sligt vil tage,
 Og hör imidlertid een Iammers Ak og klage,
 Som naar i dödsens stund, en angst-omgiven Siæl
 180 Ved sidste Hierte-Gisp udsukker sit Far vel.
 Hand traade nermer til, saa sagte, som Hand kunde,
 At skue, om hans Nöör i döden vilde blunde,
 Men fandt et mindre nöör, det Hun til verden bar
 Med större Iammers nöd, end det undfangen var.
 185 Strax Hun blev byrden qvit, stak hun sig til en side,
 Som ingen kunde nu af hendis Barsel vide,
 Og med forletted trin slap ind af samme dör
 Af hylken hun kom ud med större byrde för.
 Hver tænke, vankel-mood hvor det nu manden minder
 190 Ved sligt et selsomt siun! hvor trilled paa hans Kinder
 Een Ængstis hagle-sved, da ham i dette nu
 Hans Elskovs Knude brast med *Seraphin* i tu.

- Hand ey sin skyldig tak til Himlen kunde glemme
 For hand ved sligt et syn var löst af Elskous Klemme,
 195 Hand fandt og i sin Barm dend grille-Spire groe
 At skiönhed med forstand stood äldrig til at troe,
 Hand Beyler holdte nu for lenke-bundene trælle
 Der hand saae frugten af sin Kiærligheds *Napelle*,
 Dog bandt hand ynksom ind udj sin næse-Klud
 200 Det legomlig *Copie* af sin forlorne Brud.
 Gaar saa ved Hane-gal til en gys-melket Amme,
 Hun skulde Barnet i opfostrings Agt Annamme,
 Som skeede: Glutten saa til næste Kirke kom,
 Og fik sig *Laure*-nafn med Daab og Christendom.
 205 Saa tilig dagen bröd, og Solens Himmel-bue
 Skiöd jld og straaale-Guld fra morgen rödens stue
 Oppaa *Granade* bye, gaar strax Hr: *Peder* hen
 Besögels viis til een hans Bloods forbunden ven.
 Hand böd en lykksom dag sin Slegt forvandt Frue
 210 Og sagde: Jeg er Qvit min Elskous fordm lue,
 Vil derfor reise bort i min u-gifte stand,
 Og lugte fremmet luft, og skue fremmet land.
 Du mine midler kand, mens jeg er der, forvare
 Og ingen möye paa min liden *Laure* spare,
 215 Men lade Klække op, det beste du formaar
 Og Kloster-give saa ved Barndoms Fierde Aar.
 Saa rysted hand sig ud med Guld og giefve Vare,
 Fra föde-sted og stafn til Fremmed Egn at fare,
 Og efterlood sin Slegt, saa snart hand ferdig blev,
 220 Formue, Boe og Gods, men *Seraphin* et Brev,
 Det Hun til hiertens Harm fik samme dag i hænde,
 Da hun med haabnings lyst sin Fader gav tilkiende
 Hvor hun fandt ikke meer til Sygdoms giftig haand
 Men kunde nu med lyst samtykke Bryllups baand.
 225 Hun brekket Brevet Seil, og saae da hver een stræge,
 Paa hendis daarlig daad og Udyds frugt at pæge;
 Thi brast et syltig vand af hendis öyne ud,
 Det hun til synde-bod opoffred Himlens Gud.
 Hun sluttet ved sig selv med Graad og hierte-Qvide
 230 Jeg vil i Kloster huus min jammers dage slide,
 Mit öye stirre skal paa Herrens Alterstæd,
 Min haand skal dag og nat sin *Psalter* röre ved.
 Mit Haar skal Kloster stöv med Sölv for guldet pryde
 Dend ungdoms rose, jeg mig lod i Knoppen bryde,
 235 Skal blomstre der paa nye til Iomfru Ziir og Glantz
 Paa hellig *Nunne*-dragt bær jeg min Ære Krantz
 Min Mund dend reene lem, det bæger af Rubiner
 Som hitzed beylers Blod med Elskous geyle miiner,
 De læber som var fyldt med lyst og leffel Krud,
 240 Skal nu i Andagts Angst udnyne Herrens Bud.
 Mit Bryst der lignet Snee, og dog var fuld af brynde,
 Der hafde i sin Barm et Tynder til at synde,

- Skal bode-bankis nu i hiertets skiulte vraa,
 For vellyst roser skal kun anger-torne staae.
- 245 Mit navn skal ævig staae, i *Nunne*-rulle skreven,
 Ieg boode vil med Graad, det jeg har för bedreven
 I Andagt Brude-færd for inden Kloster Tag,
 Gud er min Brudgom selv nu er min Bryllups dag.
- Saa foer Hr: *Peder* af og Kaasen lige satte
- 250 Iglennem Mark og Skov og Löv-beklæde Kratte,
 Hen ad *Seviltien*, dend folkerige Bye,
 Hvis Taarn omtaaget staar af mangen morgen Skye.
 Hand tog af Byen hen, og fandt iblandt de rige
Don Ivan i sit Huus, hans blods forvandt og lige,
- 255 Thi giæsted hand der ind og bad om huuse-lye,
 Mens hand besaae hvad rart der var i samme bye.
 Her var og nok at see; Een mægtig folke-mængde,
 Een Bye, hvis Bygning sig til Himmel-skyen trængde,
 Hvis gyldne spiire stood, som i en glimre-glöd,
- 260 Saa tilig Solens glantz fra morgen röden bröd.
 En tids u-falmet stæd, hvis Ædelhed og Ælde
 Sig i det gandske land med Æris roes kand melde,
 Hvis Gaders fliissed plan og bygnings *Marmor*pragt
 Har priis forundrings værd i muur og steene lagt.
- 265 Af slige skiønne ting og Kunst udmünstred stykker,
 Hand giennem öye Glas i hiertens Tafle trykker
 Saa mangt et lyst-*Copie*, naar hand ved dagens skin
 Ad gaden Hane-viis giör sine Spanske trin.
 En Himmel-blotted dag, da straalers Gylden-stykke
- 270 Omhængte luftens Sal, og Solens *Demant* Smykke
 Paa det bliante-blaae for verden var udhængt
 Da mark og skove stod med guft og grönt formængt.
 Og alting fryded sig, lod hand fra Vertens dörre
 Ad gaden lige staae, som hand var van at giöre,
- 275 Og fik Hr: *Ievan* med, saa fuldtes begge ad,
 Og spanked gade langs igiennem samme Stad.
 Men som de treffed en af Byens store Gader,
 Hvor Guld og *Marmor* steen i folketz öyen sprader,
 Blev de bag vindve glas en yndig Enke var,
- 280 Der under sørge-slör et Engle-Ansigt bar.
 Hr: *Peder* i en hast sin *Seraphine* glemmer
 Een Elskous-feber ham paa ny i barmen Klemmer
 Nu haabnings Hitzighed, der ulmer i hans Blod,
 Anfægter tviflings Kuld, som Kölner blod og Mood,
- 285 Hans Krop en Gyse fik, hans Knæ til haabe stöttis,
 Een blanding i hans Bryst af lyst og banghed möttis,
 Hand var sig selv ey lig i fagter og gestalt
 Hans ansigt brændte rödt skönt hierted det var Kalt.
 Om sider bröd hand ud: Saa længe som mit öye
- 290 Har seet Guds Klare Sool paa Himmel-Buen böye
 Til op og undergang, saae jeg af öye-skuur
 Fra Barne-Vuggen ey saa net et *Creatuur*.

- Kom Siæl-indlemmet Ven, og lad os gaae tilbage,
 At see det deilig Noor, Min bod jeg der maa tage,
 295 Som ieg min skade fik; Thi skal ieg sige Sandt,
 Saa snart jeg Hende saae, ieg Hierte-saaret fandt.
 Ey større Glædis Sool for mig oprinde kunde
 Om ieg end hafde Kaar og maatte efterstunde
 Det ypperste *Clenod* som Purpur dækker til,
 300 Naar slig en ynde-Sool min Siæl bestraale vil.
 Hr: *Ivan* svaret strax: det kand ieg noksom vide,
 At dend der ömmer. Saar, behöver *Cuur* i tide,
 Des hvad ieg kand og veed, jeg gierne mage vil,
 Skiönt sligt at faae i verk hör stor besværing til.
 305 *Elvire*, af natur og lykke höyt begavet,
 Har Guld og Penge nok i skrine-rum begravet
 Ia dyder i sin Barm, hvor om og vidne bær,
 Hvis straale-Glantz, som gaar af hendis öye skær.
 Alt toe gang haver nu Sool-Kiempen dagens Fader,
 310 Om reist sin diure-Kreds paa de *Saphire* Gader
 Med gylden bryne paa, fra dödsens haand med Iord
 Fik hendis mand betakt, og hende selv med floor.
 Jeg midlertiid mig tit hos hende lader finde
 Til hendes sørge-lin, og ham til Ære minde,
 315 Og efterdj hun nær min Hustru rörer paa,
 Kand jeg vel og for dig engang hos hende gaae.
 Og, om min Broder vil kand ieg hans meening føre
Elvire til Gemyt, det lader sig vel giøre
 Heldst efterdj hun, see! hun af sit vindvested
 320 Med yndig öyne-blik bestraaler voris fied.
 Saa tilig det var sagt, begynder de med möye,
 |: Som skik er der i land :| paa ryggen digt at böye
 Og bruge Spanske nik med næse ned paa taae,
Elvire neyed og, saa snart hun dette saae.
 325 Men strax de var forbi, da staar dend Arne *Peder*.
 Og mangt et sukke-Bud af Hiertetz Kamre leder
 Igiennem strube-rör hen op i veir og vind,
 Og derpaa tolker ud sit vankelmodig Sind:
 Ak! siger Hand, hvad raad? hvad raad er her at finde?
 330 Kand en udlænding vel saadant et Hierte vinde,
 Der ald fortræflighed i dette sted og land
 Forkaster, i hvor höit dend staar i dyd og stand?
 Det gaar i hvor det gaar, skal Elskous brænde-lue
 End ulme af mit Bryst, som af een Arne-Grue,
 335 Og tære hierted til et Aske-faldet Kull
 Skal döden lige slaae mit Legem ned i smull?
 Du dog min anden Ieg, og min blod-baaren Frende,
 Giv kun *Elvire* frit mit hiertis Angst tilkiende,
 Siig ey hvad lykkens Gunst af Guld har til mig bragt,
 340 Men siig, hvad længsels baand hun haver mig paalagt.
 Hr: *Ivan* merkte vel dend Kiærlighed var Hamred
 Saa dybt i Mandens bryst, at hand og selv bejamred.

- Den lyst-befængte Siæl og elsk-forbrændte Blood
 Thi laver hand sig til herpaa at raade Bood.
- 345 Det gaar som begge vil, *Elvire* selv lood svare,
 Ieg løfte-bunden er, og kand det ikke spare,
 At føre Enke-stand dend føye tid omkring,
 Til Aaret tre Gang faar *Rangert* sin Sole-ring.
 De toe gang er forbi, dend eene staar tilbage,
- 350 Hans höflig beyle bud maa mig jo ey mishage,
 Om hand benefnte tid med mig oppbie vil,
 Saa slaar ieg ham mig selv, og hvad jeg eyer til.
 Hr: *Peder* hørte det |: Om hand et Aar kun bier :|
 Strax siuntis Himlen Ham at hænge fuld af Gier,
- 355 Dend störste lykkens Gunst som nogen Svefved i,
 Den Agtet hand at aae, strax Aaret var forbi,
 Hand tænkte ved sig selv: den pode-ferdig have,
 Min Haabning vilde mig hos *Seraphine* lave
 Kand legges her paa ny, nu tiid og leylighed
- 360 Skal plante Engle-torn i Havens Urte-beed.
 Her skal Vildbassen ey min blomster busk omrode,
 Her skal ey fremmed haand i mine stammer pode,
 Her skal ieg plante selv, til Engle-fynd og dyd,
 Med hul-urts overflød hos *Matrem* tusind fryd.
- 365 Saa ældtis i hans Hue slig Elskous Gante-Griller
 Imens hand vente-syg sit levnetz Klodde-driller
 Langs hen ad lystens plan, naar hand med Glædskabs iid,
 I Vellyst driver hen sin længsels lange tiid.
 Naar hand med pukkel-töy og top paa sine muler
- 370 Far Enkens dör forbj |: som hiemme sørge-skuler :|
 Med Atlask og Tobin hand selv er Klæd udj
 Med tiener efter sig i Bundtet *Liberie*.
 Naar hand paa sadlet Hest med Gylden biid og mile
 Frem for *Elvire* dör til Vertzhuus veed at iile
- 375 Hvor hand for Hendis nafn slaar næsen ned til fod
 Og drikker hendis Skaal i Spanske druers blod.
 Naar hand for hendis Dör i Kölig Aftentimer
 Med Ændrings fingre-Grib paa Lut og Harpen stemmer
 Og under Vindve Karm med stemmens liflighed
- 380 Udj sin strube-Kolk slaar triller op og ned.
 Da og *Elvire* selv, naar *Peder* sang der ude,
 Sit öre lagde paa dend Klare Vindve rude,
 Til hvilket huusets tiund' fik Hende bönligh bragt
 For manden hafde Guld i deris næver lagt.
- 385 Et halv Aar skreed forbj, og Solen, tidens Fader^o,
 |: Som Klappet Iomfru-bryst paa Himlens Sommer-Gader
 Gik nu sin Vinter Vey i dend bespillet egn,
 Og stak sin straale-piil i Fiskens vaade tegn.
 Herr *Peder* midlertiid i disse mange dage
- 390 Maa i sin sukker-flood dend draabe Galde smage,

^o) Solen gik fra Jomfruens til Fiskens Tegn som gör et halft aar.

- At Hand sin Engel ey engang i tale faar,
 Omskiöndt for hendis Skyld hans Siæl i luer staar.
 Thi söger hand om raad hos Enkens egen Tærne,
 Der og i dette fald ham tiener meer end gierne,
 395 Fordj hand af sin pung forgylder hendis Haand
 Og bringer hende saa tilienst opvartnings baand.
 Hun gav forsikring om |: som skienk kand meget giöre, :|
 Hun vilde hannem i *Elvires* Kammer före,
 Og flye Ham der at see, hvor Hun nat-blottet sad,
 400 Og under Harpe-liud sin Aften psalme qvad.
 Det skeede, Solen kom til Aften-rödens stue,
 Og reise-mat forstak sit Ansigts röde lue,
 I en Guld bremmed skye, saa dagen dend blev endt,
 Og i det huule blaae vel tusind fakler tændt.
 405 Herr *Peder* spanked af saa lige som hand kunde
 |: Da folk til natteroe begynde först at blunde :|
 Og sagte listed sig ind ad *Elvires* dör
 Til Pigen, som hans nik tilfulde vidste för.
 Der stood et Klæde skab, hvis rose malet luger
 410 Indsluttet Enkens pragt i hendis jammers Uger,
 Der fik Ham Pigen ind, hvor hand og skulde staae,
 Mens hand *Elvire* med sin Aften-færd besaae.
Elvire sidder der med sammen foldet hænder
 Og paa sin Bönne-Bog andægtig öyne vender,
 415 |: Saadant som det nu var :| mens Pigen snöred op
 De Klæder, som bekneb den Engle nette Krop.
 Der Hun nu var afklæd, og efter Aften Vaane
 Fik sladder-Kaaben paa; da Söfnens dunkel-blaane
 Betyngtet hendis Sind, gaar *Peders* Pige til
 420 Og rekker hende sit bestrenged Harpe-spil.
 Hun bad *Elvire* dog en Andagts Aften-Psalme
 Paa Harpen vilde slaee, för Söfnens slumme-qvalme
 Ved vaanlig Sove-tid omtaaget Hiernens Boe,
 Og sluttet öyed til ved sagte Senge Roe.
 425 *Elvire* vaantis ved sin Harpe-leeg at röre,
 For sær *Melancholie*^(d), dog hvad fik hun at giöre?
 Hun spilled lystig op saa ilde som hun gad,
 Og dermed u-bevist sin *Peder* gjorde glad.
 Hun vidste saa sin leeg til lyst og lyd at tvinge,
 430 At og Hr: *Peder* snart af Huden maatte springe,
 I skabet som hand stood, men Söfn og Dösigheid,
 Fik snart *Elvire* til sin leeg at stemmè ned.
 Herr *Peder* uformerkt igiennem sprekken Kiger
 Og seer, hun gaar til Sengs, betient af Cammerpiger
 435 Der efter slap hand ud, strax Aften-lius var slugt
 Og fandt da Gadens dör imod forhaabning lugt.
 Thi lister hand sig ud i Gaarden om at vanke
 Til natten var forbj, og östen vilde sanke
 Sit morgen Guld oppaa det Sölv-graa dage-skiær,
 440 Gik saa til Hane-gael og spanked her og der.

(d) nemlig hendis *Morian* var syg.

- Men i dend stille nat, för Himlen vilde blegne,
 Og Sölv-bliant blev Klæd i östen allevegne,
 Med gylden blommer i, för Solen, dagens helt
 Med Guld oppaa sit Bryst skreed af sit Purpurtelt.
- 445 Da blev Hr: *Peder* vår, hvor Kammer-laas og skaade
 Gik op for Nögle-Kam, der stood hand i en maade,
 Thi slap hand bag en brynd, som ham ved siden stood
 För og Elvire fik fra døren flyt en Food.
- Hand saae sin haabnings lius sin Siælis söde skade,
 450 Hun förte lius oppaa en Sölv ompukled plade,
 Om hendis Hoved-sted, og pandens Krone-plet,
 Saae hand paa sørge-liin et Kniplings sove-sæt.
 Hand saae Hun kom udj sin silke sove Kiortel
 Hand saae om hendis liv en Guld udvirket Giortel
- 455 Hand saae, hvor i en Kreds de runde pærler laae
 Om hendis Hals, for dend, hand dömte Sneen graae.
 Hand saae en flettet Kurv, dend hun til sine Bryste
 Med Haand i hanken holdt, Hr: *Peder* blev i lyste,
 Der hand det sylted Knâes, de lekre Kryder saae
- 460 Som Kurven runden om i rare skaaler laae.
 Hand tænkte ved sig selv, monn' ey *Elvire* vide,
 At ieg er kommen her ved sildig Aftens-tide
 Og nu for mig og sig vil skaffe lystig op,
 Mens andre ligger end og luner deris Krop.
- 465 Dog seel hvor i en hast dend haabnings glæde slipper,
 Der hand *Elvire* seer, hun over gaarden tripper
 Og smutter hastig ind ad Staldens aabne dör,
 Som hun fuld tit, maaskee, var van at giøre för.
 Hand först indbilte sig, hun af et ynksom hierte,
- 470 Og Christen Kiærlighed ansaae dend Sygdoms smerte,
 Som en af hendis Tiund' var muelig plaget med,
 Hvorfor Hun slig tids Nat besøgte dette sted.
 Men som hand listed frem, hand da ey andet kunde,
 End paa slig under-fær og selsom handel grunde,
- 475 Kom hand bag spile-toug i stalden, som hun var,
 At skue grant, til hvem hun alt det gode bar.
 Hr: *Peder* holder med *Elvire* flittig öye,
 Og seer da hende sig hen til en Seng at föye,
 Hvor i der ligger en flabmundet *Morian*,
- 480 Med anger-sved oppaa sin svertet Pande plan.
Elvire lagde paa dend sorte svedig pande
 Sin Alabaster haand, saa Svedens kolde vande
 Af hendis fingre drap, Hun og med veemoed saae,
 I hans udsootet bryst det matte Hierte slaae:
- 485 Dend leede Grimmer seer her, som hand vilde bide,
 Og slaar *Elvires* Haand ret avind-syg til side,
 Omskiönt *Elvire* selv, med modig öyne-Vand
 Og mangt et hiertens suk, sig jamred for hans stand.
 Hr: *Peder* veed nu ey, hvorledes hand skal dömme
- 490 Om slig Barmhiertighed, der kand kun ilde sömme

- Saa höbsk en Enke-stand, og heldst ved midnatsstund
 For slig en leed flab op og flaned Slubber-mund.
 Hun sagde til sit Slæb med taare-mænged stemme:
 Vilt du, mit Sæle Guld vil du mig saa forglemme?
 495 Skal-nu dend grumme død paa dig begaae et mord?
 I mens min Engel, du vilt ikke Kny et ord.
 Vilt du, staal-hærdet bryst, og flinte-stifve Hierte,
 Vilt du ey lade dig bevæge ved min smerte?
 Vilt du saa fælde mig og dig ved svagheds stød,
 500 Du veedst, du est mit liv, din Sygdom er min død.
 Er jeg da ikke meer udj dit Hjerter skreven?
 Saa tænk, at jeg med dig er Gravens bytte bleven,
 Men, dersom du mig ej liig-legge vil med dig,
 Saa giv forsikrings Kys, paa det du Elsker mig.
 505 Her böyed Hun sig til dend Sole barket Bengel
 Og Kyste paa hans Flab, ret ligesom en Engel
 Med læber hafde Kyst en heslig Bierge-trold,
 Thi önsker Peder dem dend sorte Knud i vold.
 Hand seer det lede Spog *Elvires* ansigt böye,
 510 Fra sig med gusten Haand og afmagts seene-möye
 Hand seer dend grumme død i Sværtings öye-glug
 Og seer hand lukker op, til svar sit torske Slug:
 Hvad vil I, siger Hand, min Helbreds drage-dukke?
 Maa jeg da ey med fred min matte Sæl udsukke,
 515 Skal ieg det levnetz-liv der vipper i mit Bryst
 Faa hen i dödsens stund til Eders morder lyst?
 Maa det ey være nok, at ieg i eders arme
 Har spilt mit unge liv? At ieg mit legems varme
 Og lemmers leve Kraft, til Eders tids fordrif,
 520 Anvendet har, som og maa Koste mig mit liv!
 Dog raader ieg endnu ved dette lives Skifte
 Og sidste Sæle-gisp, at I vil Eder gifte;
 Thi af min sooted Krop tör I ey vente meer,
 Nu jeg min sidste nat i denne Verden seer,
 525 Saa snurrede Hand sig om, og med sit Senge-teppe
 Sit ansigt dekked til, *Elvire* vidste neppe
 At stille sig for graad, der hendis sorte pog,
 I dödsens öye Brud saa slet en afskeed tog.
 Hun snap sin Kryder-Kurv og gik saa sagt tilbage
 530 Med taared öye-siun med blegned Kind og hage,
 Med hertens dybe suk af sit beængsted bryst,
 For döden hafde nu dend sygis Hierte Kryst
 Hr: Peder ömmed her en naggend Sæle-pine,
 Fuld haarder end som for sin nette *Seraphine*,
 535 Da Ham ved sligt et siun i det fortredne nu
 Hans Elskous Knude brast paa ny, som för i tu.
 Hand alting holdte tyst, og ingen intet sagde
 Af det, som sorgens steen oppaa hans Hierte lagde
 Gik saa en anden dag frem for *Elvires* dör
 540 Hvor *Morianens* Rad blev lagt paa lige-bör,

- De af *Elvires* folk, som hand da fandt tilstede,
 Ham sagde, hvor hans Noor, *Elvire*, snart var rede
 At gispe Siælen op, saa hafde Siugdoms baand
 Den Engel reene-Krop beklemt fra Food til haand.
- 545 Hr: *Peder* gik sin vey, og lood sig intet merke,
 Omskiönt hand viste vel de Sygdoms vee og verke,
 Der gik i Hendis Krop, var Kun en væmods magt,
 For Hendis Bole-Svend af døden var ombragt;
 Syv dage gik forbi, og efter Ugen tendte,
- 550 Sit Soole-lius paa ny, da ham *Elvire* sendte
 Et lidet Elskous Brev med hendis Seigl oppaa
 Som strax Hr: *Peder* brød, og fandt da skrevet saa:
- — —
- 555 *Elvire* |: som tilforn i eenlig Enke sæde
 Har sine taarer mengt med støvet af et Liig
 Et Liig, der var een rood af hendis daglig glæde
 För Siælen qvisted blev i dödsens sidste Kriig :|
 Har nu frifægtet sig, det jo fra Herrens sæde
- 560 Af Himlens Raadstue-bog et rigtig udtog er,
 Og voris høye pligt, i venners stöv at græde,
 Dog saa at graaden ey vor Siæl er til besvær;
 Thi maa vor Korte liv fra graad til glæde skiftis,
 Naar af en Sörge-sky maa bryde glædsens Sool
- 565 Skal hykkels Klinte-Krud fra Sandheds hvede driftes
 Da svær ieg uden svig, det Himlen sligt befoel,
 Og er saa voris Lov: hvi vil vi os beröve
 Dend lyst Naturen selv har plantet i vor Kiöd:
 Gud lood de förste Folk jo slige lyster öve
- 570 Og saadan tids fordriv dend förste verden nöd;
 Vær frugtbar, det har Gud jo ey i *Marmor* gravet,
 Hand skrev i Kiöd og Blood det *Paradisses* bud;
 Hvor kunde sligt for os jo bedre være lavet?
 Vor Hierte tavlen var, og Skriveren var Gud,
- 575 Skal ieg i *Nunne*-dragt nye leve-lius antænde?
 Nej! ney! slig hellig skin ieg kiender meer end nok;
 Dend Ild der skinner Klar, Kand allersnarest brænde
 Og torne voxer alt paa denne rose-stok.
 Mit nafn skal Munke ey i Kloster-muure grave,
- 580 Ney! Elskovs Ægte-lyst er mig et lifsens træ.
 För *Nunne*-nafn blev hört fik *Eva* brude gave,
 Thi bliver Egteskab mit *Paradises* Læe.
 Dend förste Bryllups færd, dend stod i hiertet skreven,
 Hvor blekket det var blod, og Seiglet det var Kys.
- 585 Dem var da Himlens lys til Brude-fakler bleven
 Mand holdte ved slig færd ald pragt og pralen tys
 Trolovels-ringen var en Himmel-mestred Kiøde,
 Mand saae ey perler sad, ey guld i Brudens haar,
 I Seng de ey for nær hin anden skulde træde,
- 590 Hvor Himlen Himmel var, og Iorden Dyne-vaar.

- Dog hvad kand tiden ey saa vel i dette stykke,
 Som dend i alle ting har sit forandringsspil?
 Som mynten staar i værd, men efter Folkes tykke,
 Og saa som Gierighed dend sætter gyldig til.
- 595 Jeg veed hvor Kiödeligt det Elskous offer skattis,
 Der disse tider ey er tendt ved Præstens haand
 Des Kom min haabnings Sooll der ingenting kand fattis
 Som tiene kand til Ziir paa voris ægte-baand.
- 600 Kom du mit Siæle-lius jeg ved din Elskous brynde
 Slaar ald forhaling af, trods afvind, Had og Nid.
 Kom, kun! i morgen dag vil vi vor fryd begynde,
 Et halft aar til og fra, det setter ingen tid.
 Gud selv imidlertid vor Elskovs Andagt smykke,
 Med yndig frugt og fynd fra Himlens Hald og top
- 605 Og Krone dig mit Guld! med tusind-foldig lykke
 Saa lukkes Brevet til og Hierted lukkes op.
- Elvire.*

M/s i den Collinske samling har hverken forfatternavn eller det pseudonym, Philedor, som alle de trykte udgaver har. Man ved fra Jacob Bircherod, at man længe var uvidende om, hvem forfatteren var, „men omsider blev det bekiendt, at Poul Pedersen havde skrevet det“¹. Da Bircherod døde 1737, er det faktum, at udgaven 1756 heller ikke har forfatternavnet, endnu et indicium på dens afhængighed af de tidligere udgaver. Indledningsdigtet til bogen, som alle trykkene har, mangler i m/s. Måske har det oprindeligt hørt til den store indledning, som i hvert fald slutter med det. Når digtets første linje lyder:

Gak frem nyefødde Skrift, mit første Hierne-Foster,

kan det kun betyde, at det er det første, Poul Petersen har tænkt at lade trykke. Det tabte Skagens digt er i hvert fald ældre, ligesom et epigram, Wielandt citerer Lærde Tidender, nr. 44 1724.

Titelen har en lille afvigelse fra trykkenes: „Elskous Ændrings- og Undrings Speigl forestilled udi *Don Pedro d'Arragona af Granada* en Spansk Ædelmands Livs og Levnets Historie“. Forbindelsen d'Arragona af Granada er meningsløs, men kan måske forklares af Poul Pedersens fortale, hvor han i lighed med Scarron i *La précaution inutile* skriver, at han kunne kalde sin helt „d'Arragon, de Toledo, de Castille, de Granade eller hvad jeg vil“. Trods titlens Don Pedro hedder helten på en enkelt undtagelse nær i m/s Hr. Peder, det samme gælder for hans ven i Sevilla Hr. Ivan.

M/s er 87 vers kortere end de tilsvarende afsnit af fortællingen i

¹ Georg Christensen, s. II.

trykket, $\frac{1}{8}$ af dettes 692 vers. Muligheden for, at det kunne skyldes en skødesløs afskriver, kan straks afvises. Ingen af udeladelserne frembringer lakuner. Sammenhængen er overalt bevaret, og hvor syntaktiske hensyn krævede det, er de nødvendige ændringer foretaget i overgangsversene.

Det første spørgsmål, der rejser sig, er, om det er muligt at finde noget slags princip for udeladelserne i den korte form. Det forekommer mig, at man kan pege på en bestemt tendens, selv om den ikke er gennemført, i retning af at simplificere stilen en smule og undgå nogen af de mest obscøne metaforer og navnlig springe rent overflødige, ofte kun svækkende gentagelser over.

De 9 vers, som trykket har svarende til m/s v. 7—10 giver en overflødig naturbeskrivelse og lidt historik. Ved forkortelsen er ganske vist stedbenævnelsen, Granada, gået med i løbet. 3 gange (efter v. 344, 444 og 536) er to dobbeltalexandriner med de også uden dem tilstrækkelig hyppige solop- og -nedgange udgået. Efter v. 48 er 4 overflødige linjer med en meget tvivlsom metafor sprunget over.

Den mest iøjnefaldende forkortelse er dog foretaget med Serafines heroideagtige udbrud efter modtagelsen af Don Pedros afskedsbrev, det „edderstekte Brev“. Dette forhandels- og klageudbrud er ved siden af passager i Naurs Golgatadigt dansk baroks mest bombastiske paradenummer. Det er for så vidt yderst karakteristisk, men vi savner næppe de 55 vers, der er udgået efter m/s v. 229. Samtiden dømte anderledes. Ved udgivelsen giver Wielandt i *Lærde Tidender* 2/11 1724 som appetitvækker og „for at give en Idee om Poetens Styrke“ et langt citat af midten af Serafines klage. Endnu Nyerup anfører det i *Iris* 1795, 2. s. 242 og meddeler resten, den gudhengivne slutning, som er det eneste, m/s har, v. 230—248. Nyerup bemærker „maaske hin Rec. ikke har vildet fuldføre Beskrivelsen, fordi der synes at ligge Tvetydigheder derunder“. Stykket om Serafines hænder og deres „skiulte Kramme-Kraft“ kan næppe fortolkes anderledes, og i m/s er da også de herhenhørende 8 linjer udeladt (efter v. 240).

Den kortere form kan da foreløbig siges på flere måder at være nok så tiltalende som den lange, i hvert fald har den ikke tabt noget. En konferering linje for linje mellem m/s og tryk for de mindre ændringers vedkommende viser ikke så sikkert og entydigt, men dog overvejende samme tendens. (W - Wielandts Tryk 1724.)

- V. 1. Ud af de stolte vand. W. Af Havets huule Skiød.
 V. 8 Hvor Tajo, rige Flood, med Bølger velter Guld. W. Hvor Tajos
 Bølge-Flugt Guld-Grumser velter op i hver sin Flyde-Bugt.
 V. 18. Lykkens Huus. W. Lykkens Hiul.
 V. 29—32. Helt ændret, så der kommer en velpointeret antitese frem..
 V. 36. Adels Hierte. W. Adels Merke.
 V. 66. Marmorstytte. W. Leve-Stytte.
 V. 70. Bangheds Baand. W. Tausheds Baand.
 V. 92. Og hendis Ære-Krantz i tusind blomster staae. W. Og tusind
 Blomster Ziir om hendes Krands at staa.
 V. 103. Velstands Sommer grøn. W. Velstands Vinter-grøn.
 V. 113. lyd. W. bud.
 V. 124. Sælce-Soel. W. Senge-Soel.
 V. 129. En versfod („anden“) mangler i m/s.
 V. 133—156. Serenaden til Serafine har ikke trykkets inddeling i strofer,
 men bevarer det øvrige digts regelmæssige skiften mellem to parvis
 rimede linjer med 13 stavelser og to med 12. Serenaden har hos
 Wielandt overalt mandlig udgang. Den metriske forskel medfører
 i sig selv en række mindre ændringer. Det krasse billedsprog er i det
 hele fælles i de to tekster, men synes i m/s en smule dæmpet og lidt
 fastere holdt indenfor samme forestillingskreds i hvert vers og derved
 bedre motiveret.
 V. 183. fandt et mindre Noer. W. saae et andet Noer.
 V. 190. trilled. W. trimled.
 V. 220. Gods. W. Barn.
 V. 232. Min haand skal dag og nat sin Psalter røre ved. W. Og skrive
 paa min Kind de vaade Taare-fied.
 V. 237. Min Mund dend reene Lem. W. Min Munds ureene Lem (nem-
 lig med et bibelsk udtryk tungen, Jak. 3,5). Trykket kunde synes
 det rimeligste, men sammenstillet med det følgende: det Bæger af
 Rubiner, kunde der meget vel tænkes på, at tunge og læber i sig selv
 var rene, men vanhelligede af hendes syndige elskov.
 V. 242. Der hafde i sin Barm et Tynder til at synde. W. Den Barm,
 der viiste frem et Tønder til at synde.
 V. 244. Anger-Torne. W. Angest-Torne.
 V. 249. foer. W. søed.
 V. 252. Hvis Taarn omtaaget staar af mangel morgen Skye. W. Der
 nyder Potosi de store Middel ad.
 V. 259. spiire. W. Taarne.
 V. 266. hiertens Tafle. W. Hiernens Tavle.
 V. 270. omhængte. W. omklædte.
 V. 272. Da mark og skove stod med gult og grønt formængt. W. Da
 Stadens Taarne stod med Guld iblandt formængd.
 V. 290. Himmel-Buen. W. Himle-Volden.
 V. 317. Og, om min Broder vil kand jeg hans meening føre. W. Da jeg
 af Evne vil min Broders Meening føre.
 V. 328. tolker. W. locker.
 V. 336. mit Legem ned i smull. W. mit Legems Leer i Smul.
 V. 343. elsk-forbrændte. W. elsk-antendte.
 V. 348. Tangert. W. omseet.

- V. 352. Saa slaar jeg ham mig selv og hvad jeg eyer til. W. Saa træder jeg med ham i kiærlig Ægte-Stand.
- V. 356. aac. W. naae.
- V. 360. Engle-torn. W. Liebes-Stock.
- V. 363. Englefryd. W. Yngle-fynd.
- V. 364. med hul-urts overflød. W. med tusindgylden Urt.
- V. 375. nafn. W. skyld.
- V. 377. Kølig Aftentimer. W. Svalens Aften-Timer.
- V. 378. M/s har den versfod, trykket mangler („fingre-grib“).
- V. 390. draabe galde. W. Galde-blanding.
- V. 400. under. W. mellem.
- V. 417. afklæd. W. afført.
- V. 423. ontaaget. W. antasted.
- V. 427. saa ilde som hun gad. W. for den, der hende bad.
- V. 431. Søfn og Døsigthed. W. Aften-Søvnhed.
- V. 436. imod Forhaabning lugt. W. for sig i Laase lukt.
- V. 442—443. Nok så simpelt som trykket. Dettens varierede, matte gentagelse af solbilledet er strøget og dermed de sidste to vers af alexandrinparret.
- V. 449. lius. W. Lyst (Lius påvirket af den følgende linje).
- V. 459. De lekre kryder. W. den lecke Bidsken.
- V. 464. luner. W. lumre.
- V. 477—480. Lidt simplere udtrykt i m/s.
- V. 480. Anger-sved. W. Dødsens Sved.
- V. 488. Og mangt et hiertens suk sig jamred for hans stand. W. Sig veened jammerlig for Grimmets Smerte-Stand.
- V. 493. Hun sagde til sit Slæb med taare-mænged stemme:
Vilt du, mit Siæle-Guld, vil du mig saa forglemme.
W. Saa tog Elvire paa, vild du mig saa forglemme,
mit beste Verdens Guld, hør her min Sucke-Stemme.
- V. 515. levnetz (subst.). W. levned (verb.).
- V. 520. Anvendt har, som og maa koste mig mit liv. W. og kaade Lyst har bragt i denne Dødsens Kiv.
- V. 544. Engel-reene Krop. W. Engel-nætte Krop.
- V. 557. een Roed af hendes daglig Glæde. W. Een Roed til hendes daglig Glæde. (Pedros paralliserende svar har af).
- V. 562. Siæl. W. Stand.
- V. 597. kand. W. skal.

Foruden ovennævnte er der talrige andre, ganske irrelevante ændringer i tal og tid og betydningsløse småord. Afskriveren har også et par gange forvekslet t og bindestreg (v. 72 og 296 f. eks.). Andre steder har afskriveren — men undertiden også sætteren — begået den typiske fejl at lade sig narre af et ord i den foregående eller efterfølgende linje. Et par eksempler kan vise forholdet.

- V. 76. Det yndig Engle noor, i hvilket Himlen selv med tusind engle boor. W. har tusind Glæder bor.
- V. 124. gyssen vinter-magt har mig min Siæle-Soel bag Senge-teppet bragt. W. har „Senge-Soel“ under påvirkning af Sengeteppet.

- V. 208—209. Hans Blods forbunden ven. Hand bød en lykksom dag sin
Slegt forvandre Frue. W. har: hans Slegt forbunden
V. 283—284. ulmer i hans Blod som Kølner blod og Mood.
W. har: kølner Sind og Mod.
V. 370. Med Atlask. Med er påvirket af med i næste linje. W. har:
Got Atlask.

Det ville næppe være uforsvarligt at rette i hvert fald et par af disse steder. Jeg har dog indskrænket mig til kun at rette aldeles utvivlsomme afskriversfejl.

- V. 27. Da, M/s Ja.
V. 114. føre, M/s fore.
V. 201. gysmelket, M/s nysmelket.
V. 282. feber, M/s feder.
V. 379. under, M/s finder.
V. 434. Cammerpiger, M/s Cammerpigen.
V. 534. for, M/s før.

Litteraturforskningen møder ofte — navnlig indenfor den oprindelig mundtligt bevarede litteratur eller blandt posthume værker — den opgave at skulle forsøge at udrede forholdet mellem en kortere og en længere form, der begge har god sammenhæng og begge har alle nødvendige led. Nogle forskere er tilbøjelige til a priori at antage den kortere form for den ældste. For de to Don Pedro-tekster, den afskriveren i Collins samling har fulgt, og den Wielandt har trykt efter, synes denne antagelse ikke rimelig. Det er vanskeligt at tænke sig, at de steder, som kun trykket har, skulle være interpolationer af en senere hånd, når de ikke på nogen måde kan siges at være forbedringer eller bringe noget nyt — undtagen måske, efter en barok smag, Serafines lange jammerklage. De mange små afvigelser er langt fra altid, men dog hyppigst i manuskriptets favør, og man kan vanskeligt tænke sig nogen foretage en bearbejdelse med en så overvejende forringende tendens.

Det forekommer sandsynligere, at den længere form er den oprindelige og den korte en stilistisk noget simplificeret og i det bombastiske og lascive noget rensset form, foretaget af en mand, der ikke har været uden smag, og som har arbejdet med bevidsthed. Men hvem skulde påtage sig et sådant arbejde uden forfatteren selv, inden han sendte det i trykken? Måske har døden afbrudt hans arbejde, og der har aldrig været mere end det fragment, der her er meddelt.

Det er et nyt måske til dem, der i forvejen knytter sig til Poul Pedersens lille digt.

NOGLE VENDSYSSELSKE VISEBØGER

VED

ARNE NIELSEN

Under fiskeri efter dialektale fænomener i Vendsyssel har jeg også fået andre fisk i trawlet: nogle visesamlinger nedskrevet i de sidste par hundrede år, en samling skillingstryk, nogle viser i mundtlig tradition og enkelte visemelodier.

Kronologisk spænder dette visestof, ordnet efter de enkelte visetyper tilblivelsestid, fra middelalderen til sidste halvdel af forrige århundrede, i bredde fra salmesang til banal elskovslyrik og obsconiteter. — Det ældste af dette stof samt prøver af det yngre skal her kort omtales.

Allerede en flygtig undersøgelse bekræfter, hvad man på forhånd aner, at langt den overvejende del af disse viser har sin rod i skillingstrykspoesi og derfor ikke har nogen særlig tilknytning til den landsdel, hvor det er fundet: Det er fællesdansk stof det allermeste.

Det vil derfor være meningsløst ud fra mit materiale alene at forsøge en genremæssig karakteristik, men derimod kan det være af interesse at foretage en opstilling af stoffet til støtte for den genremæssige behandling af hele det eftermiddelalderlige almuevisestof, som før eller senere må komme. En foreløbig registrering er også af den grund på sin plads, at de omtalte visesamlinger er i privateje og derfor ikke let tilgængelige.

Når der her medtages *alt*, hvad den ældste og største visesamling rummer, og hovedparten af stoffet i den næstældste samling, endogså de talrige elskovsklager, der stereotypet er bygget over motivet „hvi haver du mig sveget“, skyldes det ønsket om derigennem at give et par små bidrag til visesangens historie, eksempler på, hvad en given person i en given tidsalder har haft af sange at disponere over. Dette skulle

fremgå ret tydeligt af nedenstående opstilling i grupper, selv om den ene eller den anden vises placering kan diskuteres.

Ved betragtning af den talmæssige fordeling af viserne i de forskellige grupper er der to ting, der straks falder i øjnene:

For det første, at der blot er usikre spor af ægte folkevisеоptegnelse efter selve almuesoverleveringen i disse visesamlinger, der dog er indtil 2—3 menneskealdre ældre end de dage, da Nicolai Christensen og Evald Tang Kristensen kunne samle i hundredevis af folkeviser, hvoraf adskillige snese fra Vendsyssel. Dette hænger vel sammen med, at de læse- og skrivekyndige som „oplyste“ mennesker har interesseret sig mere for at optegne det, der var nyt og moderne og stammede fra tryk, end egnens gamle visestof, mens Grundtvigs medarbejdere omvendt mest interesserede sig for det sidste.

For det andet: Den kompakte masse af elskovsklager! Alene deres masse tyder på, at de må have haft en mission i tiden, og det er ikke svært at gætte hvilken. Det synes jo at høre med til elskovens væsen, at den først ret kan blomstre i en sump af bedrøvelige tanker. Den klagende elskovsvisе er et adækvat udtryk for det primitive sind, hvis umyndige tanke dengang som nu ofte nok går i bløde i elskovslængsel og kærestesorg. Selvfølgelig var det tit svært for de unge dengang, hårfine standsforskelle lagdelte almuеn, men det er ikke det afgørende. I vor tid, hvor så mange skranker mellem kønnene og klasserne er faldet, er den tilsvarende vises formel positiv: „I love you-hu-hu“, men klinger den mindre klagende af den grund?

Første gang man får en sådan visesamling i hånden, forbløffes man over at finde folkeviseklange og tarvelig elskovslyrik, salmer og grimme ting side om side, skrevet på samme blad af samme hånd. Det er ikke et specielt almuesfænomen, for adelsvisеbøgerne viser samme blanding af skidt og kanel. Og er viseskrivernes smag for viser af så vidt forskellig lødighed ret beset noget at forundre sig over, når man betænker, hvilke besynderlige modsætninger et menneskesind i øvrigt kan rumme?

I det følgende udskilles først under betegnelsen „Middelaldervisеr“ de viser, der hører til typerne i DgF. Andre viser, der bærer tydeligt præg af middelalderlig oprindelse, er ikke forefundet.

Dernæst opdeles resten efter indhold. Efter hver vises indledende linje (og undertiden 2. linje i parentes), følger en kort form- og motiv-karakteristik, angivelse af dens eventuelle forekomst i tryk (hvortil ikke medregnes skillingstryk), og hvis den ikke er trykt, da dens even-

tuelle forekomst i Dansk Folkemindesamling eller Det kgl. Bibliotek (herunder skillingstryk). Enkelte tidligere utrykte viser, som udmærker sig på en eller anden måde, aftrykkes helt el. delvis.

I formkarakteristikken betyder fx. 5, 4-3-4-3: 5 strofer à 4 vers med skiftevis 4 og 3 trykstærke stavelser.

Den ubehjælpsomme ortografi har jeg normaliseret, hvor det synes helt uden interesse at bevare visebogens stavemåde. Læseren vil let selv se, hvor dette indgreb er foretaget, og hvor ikke.

Jeg vil gerne bringe min bedste tak til Esbjerg centralbibliotek og til Dansk Folkemindesamling, hvor nu afdøde arkivar Grüner-Nielsen med stor elskværdighed har hjulpet mig tilrette ved benyttelsen af dens talrige viseregistranter og givet mig flere vigtige henvisninger til DgF, samt til professor Arnholtz, hvem jeg skylder forskellige litteraturhenvisninger og oplysninger.

Anvendte forkortelser:

- Berggr. Folkesange og Melodier, ved A. P. Berggreen. ³I 1869, XI 1871.
 DaStud Danske Studier. 1904—51.
 DFS Dansk Folkemindesamling (håndskrifter og skillingstryk).
 DgF Danmarks gamle Folkeviser, ved Sv. Grundtvig o. fl.
 ETK Evald Tang Kristensen.
 Gvif Gamle Viser i Folkemunde, ved ETK. 1891.
 MarKrist Marius Kristensen.
 Schjør. N. Schjørring: Det 16. og 17. århundredes verdslige danske visesang, I 1950.

VITTRUPBOGEN

Den største og ældste af de visebøger, der her skal omtales, er fundet 1949 hos sognefoged Jens Madsen i landsbyen Vittrup i Børglum sogn. Den har i mands minde været i slægtens eje og findes endnu på gården.

Bogen indeholder, kardusomslaget fraregnet, 96 beskrevne blade i oktav, pagineret af mig 1—192.

Skrift og ortografi tyder, i hvert fald for en ikke skriftkyndig, på, at hovedparten af viserne skyldes een hånd; i sidste halvdel findes der dog nogle viser af en eller flere andre hænder.

Over en af de første viser (p. 3) findes årstallet 1789, og under en af de sidste viser (p. 182) tallet 1802, anbragt således, at det må været skrevet efter visens indførelse. Inden for dette tidsrum må hoved-

parten af bogen være blevet til; et par af de sidste sange er da også knyttet til de historiske begivenheder 1801. — De årstal, der hyppigst findes anført i bogen, er 1799—1800—1801. De fleste er prentet af gårdens unge søn, Mads Jens Søn (1790—1865) i forbindelse med hans navn eller sammenslyngede initialer, som i øvrigt findes på næsten hver side i bogen, hvor der blot er den mindste plads. Indskrivningen af selve viserne skyldes dog formentlig faderen, Jens Kiølds Søn (1754—1819), hvis navnetræk også forekommer ofte.

På p. 68, der oprindeligt har stået halvtom, har en yngre og flottere hånd skrevet: Jens Madsen, Jæger ved det 2. det Forstærknings Jægercorps 1. Compagnie No. 30. Skrevet den 24. Dec. 1849. Altså: De gamle viser har endnu et halvt århundrede efter tjent som tidkort for en soldat i felten, førnævnte Mads Jensens søn.

Over næsten alle viser står der: En smuk vise o. l., flyvebladens gængse overskrifter. Men man kan alligevel ikke gå ud fra, at *alle* viser med denne overskrift er afskrift efter et flyveblad, for ortografien er undertiden så ubehjælpssom, at man vægrer sig ved at tro på et trykt forlæg. Der må da være tale om afskrifters afskrift i de fleste tilfælde, men man kan heller ikke udelukke muligheden af, at en vise nedskrevet efter mundtlig tradition har fået den gængse overskrift for derved at forlenes med lidt af den trykte vises autoritet. Dette gælder også de øvrige visesamlinger, der her skal omtales.

Omvendt kan man ikke af manglende overskrift slutte med sikkerhed, at visen er optegnet efter mundtlig tradition, se fx. „Takker nu vor Gud og herre“ (vort nr. 6), der er uden overskrift, men kan påvises at være afskrift. For øvrigt meddeler jeg kun undtagelsesvis evt. overskrifter.

Middelaldervis.

1.	Hons er de der fieler olle (alle?) dol
og honds er de der er hvider ed en Svon
og raaber høver ed en troen
og hons ere treender æd et hyvel
og hvor ere de di drekker diet fiest juel. | p. 16. |
|----|--|--------|

Sproget er vendelbomål med kun et par skriftsprogsformer. Oversat til rigsdansk:

Hvad er det, der fjæler alle dale,
og hvad er det, der er hvidere end en svane
og råber højere end en trane,

og hvad er trindere end et hjul,
og hvor er det de (dvs. man) drikker deres fedeste jul?

Disse gåders slægtskab med visen om Svend Vonved, DgF nr. 18, bind I og X, ligger klart i dagen. Det er dog ikke troligt, at vi her har et vers af en ramjysk udformning af visen, snarere er de fem spørgsmål led i et sagn af den art, der omtales i DgF X p. 8, hvor en eller anden skal besvare disse spørgsmål for at undgå en stor ulykke. Se Inger M. Boberg, DaStud 1945 1 ff: Svend Vonved-Visen og dens Gaader.

2. Jeg ved vel, hvor der stander et slot, p. 79.

Over teksten: En ny vise. Begynder således. Går med sin egen ve(l-klingende melodi).

DgF nr. 57, Nattergalen. Teksten svarer ret nøje til den i DgF meddelte. En række mindre afvigelser findes alle, bortset fra de ortografiske, repræsenteret et eller andet sted i DgFs variantapparat.

Efter sidste strofe gentages str. 23.

3. I verden der er ikkun falskhed og svig, p. 86.
(Ingen overskrift).

DgF nr. 513, Nonnens klage. Vor form er ikke identisk med nogen af de i DgF anførte, men står nær dens G-form (skillingstryk). Der er dog så mange afvigelser, at anførelsen af disse ville tage næsten lige så megen plads som visen selv, hvorfor det foretrækkes at aftrykke denne in extenso:

I verden der er ikkun falskhed og svig
det haver ieg ofte befunden
det findes hos fattig saa vel som hos rig
men hvor skal man troskaben finde

æblet hænger aldrig saa høyt udi træ
det engang til Jorden mon falde
og naar mand da haver en huld troe ven
den bør mand at elske for alle

Jeg havde mig engang en kiereste ven
til hannem stod ald min begiering
I ord og i tale da var hand mig huld
men hands mening den falsk monne være

Ja havde hans hierte været som hans ord
som hans ord de mig tilkiende
da havde der ingen været paa Jord
mit hierte skulde fra hannem vendet

klaffernes munde gik sammen i rad
 de monne vor venskab adskille
 og gud hand er selv det høieste raad
 det ganger alt efte hans villie

Der er ingen fugl der flyver saa høit
 som falken alt med hendes unger
 der er ingen snare der skierrer saa hart
 som mennesken falske tunger

Der er ingen snare der skierrer saa hart
 som menneskens falske hierte
 herre Crist gid ieg kund leve den dag
 at ieg kund forvinde min smerte

Nu er ieg lige som et fader løs barn
 Der haver slet ingen fader
 naar andre børn gaaer sammen i rad
 da stander ieg ganske fortabet

og ieg er lige som et eenligt træ
 der stander paa vildeste hede
 langt ud fra bye fra lye og fra læd
 hvor gud blæste stormen den vrede

og ieg er ligesom en eenlig fugl
 der sidder paa vildeste qviste,
 hund sider og sørger og græmmer sig der
 for hund magen sin haver mistet

Ja Jeg er ligesom en liden fisk
 der liger paa havsens bunde,
 naar andre smaae fiske gaaer sammen i leeg
 da ligger mit hierte afbunden

ak lønlige sorg hvad est du nu tung
 hvad er du svar at bære
 den haver gjort mig sorrigen stor
 som før min glæde mon være

4. Jomfru Thore lille går udi sin avelsgård, p. 122.

Over teksten: En ny gudelig vise.

Afvigelserne fra DgF nr. 102 Jomfru Thorelille (skillingstryk) er få og små. Dog kan noteres:

str. 6,1: barnene (dvs. børnene), 7,1: tinende, der kan opfattes som „tjenende“ (vends. ti'n, tjene) eller som en fejlskrivning (manglende streg over u) for „tiuende“ (tyende).

5. Jeg lagde mig saa silde, p. 182.

Over teksten: En meget smuk vise.

Står nær DgF nr. 458 I Kærestens død. Afvigelser:

1,1 saa seyt op en qvel, 1,3 kiereste, 1,4 hende, 1,5 dey og mey og hinda (således også i alle følgende strofer), 2,1 Jeg stod mig, 2,2 ieg hafta, 2,3 og ieg gik mig ad, 2,4 bakka, 3,2 beslagen, 3,3 stærke mile fram, 3,4 andre, 4,1 og da ieg, 4,1 rosenlund, 4,3 intit, 5,2 høilig, 6,1 Og da, 6,2 høilig, 6,3 hende, 6,4 gaaet, 7,1 hindes kinder, 7,2 hindes, 7,3 beprydet, 7,3 faureste, 8,1 kom op paa, 9,2 ikke, 9,4 neppe, 9,4 tvinde.

En del ordinære ortografiske afvigelser ikke medtaget.

Teksten kan trods sin store lighed med DgF 458 I (optegnet ca. 1810) ikke være forlæg for denne, da den overalt har „og“ i st. f. DgF „ok“, „gaaet“ i st. f. „ganget“, samt flere fordanskede el. yngre former. Omvendt har DgF fordanskede former, hvor vor tekst har skandinaviske. Men der kunne se ud til at være fælles forlæg.

Salmer.

(Hertil henregnes sådanne som kunne synes beregnet til menighedssang.)

6. Takker nu vor Gud og Herre, p. 32.
 Versemål (og formentlig melodi) som: Jesu dine dybe vunder.
 Motiv: Taksigelse for høsten.

DFS: ETKs skillingstryk X 6, 16, 35, 36. Her efterfølges salmen i samme tryk af: Jeg har her ingen blivende sted, der også er det næste nummer i vor visebog. Denne må altså have haft skillingstrykket som forlæg for de to numre.

7. Jeg har her ingen blivende sted, p. 33.
 10, 4-3-4-3-4-4-3-3, ababccdd

Motiv: Modsætningen mellem paradiset og denne „slavehytte“.

8. I Jesu navn skal al vor gerning ske, p. 92.
 Svarer, bortset fra mindre afvigelser og misforståelser, til salmen med samme beg. i Kingos salmebog 1699.

9. Jeg er fornøjet med Guds vilje, p. 103.
 22, 4-4-4-4-4-4, ababcc.

Motiv: Jeg er fornøjet med min lod, hvordan den end er.

DFS: ETKs skillingstryk X 24, 34, 50.

Moralske og gudelige viser.

10. En vise vil jeg kvæde (for dig o kristensjæl), p. 39.
18, 3-3-3-3-3-3-3, ababdc.

Motiv: Memento mori. En ung pige drømmer, at der kommer tvende karle, som beder hende føre dem over en elv. Næste dag går drømmen i opfyldelse, og hun drukner under færd.

DFS: 1929/33, 1906/3.

11. O ve, desværre vi her nu høre, p. 59.
19, 4-4-4-4-4-4, ababcc.

Motiv: Satan røver brud.

DFS: Grundtvigs skillingstryk. DkglBs Viser trykt i dette år. Schiør.
p. 84.

12. En vise vil jeg sjunge, p. 118.

Motiv: Det hellige tolvtal.

Svarer i strofeantal og versemål til ETKs form Gvif 201, men ikke i tekstens detaljer.

DFS: Efterklang A 58. Schiør. p. 69.

13. Hvad skal sorrig længer til, p. 135.

Hvad skal sorrig :|: længer til
Sorrig er kund hierte Plage
Sorrig kund forkorte Dage
vi taalmodig :|: være vil.

Munterhed er :|: Sielens liv
Tunge Tanker den fordriver
halv didt hierte den opliver
ved uskyldig :|: Tids fordriv

Trykker Modgang :|: Sindet ned
Synes Lykken sig at vende
falder haabet over ende
Seer alt verden :|: Suur og vred.

Vi ey blive :|: maac forsagt
Thi Naar vinters tid er omme
kand den blide Sommer komme
det staaer alt :|: i Himlens magt.

Vi Giøre derfor :|: bedre naar
vi i Sorig holder maade
og kund lader Himlen raade
Altid nøjsom :|: hvor det gaaer.

Denne vise minder i sin tone om Stubs nøjsomhedsarier og i sin form om rokokkoens danseparodier med sine gentagelsesdele.

14. Nu haver den lyse dag fået ende, p. 139.
9, 4-4-4-4, aabb.

Motiv: Aftenbøn.

Rimene tid-fred og evt. også lys-hus tyder på svensk oprindelse.

15. Jeg aarne (årle, ordene?) vil istemme, p. 141.
(og give Gud sin lov).
13, 3-3-3-3-3-3-3, ababcedcd.

Motiv: Morgenbøn.

16. At livet er en lyst og glæde, p. 155.
4, 4-4-4-4-4, ababcc.

Motiv: Moraliserende ord i det 18. årh.s stil om livets forskellige aldre.

DFS: ETKs skillingstryk X 170.

17. Ak, hvor bedrøvet er fromme sjæle, p. 161.
9, 4-4-4-4-4, ababcc.

Motiv: Ak var jeg udi himmelen (således slutter hver strofe).

Episke kærlighedsviser.

18. Her er kommen så prægtig en skipper, p. 127.
15, 4-3(4)-4-3(4), abab.

Motiv: En skipper, som skal sejle fra Arndal, tager afsked med en pige, han har lokket i sin kahyt.

Skillingstryk, se Schiør. p. 131.

Lyrisk-episke kærlighedsviser.

19. Der gik to jomfuer bolde, p. 1.
8 str., uregm. stavelsestal og rimstilling, 4 vers i hver str.

Motiv: Ridder vælger fattig pige i st. f. rig.

ETK: 100 gamle jyske Folkeviser, 1899 (= Jyske Folkeminder X), p. 349. DgF utrykt 291, Schiør. p. 134.

Selv om overskriften lyder: En ny vise, og der vel altså er tale om afskrift efter et flyveblad, ser det ud til, at afskriveren giver sit besyv

med, hvor han kender en afvigende ordlyd, ved at tilføje denne. Således må det vel forklares, at str. 7 er sekslinjet:

tager ieg den rige
saa sørger den fattig lille Pige
den rige vil ieg over give
den fattig skal vere min lige
den rige giver ieg Gud
den fattige skal vere min brud.

Og str. 8 bliver femlinjet:

o snart rigdom forsvinder
saa har ald kjerlighed en ende
men her stander vi toe vakre unge folk
gud kand os vel rigdom til sende ende
gud Os sin Naade sende (muligvis med en anden hånd).

20. Og bette Karen og ved du hvad, p. 21.

8, 4-3-4-3-4-4-2-2-3, ababccdde.

Motiv: Karl forfører pige. Dialogform.

Brudstykker af visen findes trykt i R. Nyerup & P. E. Rasmussen: Udvalg af danske Viser, 1821, II, nr. 24. N. & R. siger: „Sproget i Visen er ram Jydsk, saaledes som det tales af Bønderne i Vendsyssel“, og visen er virkelig hos N. & R. udformet i et tilnærmelsesvis rigtigt vendsysselsk, men MarKrist bemærker i Dania II 30, at „Nyerup jo ikke tog i betænkning at ændre ved viserne“, og mener, at N.s form er et ændret aftryk af et flyveblad fra Haderslev fra det 18. årh.s slutning. Vor form af visen har kun en lettere almenøstjysk farve, skønt skrevet af en vendelbo, hvilket tyder på, at MarKrist har ret i, at det vendsysselske ikke er oprindeligt.

21. Jeg var en vakker ungersvend, p. 51.

13, 3(4)-3-3-3-3-3-3. De få rim, der er, er krydsrim.

Motiv: Ungersvenden forlader sin familie for at ride ud i verden. Møder en skøn jomfru på landevejen, hun fører ham til sit hus, giver ham at drikke af et sølvbæger og sover hos ham. Han skriver hjem, at det går ham godt.

22. Jeg haver stor lyst udi lunden at gå, p. 144.

15, 4-4-4-4, aabb.

Motiv: Ungersvendens pige har giftet sig med en gammel rig knark.

Det fremstilles i de 5 første strofer ved en ubehjælpssom allegori. Resten er en ordinær kærlighedsklage.

Gvif nr. 106. DFS: Efterklang B 91, ETKs skillingstryk IV 131. Schiør. p. 141.

23. Jeg elsker den pige, den pige så skøn, p. 156.

5, 4-3(4)-4-2-2-2+omkvæd: hejsa osv.

Berggr. I nr. 146, Danmarks Melodibog III.

Elskovslyrik.

24. Suk og jammer og elende, p. 3.

5 str.

Over teksten: En smuk vise. Daatter Vittrup 1789.

Ungersvendens elskovsklage og beslutning om at give moralen en god dag for fremtiden.

1. str.	suk og jammer og elende
ia dertil harm og stoor for tred
som er nu kommen os til hende
vi har her ingen blivende sted
4. str.	Og far nu vel i smukke Piger
far nu vel bade fruer og møer
nu vil eders gud befale
og sige saa hvad skal vi gjør : :
5. str.	Saa vil vi gaaed udi mark og enge
og udi skoven og vilden Krat
saa vil vi os en brud Seng reede
og sige saa alt dig god nat ende.

25. Adieu, farvel, allerkæreste dukke, p. 4.

6, 4-4-4-4, abab.

Motiv: Ungersvend rejser bort, men lover at være kæresten tro.

- Str. 2: Før skulde min moder vel blive til pige
svonnen (dvs. svanen) omvendes blive sort som en ravn
før Jeg min dydige Pige skulde svige
eller forglemme det edele navn.

Svarer ret nøje til ETKs skillingsviser III 5 (DFS).

26. Hvad jeg gør og hvad jeg tænker, p. 6.

3, 4-4-4-4-4-4-4, ababcedd.

Motiv: Lovprisning af den skønne Doris. Hyrdevisestil.

27. Imus kimus en bramus, p. 7.

imus kimus en bramus
Hvi des tralige branke fante seien n(?)
komer af de grøne ud af mekolliske tanker
og det var ud af luse grønia
og der ieg fandt den Jomfrue skiønna
terne uger
skoven siunger
ud af d- vensi Prikonsia

mose skal vor vener rade
i vor(?) brude kamer troe kuns mig
ieg blev for rade i vort brude kamer
troe kuns mig ieg blev for radet
før du mig undfavnet
Søde fliken min rosens lile
slet ingen skal vort venskab skillia
terne unger
skoven siunger(?)
udaf de vinss prikonsia.

Visen synes ellers ikke kendt her i landet. Svensk studentervise?

28. Adieu du utro pige, p. 8.

11, 3-3-3-3-3-3-3, ababcedd.

Motiv: Fattig sømands klage over utro pige.

29. Kom hid, o kære ven, p. 24.

8, 3-3-3-3-3-3-3, abcbdefe.

Motiv: Pigens elskovsklage.

Str. 2. begynder: Det er den største sorrig
 i verden monne være
 at man skal skilles fra
 sin hjertens allerkiere(ste).

Denne klage findes i talrige variationer, men med næsten samme ordvalg i tidens viser. Det er derfor et helt realistisk træk, når Blicher lader

Cecil i „Hosekræmmeren“ udtrykke sin elskovssorg i en sådan vise-stump:

Den største Sorg i Verden her,
er dog at skilles fra (eller: miste) den man har kjær.

Som man vil se, udtrykker de to visestumper nøjagtig det samme med det samme ordvalg; kun er den ene tolinjet, den anden ved „fyldkalk“ udspilet til 4 linjer, en parafrasering, der er almindelig i folkevisen, se E. Frandsen: „Folkevisen“, 1935. Iflg. Arnholtz: „Lille dansk sangleksikon“ 1951, p. 22, nr. 93 (jf. DaStud 1951, p. 21, lin. 23) stammer strofen i vor version fra „O tysta ensamhet“ af O. v. Dalin (omkr. midten af det 18. årh.). Hvorom alting er: Der er ingen som helst grund til, som Kr. Langdal Møller i DaStud 1951 p. 116, at henvise til et sted i „Sankt Hansaften Spil“ (Den skæbne er dog grumme tung, at være enke, når man er ung) som ubevidst forbillede for Blicher. Stedet hos Oehl. har i indhold kun fjern, og i ordvalg ingen forbindelse med Blichers rim, end ikke rytmen er helt den samme.

Str. 4: Her kalder pigen sin svigefulde ven for „ædle Førstenborg“, men i 7. str. titulerer hun samme herre: „O, fule buk!“.

Str. 8 begynder drastisk:

Til enden vil jeg nu
min pæn og haan af skiære.

30. Den jeg oprigtig elsker, p. 27.

6, 3(4)-4-3(4)-3-4-4-3, ingen fast rimstilling.

Motiv: Du svigter mig vel ikke? Jeg vil ikke skrive til dig, for du kan jo ikke læse, og brevet skal ikke i lærerens hænder.

DFS 3 bl. 642 (fra Vends.), 14 bl. 102. ETK har en str. af denne vise i Gvif p. 291 (a). Berggr. XI p. 161 har to andre strofer af visen.

31. Forunderlig så går det til, p. 47.

12, 4-3-4-3, abab.

Motiv: Min pige er svigefuld.

DFS: ETKs skillingstryk III 102. Lars Larsen: „Hvad vore Fædre sang“, 1913, p. 30.

32. O du forfalske hjerte, p. 89.

10, 3-3-3-3-3-3-3, ababdefe.

Motiv: Den svegne piges klage.

DFS: 1904/39 bl. 153.

33. Skal nu vort venskab ende få, p. 93.

22, 4-4-4-4-4, aabbcc.

Motiv: Klage over svigefuld ven. Der synes at være sket en sammenblanding af to viser, hvoraf den ene har ungersvendens klage, den anden pigens klage som motiv. Endvidere hører str. 20 nok hjemme i vort nr. 51.

DFS: ETKs skillingstryk IV 35 og III 8 (kun 16 strofer).

34. Adiø lev fornøjet, min elskende ven, p. 100.

4, 4-4-4-4, aabb.

Motiv: Ungersvendens afsked med den elskede.

DFS: ETKs skillingstryk IV 27.

35. Jeg er en fremmed iblandt alle, p. 108.

10, 3-3-3-3, abab.

Motiv: Ønske om at dø bort fra denne elende.

Over teksten: Den første nye vise, melodien: O Jesu for din pine. Berggr. I nr. 153 har de første 7 str. Gvif p. 220 har 8 str., svarende til vor forms str. 1, 2, 3, 4, 5, 8, 9, 10.

DFS: Efterklang B 23. Schjør. p. 156. DaStud 1951, p. 21, Arnholtz: Lille dansk sangleksikon, p. 20, nr. 62.

36. Ak søde ven, hvor må jeg mig (udi mit hjerte græmme), p. 110.

16, 4-3-4-3, abcb.

DFS: ETKs skillingstryk III 20 og 34.

37. Sødeste hjerte, jeg skuer de veje, p. 124.

6, 4-4-4-4-4-4, ababccb.

Motiv: Lovprisning af den elskedes dyder.

38. Jeg vil en vise synge (og den skal være ny), p. 130.

9, 3-3-3-3-3-3-3, abcbdddef.

Motiv: Ungersvendens klage over falsk pige.

39. Alle vores venner, de gange på rad, p. 147.
9, 4-4-4-4-2-2-4, aabbccc.

Motiv: Ungersvenden advarer pigen mod folks sladder.

DFS: ETKs skillingstryk III 30.

40. Ak gid jeg kunne skrive (alt på papiret ren), p. 166.
7, 3-3-3(4)-3, abcb.

Motiv: Sømand lover pige derhjemme troskab.

7. str. Om nogen der vil vide
hvor visen den er dægt,
saa er den dægt paa Hambored vold
som liger langt Synder ud.

Variant fra 19. årh. findes i NkS 868 p IV 4°.

41. Nu endes vinteren med sine frøst og kulde, p. 170.
4, 3-3-3-3-3-3-3, uregm. rimstilling.

Motiv: Sømanden tager afsked med sin kone.

1. str. Nu endes vinteren / med sine frøst og Kulde,
nu kommer sommeren / med sine Rossens Blome,
Nu er det Sødmands Tiid / at Giøre skibet Klar,
med takel og Med tov / og Seile saa afsted.
2. str. En Sødmands kone er / som eenlig fulg Paa Qviste,
naar Hendes Mand gaaer hen / sin glæde da hun miste,
en Sødmand snil og God / han er ved et frit mod.
Han Vover liv og blod / alt paa den salte flod.

DFS 1906/12 Grüner-Nielsen H 67 (med mel. som „Jeg fik en sorrig stor“, kun 1. str.). Variant i DFS 12, bl. 609.

Skæmteviser.

42. Hør, vil du gifte dig, p. 73.
11 strofer.

H. Grüner-Nielsen: Danske Skæmteviser, 1927, p. 71, ETK: Skæmteviser, 1903, nr. 37.

43. Hvad nytter mig, at jeg er adel, p. 115.
Gvif, indledn., ETKs skillingstryk VI 11.

44 a. 7.—12. str. af en vise om farerne ved ægteskab. Versemaal 4-4-4-4-4-4-4 ababcbcd.

- 44 b. I unge karle som har lyst, p. 136.

I unge karle som har lyst
og eder snart vil gifte
tar ier en pige aller først
en ven ier kand forlyste
men om en gammel een I taer
hund vist vil herre være
hun siger See den unge nar
vil over mig regiere.

En gammel en ieg taget har
Gud bedrer mig desværre
ieg hende ey regiere kand
hun bliver vist min herre
saa gode ord ieg give maae
skiønt det ey hielper mere
den unge nar hun siger saa
vil over mig regiere.

Om morgenen naar vægteren har
udsiumget alt paa gaden
hun mig da strax ved armen taer
og siger du est laden
min salig mand stod tidlig op
mig vand i kiedlen hendte
men see du er en doven krop
ret nu skal ieg dig vende

Naar ieg maae paa mit Arbeyd gaa
om morgenen saa tidlig
de skorper ieg først æde maae
hund glemt i aftes sildig
vil ieg mig da nu have mad
saa vil hund den selv skiere
fanden han krybe i dit rad
hvor meget kan du lære.

Om middagen ieg sulte maae
og ikke hjem tør komme
har ieg eybrænde kundet faae
eller penge i min lomme
ja maden den er meget slet
det kan enhver vel vide
thi den bestaer kun af suur melk
og skorper alletider.

Ieg brændevin ey smage maae
det kand hun ikke lide
skal ieg mig for en skilling faae
hun maae det ikke vide
og der som ieg vil have mad
saa vil hun den selv skiere
og siger du har ey forstand
til maade paa at smøre.

Om aftenen ieg kommer hiem
og er med tørst beladen
hun siger tag thekielen frem
der staaer en pyt paa gaden
hent vand i den og tag det saa
som det sig bedst kand mage
I gryden du dog ey seed mod
og ey paa maden smage.

Naar ieg om løverdag kommer hiem
hver skilling vil hund have
har ieg fortæret en af dem
ieg maae min ryg tillave
hund tar strax til sit røkke hoved
mit haar af blaar mon være
strax sig mig nu paa denne stund
hvor har du den fortæret.

Om søndag ieg ey ud maae gaee
men side skal og sørge
skal ieg ey banke trøye faae
ieg hende først maae spørge
Hun siger da hvor vil du hen
du kand kund hiemme blive
maaskee du vil i kielderen
og kridt paa bielken skrive.

Patriotiske viser.

45. Vi elske dig alle livsalige fred,

p. 150.

Forfatteren er W. H. F. Abrahamson. Visen, der opr. fremkom i

Rahbeks „Danske Tilskuer“ tre dage før slaget på rheden, er senere optaget bl. a. i Madsen-Stensgård: Folkets Sangbog.

46. Vor konge og fader, kong Christian selv, p. 172.

14, 4-3-4-3-2-2-3, abcbdde.

Motiv: Slaget på rheden 1801.

DFS: 1906/6 (visebog fra Mors).

Diverse.

47. Syv søskend af tvende forældre er fød, p. 11.

16, 4-4-4-4, aabb.

Motiv: Syv søskendes forskellige skæbne efter forældrenes død fortælles.

1. str. beg.: Syv søske af tvende foreldre er fød
de sex er i live, den syvent er død.

I et af de norske fragmenter af „Der sad en frue og virkede guld“, DgF V nr. 286, klager moderen over syv sønners død.

I et andet fragment er der tale om 12 børns skæbne, og her spås der:

den niende sko' vera ei ærelaus kvinne,
som alle dikkos syndir sko' burtvinne,

og i et tredje spørges der:

Sko' hó dá blí ei ærelaus kvinde
sko' hó dá líe for syndinne mine?

Heraf findes der en grov efterklang i vor

str. 13: Den fiende hun lever i synden saa stor
for hun har desværre tre gang bedrevet hor
men gud han forlader hendes syndere sin
og før hendes siel ud fra helvedes piin.

Str. 7 kunne tyde på, at visen er af vendsysselsk oprindelse:

Den tid ieg var udi ad mynstringen stoor
da reyste min broder af vensyssels iord,

men slige angivelser er jo aldrig noget sikkert kriterium.

48. Ak skæbne sig, hvad gavner det dig, p. 17.
 13, 4-3-4-3-4-3-4-3, ababcdcd.

Motiv: Klage over modgang og nød. „Min drik er idel gråd“, „Mit legem visner hen“.

DFS: 12 bl. 51 (efter skillingstryk).

49. Sorgen og med glæden står, p. 29.
 10, 4-3-4-3-4-4-2-2-3, abab, resten har varierende rimstilling.

Motiv: Den herlighed, der venter en ung afdød pige i himlen. Muligvis degnens ligvers.

50. p. 48.
 Jeg vil hos Christum blive
 og ham til underpant
 min siæl og liv forskrive
 her staaer min egen hand.

Oven over står tre generationers navnetræk: Jens Kjelds Søn, Mads Jens Søn, Jens Madsen og årstallet 1799. Første linje brugt som penneprøve mange steder i bogen.

ETK: Danske sagn, 2. række, II, p. 218 har en lignende forskrivning.

51. Jeg rejser bort i Herrens navn, p. 98.
 9 strofer.

Motiv: Ung mand rejser til Bergen for at tjene sit brød; tager afsked med slægt og venner.

2. str. p. 98.
 Min Hest er salet ieg maae ud
 ledsage mig og store Gud
 til bergen ieg først Reyse maae
 til skibs ieg reyse skal der fra
 ieg byder forvel ieg byder enhver
 forvel for elder venner klier.

I vort nr. 33, der i visebogen er placeret lige foran nærværende vise, findes strofen i denne form:

min Hest er sadlet ieg maae ud
 ledsage mig od søde Gud
 til bergen ieg nu reyse vil
 for at Probere lykkens spil
 men den tid ieg til bergen kom
 da blev min lykke vendet om.

Berggr. I nr. 145. DaStud 1951, p. 21, lin. 6 ff. + note.

52. Fort bort al verdens glæde,

p. 101.

Fort bort ald verdens glede
hvor ung skal ieg nu treede
hen i Betania
at drives til og fra
og hiertens ægte mage
og milde fromme gud
skal ieg saa ung nu smage
de bitter skilsmis bud.

Iblandt al andet gods
som Herren mig betroede
var du min øiens lyst
næst gud min deel og trøst
men Adam er uddreven
i hast af Paradiis
og ieg er ogsaa bleven
hufflet med samme riis.

Der er med mig tildraget
som eenlig spur paa taget
som rørdrom i en ørk
og uglen i sit mørk
enhver kan gaae til sine
at samles frydelig
ieg søger efter mine
men mislinger mig.

Jeg maae med smerte skue
at mand gaaer i min stue
og drager ud paa dør
det beste mig tilhør
min ven og huses glede
som sov udi mit skiød
som sad udi mit sæde
og aad udaf mit brød.

Ieg heller vil undvære
al verdens guld og ære
end slig en yndig siel
som hver mand undte vel
som vidste sig at føje
og fire for en vind
vel gaaer du af mit øie
men aldrig af mit sind.

Job tabte sin cameeler
ia gods og eiendeeler
det foer alt sammen hen
dog fik han nok igien
men ieg nød ei den lykke
som Job og andre mænd
bortkommen er mit smykke
det er ufunden end.

og ver den som er eene
hvor tung er alle steene
hvor suur er allemand
hvor kied er alle land
hvor langsom alle dage
hvor mørk er hver en vraae
for hvem skal den sig klage
der eenlig leve maae.

Hvo skal mig haanden byde
hvo skal mit sæde pryde
hvo skal nu med mig gaae
min tanker at forstaae
hvo skal mit huus opvarte
med god forsynlighed
nu kand ieg først betragte
min soel er gangen ned.

O der som ieg det vidste
ieg dig fra grav og kiste
til livet fik igien
min hiertens hulde ven
ieg spare ey den gave
for dig ald verdens trang
skuld med min fingre grave
til blod af negle sprang.

Var gods og guld fornøden
at frelse mig fra døden
ieg satte strax i pant
gaaer grund og hvad ieg fant
hvis det ey kand tilstrække
ieg skulde hver en klud
ja klæderne aftrække
indtil min bare hud.

53. Da man skrev sytten hundrede (syv og halvfemsindstyve), p. 113.
12, 4-3-4-3, abab.

Motiv: En faders klage over at være berøvet sine tre sønner, der er indkaldt til militærtjeneste, og hvoraf den yngste nu er omkommet på et togt til Vestindien med „Iris“.

54. God nat, god nat, allerkæreste min, p. 152.
13, 4-3-4-3-4-4-3-3, abcbdde.

Motiv: Afsked med kæreste og venner ved et drikkelag.

4. str. Duen hund kurrer og vender sig om
og ganger ved vilden strande
og sørger for hund sin mage haver mist
hvorover hund er i stor vaande
det ganger mig fast lige saa
hvorfor ieg med duen kurre maae
:|: og gange med hende ved strande. :|:

DFS: 1906/16 B III.

55. O menneske, bese nu her, p. 158.
15, 4-3-4-3-4-3-3, ababcedd.

Motiv: Døende hustrus klage over at måtte forlade mand og børn.

56. Mens vi er i stille ro, p. 163.
10 uregelmæssigt byggede strofer.

Motiv: Sømandsliv.

DFS: Lektor Klaus Vedels visebog (Steffen Hansen, Stoense, 1829)
nr. 130.

57. O Gud, som alting råder, p. 167.
12, 3-3-3-3-3-3-3, ababcedd.

Motiv: Den indkaldte soldats frygt for at dø i krigen.

DFS: 1906/6 (visebog fra Mors).

58. Man hører så mangen en at sove, p. 179.

Motiv: Knud beslutter at sætte en krone i lotteriet; han kommer op at skændes med konen om den imaginære gevinst.

Opskrift i „Fynske Folkeminder“ I 1945. DFS har melodien og adskillige optegnelser af visen, den ældste dog først fra 1845.

59. Slet ingen kan tænke og ingen kan tro, p. 185.

19, 4-3-4-3-2-2-3, ababccd.

Motiv: Norsk skib overfaldes af tyrkiske sørøvere.

Melodiangivelse: Det hændte sig Jephtha.

DFS: ETKs skillingstryk IX 4 og 6.

60. (ulæselig vise), p. 191.

61. Kardusomslagets næstsidste side:

om nogen her vil spørge ad
hvoe denne Bog mon eye
da er det en af ærlig Blod
som gaaer paa herrens Veye.

Almindeligt besiddervers.

RØNNEBJERGSAMLINGEN

Denne visesamling består af et hjemmelavet hefte (pag. af mig 1—16) samt en del løblade (nummereret af mig 17—64).

Heftet er skrevet i året 1836 af Peder Madsen, Rønnebjerg i Vrejlev sogn. Han levede 1826—96 og overtog 1854 fædrenegården.

Viserne på de løse blade er afskrevet eller opskrevet i årene 1834—ca. 1860 af forskellige, de fleste dog af førnævnte Peder Madsen.

Hele samlingen ejes af Peder Madsens barnebarn, fru Gunhild Heile-
sen, Hjørring.

I den følgende oversigt udelades omtale af 1) 3 ligvers fra 1830'erne, 2) en mængde fædrelandssange og patriotiske viser, mest fra treårskrigen tid; en del af disse er afskrift efter nordjyske aviser.

Mindre afvigelser fra trykte tekster, hvor sådanne kendes, noteres ikke.

Salmer m. v.

62. Se, hvor det godt og lifligt er, p. 23 a.

Over teksten: Ved indtrædelsen i kirken. Mel: Hvad kan os komme til.
Findes i Psalmebog til Kirke- og Husandagt, nr. 102.

63. Bo hos os, o Gud, i nåde, p. 23 c.

Over teksten: Ved udgangen af kirken. Mel: Nu velan, vær frisk til mode.

De to strofer er en lempelig bearbejdelse af en Kingosalme: 1010 psalmer's nr. 14, str. 10—11, der er lig teksten i Åndelige Sjungekors første part. Det er en anden bearbejdelse end dem, der findes i Psalmebog til Kirke- og Husandagt nr. 104 og 851.

64. Bed o Jesu, bed for mig, p. 17 a.

Beed o! Jesu, beed for mig;
Beed mig ind i Himmerig;
Der at leve, der at boe
I en evig Fryd og Roe.

Lad mig altid elske dig,
Du, som beder Godt for mig.
Gud vær min Ven! Gud hør min Bøn!
Og det for Jesu Skyld.

AMEN.

Over teksten findes alfabetet prentet i fraktur og ordene: Christen Jensen, den 3. Marts 1834.

Salmebøgerne kender ikke denne bøn, men de magiske bøger kender sidste strofe. Et mønsk hs. fra beg. af forr. årh. har trylleformularer, der ender:

Gud høre min bøn
Gud være min ven
og det for din søn
vor frelser herre Jesus Christ, amen.

(Ohrt: Danmarks Trylleformler, 1917—21, II nr. 1133 og 1172).

Tilsvarende i trylleformularer fra Reerslev, hvor dog sidste linje lyder:

for din søn, vor frelser, Jesus Christus skyld, amen.
(sst. nr. 1135)

ETK: Danske sagn, 2. række, II, p. 217 har en bøn, der i indhold og form ligger nær op ad vor bøn. Den begynder:

O Jesus vær, o Jesus min —.

Som det ses af stavning og tegnsætning, er det næsten givet, at Chri-

sten Jensen har haft et trykt forlæg, men hvilket der kan være tale om, ved jeg ikke.

Imidlertid er bønnen endnu i brug i hvert fald i Vendsyssel, hvor ældre folk ofte beder den efter fadervor om aftenen. Tidligere synes den at have været kendt over hele landet.

65. Thi vil ieg, mens jeg leve skal. p. 17 a.
 Mit Kors her drage med godt Taal:
 O GUD! bereed mig selv dertil,
 Det er mit Gavn, som drives vil:
 Hielp mig at gribe det vel an
 At ieg mit Løb (glad og salig) fuldende kan.
 AMEN. I IESU NAVN. Amen.

Under teksten: Tilhører Christen Jensen Boller Mark 1834.

66. Mit Haab til Gud alleene staaer. p. 17 b.
 I hvor det gaaer,
 Vil ieg paa hannem bygge;
 I Nød og I gienvordighed
 Mit Tilflugts Sted
 Er under Guds Vingers Skygge.
 Gud er min Skiold.
 Troz Satans Vold,
 Troz Verdens Hær,
 GUD hos mig er.
 Sit Ord kand han ey rygge.

Samme blad og skrift som de to foregående.

67. Søde Jesus lad din ånd, p. 22 a.
 Over teksten: Hjertesuk.
 Det er 9. og 10. str. af Kingos „Min sjæl, om du vil nogen tid“.
 Kingo 1699 p. 392; Th. Kingo: Samlede Skrifter V, 1943, p. 33.
 Kingo har: O, søde Jesu . . .

68. Gud lad os i din kundskab fremmes, p. 22 a.
 Et Grundtvigsk klingende vers.

69. Frygt Gud åbenbare p. 22 a.
 Frygt ham i løndom,
 du går ud eller du går ind,
 han ser dig,
 lyset brænder,
 han ser dig,
 lyset slukkes,
 han ser dig,
 du træder ind i dit sovekammer,

han ser dig,
 du rådslår i dit inderste hjerte,
 han ser dig
 Frygt ham, thi han er i dit øje
 Eller vil du endelig synde,
 så opsøg dig en vrå, hvor han ikke ser dig,
 og gør så, hvad du vil.

En librettoagtig tekst. Er det en parafrase af ps. 139?

70. Han har stridet og fik vundet, p. 22 a.
 al hans angst er forsvundet,
 troen han bevarede,
 herren den retfærdige,
 vil på dommedag forære
 ham en krone hist at bære.
71. Herren signe og bevare p. 22 b.
 os fra nu til evig tid.
 Herren med skyengle skare
 lyse med sin nåde blid.
 Herrens ansigt stedse vandrer
 ud og ind på dette sted,
 til Gud vil vor tid forandre
 til en evig salighed.

Moralske og gudelige viser.

72. Se herhid, o kristenøje, p. 21 a.
 13 str.

Over teksten: Beretning om Jerusalems skomager.

Under teksten: Hans navn er Hasverus.

Ang. skillingstryk og optegnelser, se Schiør, p. 89—90. Nærværende form omtrent ordret som ETK Gvif nr. 75. Melodi optaget på stål-bånd af A. N. 1949 efter den 95-årige Mads Kjeldsen, Vittrup i Børglum. Melodi Percy Grainger: Danish folkmusic settings nr. 9 Jutish medley set for elastic scoring.

Episke kærlighedsviser.

74. En gammel skinsyg bødker, p. 3.
 Fra N. M. Audinot's „Le Tonnelier“, overs. her; mel. vandrer, jf. Bellman's ep. 27: „Gubben är gammal“ og evt. Thaulow's „Slesvig, vort elskede, omstridte land“.

75. Og hør, I mine venner, p. 12.
(en liden sørgesang)

19, 3-3-3-3-3-3-3, abcbdefe.

Motiv: Ungersvend kommer hjem fra rejse og erfarer, at hans kæreste er død, hvorefter han skyder sig på hendes grav.

Kendes fra et par visebøger i DFS. Melodi optegnet af Grüner-Nielsen i Svinninge (Sjælland).

76. En ungersvend vilde sig lidt udspadsere, p. 35 a.

18 (el. 19?), 4-4-4-4-4-4, abcbdd.

Motiv: Ungersvend møder pige i lunden, søger forgæves at forføre hende, opsøger hende den næste dag og frier; hun har imidlertid erfaret, at han har et barn med en anden. Slutningen ulæselig.

I str. 14: Hold venskab med alle, gemenskab med få.

Lyrisk-episke kærlighedsviser.

77. Hør du, min søde pige, p. 40 a.

8, 3-3-3-3-3-3-3, abcbdefe.

Motiv: Pigen, hvis ven farer til søs, fristes af en anden, der lover hende guld og grønne skove, men hun afslår.

Form: Dialog.

Lyriske kærlighedsviser.

78. Jeg nu skrive vil en vise, p. 4.

(til en dejlig pige skøn).

7, 4-4-4-4-4-4-4, abcdefef.

Motiv: Fattig karl frier til en rig pige.

79. En vise vil jeg sjunge, p. 42 a.

(den er om kærlighed).

10, 3-3-3-3, abab, rep. af de to sidste linjer.

1. linje og versemålet som De fire købmænd og den dydige hustru, Schiør. p. 110.

Motiv: Hemmelig elskov røbes.

80. O Gud, hvad skal jeg gøre, p. 43 a.

10, 3-3-3-3-3-3-3, abcbdefe.

Motiv: Pige fra Sjælland har opsøgt kæresten i Jylland, men han vil ikke vide af hende. Hun beslutter at drukne sig og barnet i Elling Mølledam, så snart hun er færdig med at digte denne vise, og angiver datoen på denne „grusomme dag“ som den 8. juli 1834.

Samme vise i DFS 1936/5 P. A. Clausens visebog 1861, „af Nysted“. Her angives datoen for tragedien som den 8. juni 1836.

81. Et redeligt hjerte jeg haver til dig, p. 6.
4, 4-3-4-3-4-4-3, ababcccd.

Motiv: Pigens elskovslængsel.

DFS: 1906/3 og 1906/6.

82. En lystig og frydefuld sommers tid, p. 8.
6, 4-3-4-3-4-4(2-2)-3 ababccb (uregm.).

Schiør. p. 147. Berggr. I nr. 106 har de første 5 str. (med talrige afvigelser) fra Dalby-Neder. DaStud 1951, p. 21 nederst.

83. Og elskelige pige, som høre vil på mig, p. 28 a.
8, 3-3-3-3-3-3-3-3, ababccdd.

Under teksten: 1848.

Motiv: Pigen advarer sine medsøstre og fortæller sin historie.

84. Imens jeg kummerfuld omsvæver, p. 25 a.
14, 4-4-4-4, abab.

Over teksten: En ny vise, oversat den 10. juli i Jølstrup (d. v. s. Gjølstrup ved Hjørring).

Under teksten: Peder Nielsen 1839.

Motiv: Den besvegne pige, der har hele to børn med sin utro ven, forbander og „afmaler“ ham under idelig påkaldelse af Vorherre.

85. Jeg haver en ven udi løndom udvalgt, p. 33 a.
4, 4-4-4-4, aabb.

Motiv: Karlens frieri.

86. Jeg går i tusind tanker, p. 15.
Motiv: Ungersvendens klage over falsk pige.

Visen har 6 str., hvoraf de tre første er trykt i ETK Gvif p. 291 og indledningens eks. 5. — Berggr. I (nr. 117) har også tre strofer, der lægges i munden på en pige. I Rosenbybogen (se nedenfor) (p. 41) er den ligeledes lagt i munden på en pige, og det samme er tilfældet i en

visebog fra Kjelst (Vestjyll.), der i øvrigt har en stærkt afvigende tekst. Arnholtz: Lille dansk sangleksikon p. 22, nr. 92.

87. En vise jeg nu vil skrive til, p. 34 a.
(og den jeg sender hen).

13, 4-3-4-3-4-3-4-3, ababcdcd.

Motiv: Karl skammer sin svigefulde kæreste ud og ender med at gå til gilde.

Berggr. I nr. 143 har 1. str. (varieret) samt en køn lyrisk str., der ikke kendes i nærværende form. Berggr. meddeler, at han har visen fra egnen ved Lemvig, og siger, at det er til denne vises melodi, H. C. Andersen digtede: Det gamle træ, o lad det stå.

88. Det mig smerter søde pige, p. 36.
4, 4-4-4-4-4-4-4-4, abcbdefe.

Motiv: Karl beder sin pige forblive tro, skønt de ikke må få hinanden.

89. En vise begynder, men den er kun kort, p. 39 c.
6, 4-4-4-4, aabb.

Over teksten: Mel: Nu vil jeg fortælle min skjæbning så tung. Denne melodi (og tekst) opt. på stålband af A. N. 1949 efter den 95-årige Mads Kjeldsen, Vittrup i Børglum.

Motiv: Ungersvends elskovsklage.

Satiriske strofer.

90. p. 32 d.
De gamle skibe og både
de ere begroede med mos
De unge piger er kåde,
de lader sig gerne ligge hos,
og helst når man dem giver stunder,
da være sig gerne herunder
rige og fattige, store og små.
91. p. 46 d.
Min salig kone tror jeg vist,
(sin lige har blandt koner ikke)

Det er sidste strofe af Lad dadle kvinderne, hvo vil, — fra det franske syngespil „Fruentimmerhaderen“, oversat af N. T. Bruun, opf. første gang 1811. A. P. Berggreen (Sange fra det danske Huus- og Selskabsliv, 1871, II, 48) meddeler: Efter denne sang udbragtes i almindelighed damernes skål.

92. Når du blander stegt og stuvet kramsfugl, p. 22 b.
 krebs og kollehed, pølse, piber (peber?) og pistai (postej?),
 flamske sild og flæsk og fløde,
 kan du af så broget føde
 vente sunde vædsker? Nej.
 Skarpest galde maven brænder,
 vinde tarmene udspænder
 med højroset hurlumhej.
 Se til dem der sildig æde,
 renest blod og renest glæde
 farve deres kinder ej.

Patriotiske viser.

93. Et muntret hurra nu for sømandens ven! p. 29 b.
 Til rors står kong Kristian længe!
 O, hvis han det hørte, han råbte igen:
 Hurra for de tjærede drenge.
94. Vi alle dig elske, vor konning så hold, p. 36 b.
 3 str.
 Over teksten: Vi alle dig elske lyksalige fred (vort nr. 45).
 Motiv: Fr. VI lovprises for sin fredsvilje.
95. Højt sig vor glæde hæver, p. 43 c.
 8 str.
 Over teksten: Mel. Vift stolt på Kodans bølge.
 Motiv: Hyldest til Fr. VI i anledn. af hans 25 års regeringsjubilæum
 i 1833.
96. Kong Frederik den Sjette henslumred i fred, p. 46 a.
 11 str.
 Over teksten: Mel: Vi elske dig alle lyksalige fred (vort nr. 45).
 Det er N. F. S. Grundtvigs: „Dansk Bonde-Vise om Kong Frederik
 den Sjette Høilovlig Ihukommelse“, der kom i skillingstryk hos Quist,
 Kbh. 1840. De væsentligste afvigelser fra dette tryk er:
 1. str. 3. vers lyder: Han gjorde end ikke en kat fortræd (mens Grundt-
 vig siger: og alle småfugle, de sang derved). Efter 6. str. er der indskudt
 en strofe om skærtorsdagsslaget, som ikke findes i trykket.
97. Den tid, da jeg var stor og mægtig, p. 52 a.
 13 str.
 Over teksten: En smuk vise angående hertugen af Augustenborg.

13. str. er dannet frit efter Baggesen:

Så svandt, så svandt de glade hertugdage,
min ære, rigdom, lykke svandt med dem,
kun skam og skændsel har jeg nu tilbage,
jeg er en stakkels stympet uden hjem.

Skillingstryk se fx DFS 1906/3 Skæmteviser, nidviser (historiske).

98. I syvti år og fem år til, p. 55 a.

6, 4-4-4-4-4-4-4, aabbccdd.

Over teksten: A hår ingen roev.

Motiv: Gammel mand melder sig frivilligt til kamp mod de slesvig-holstenske oprørere, men bliver afvist. Genner så sine sønner af sted. Drømmer til sidst, at han skyder prinsen af Nør.

Sproget er pseudojysk.

99. I skal det aldrig have, p. 59 a.

(vort kære lille Als).

6, 3-3-3-3, abab.

Over teksten: En ny vise med den bekendte melodi: Som man i skoven råber, eller: Hør hvor den tysker skryder.

Sml. Sie sollen ihn nicht haben (Den freien deutschen Rhein).

100. Omtrent en mil fra København, p. 63 a.

4, 4-3-4-3-4-3-4-3, ababccdd.

Over teksten: De tre grever.

Motiv: Om Bernstorffstøtten på Lyngbyvej ved Gentofte.

Arnholtz: Lille dansk sangleksikon, p. 52, nr. 31.

101. Være fred med eder alle, p. 63 b.

6, 4-4-3-3-4-4, aabbcc.

Over teksten: Sang ved de danske kæmpers begravelse, som faldt den 2. april 1801.

Drikkeviser og selskabssange.

102. Pine I mig for at synge en vise, p. 27 a og 41 c.

7, 4-4-4-4-3-4-3-3, ababccdd.

Motiv: Drik, dans, vær glad, skål for værtsfolkene.

103. For at være som man bør, p. 37 a.

Drikkeviser af Jens Baggesen, iflg. Madsen-Stensgård: Folkets Sang-bog nr. 373.

104. Hvor herligt at sidde i vennehuldt lag, p. 40 c og 37 b.
5, 4-4-4-4, aabb.

Motiv: Lad os drikke og være glade!

Iflg. Smuttan og Lille Manasse: „Helan går“, Oslo 1928, sang man tidligere efter talen for forfædrene: „De gamle vi også vil komme ihu“, hvilket er tredje str. af nærværende vise.

105. Druen vokser på vor klode. p. 37 c.
Drikkevise af E. Falsen. Berggr. XI², p. 83.

106. Dansens raske flok, p. 38 a.
3 str.

Over teksten: Mel.: Holmens faste stok.

Under teksten: „Skrevet til Peder Madsen, Rønneberg. Og under- skrevet af skræder Lars Christjan Johannessen fra Jerslev“.

Og derunder igen: Vi begge tilsammen
i fryd og i gammen
den vise har skrevet
den dårlig er blevet.

Motiv: Som nr. 102.

107. Hvi rose I så vore fædre, p. 44 a.
Drikkevise af Rahbek. Berggr. XI², p. 57.

Nidviser.

108. Med forlov I skræddere, p. 29 a.
5 str.

ETK Skæmteviser nr. 74.

109. Vores piger udi denne by, p. 30 a.

Vores piger udi denne by,
de viser dem ret herlig,
når som man dem ser,
med bombanettes kapper,
silkebånd og sløjfer
de dem daglig klæde i.

Øreringe de jo have må,
silkeforklæd skal de have på,
om de en særk ej ejer,
det skal intet sejer,
den udvortes stads de have må.

Gode venner kan I vel forstå,
 hvor vores piger de får stadsen fra.
 De jo deres herre tjener,
 tænk kuns, hvad jeg mener,
 de af ham en god belønning får.

Gaderne skal være tør og rene,
 når som de skal fremvise skoens pæn,
 ja skoene de er omvendte,
 det må vi bekende,
 når vi ser til deres smukke ben.

Den pige som sin mødom haver tabt,
 og et uægte barn haver haft,
 hun her igen af nåde går omkring på gaden,
 som en lilje før var set i pragt.

Gode venner, kommer og engang
 til at formere denne korte sang,
 hun bør ej forgættes,
 hun bør ej udslettes,
 hun opførte sig, så det var en skam.

Hendes titel jeg ej nævne vil,
 men K kan sige mange deres navne,
 K kan sige Kjesten,
 K kan sige Kasper,
 K kan sige Karens k klør.

Lignende viser, men ikke den samme, haves fra mange egne. (Se DFS 1906/3 nidviser).

110. Elsk mit barn hver ægtemage, p. 31 a.
 6, 4-4-4-4-4, aabbbb.

Over teksten: En Ny vise til sine pigebørn.

Motiv: Faderen opfordrer med obscønt ordvalg sin datter til at lade sig beligge af andre velhavere, ligesom hun allerede har ladet sig besvange af herremanden (eller ridefogden).

111. Kom hid, mine venner alle, p. 32 a.
 13, 3-3-3-3-3-3-3, ababdcdd.

Motiv: Obscøn nidvise rettet mod en kone An Mari i Jetsmark Hede-gård og hendes svoger Mattiis.

Diverse.

112. Denne bog det er min, p. 1.

Om denne og andre boghjemler, se: A. N.: „Nogle gamle besiddervers“ i Vends. Tid. 30. 5. 49.

113. Peder Madsen er mit navn p. 1.
 Gud til ære, mig til gavn,
 i dåben er det mig given,
 i livsens bog opskrevet.
 (Af adel er jeg ikke)
 men ærlig er jeg vist,
 og ingen ved min lykke
 uden den herre Krist.

Linjen i parentes er stærkt forskrevet, men skal vist forstås således. Verset findes andetsteds i Peder Madsens efterladte papirer.

114. Med et bedrøvet hjerte, p. 10.
 9, 3-3-3-3-3-3-3, ababcbcd.

Motiv: Sønnens klage over, at faderen sidder i fængsel på livstid. Han navngiver sig som Johannes Frederik Dids.

115. Jeg i adskillige skikkelser p. 22 b.
 går om i laug og samlinger,
 nu er jeg liden og nu er jeg høj,
 nu er jeg lav, og nu er jeg drøj,
 nu er jeg stål, og nu er jeg sten,
 nu er jeg træ, og nu er jeg ben,
 nu er jeg sølv og nu er jeg guld,
 nu er jeg halv, og nu er jeg fuld,
 i tvende parter skilles ad,
 når lauget smage vil min mad.
 Jeg stundom næsvis er og hvas,
 mig tysken spørger: Was ist das?
 Det er en snustobaksdåse.

116. Hejsa lystig en og hver p. 26 a.
 som er her til stede!
 Sorger og bekymringer
 vige må for glæde.
 Fastelavn det er jo nu,
 kommer alle det ihu!
 :|: Glædens gud os vinker! :|:
 Katten man af tønden slog,
 udi gamle dage.
 Hovedet af gåsen drog,
 måren stygt man plaged.
 Somme steder se man vil,
 denne skik er endnu til,
 :|: men vi den forkaste :|:

Katten vil vi skænke fred,
 gås og mår tillige,
 slig en grusom lystighed
 skal herefter vige.
 Sådant dyreplageri
 er jo kun et narreri
 :|: og slet ingen glæde :|:

Derimod vi fryde vil
 os med ridt til ringen,
 thi det er et herligt spil,
 sådan rundt om svingen
 og når vi deraf er mæt,
 danse vi os rigtig træt
 :|: med de kære piger :|:

Puste dog imellem lidt,
 så en vise synge,
 snakke, spøge muntert, frit,
 i fortrolig klynge,
 banden og bagtalelse,
 frækhed og letfærdighed
 :|: skal fra os bandlyses :|:

Pigen vogte på sin dyd,
 karlen på sin ære,
 lasters fryd er ingen fryd,
 de al fred fortære.
 Uskyld er hver piges sir,
 hver en yngling skjold og spir!
 :|: Husker det, I unge! :|:

Ja vi glæde os da vil
 i uskyldig gammen,
 fryde os med leg og spil,
 mens vi er tilsammen.
 Takke glædens milde gud,
 følge trolig pligtens bud,
 :|: aldrig vil vi glemme :|:

Over teksten: Fastelavnsskik for almuen. Mel.: Komme hvo som komme kan etc.

Under teksten: Et forfattermærke, der består af et stort L plus 7 prikker. Endvidere: Denne vise tilhører mig Peder Madsen, Rønneberg, 1842.

„Måren stygt man plaged“ hentyder til den fastelavnsskik, at børnene gik rundt i gårdene og tiggede æg ved at fremvise en død (eller halvdød) mår (eller ilder, ræv) og nu fordrede belønning.

117. Jeg med min harpe istemme vil, p. 39 a.
8, 4-3-4-3-4-3-4-3, abcbdefe.

Motiv: Blind spillemand ledes af sin datter; hun dør i hans arme.

118. Fortvilet er min tanker, p. 41 a.
9, 3-3-3-3-3-3-3-3, ababcedcd.

Motiv: Manden er forladt af hustru og datter og synger om sin kvide.

119. Jeg en sang her vil fremføre, p. 42 b.
(medens jeg har kraft dertil).
9, 4-4-4-4-4-4-4-4, ababccdd (uregm.).

Motiv: Ung kone dør i barselseng og kommer i himlen, hvorfra hun synger denne vise som en trøst og tak til de efterlevende.

120. Blækket var blækket p. 44 d.
og pennen var stakket,
og jeg skrev for fort,
for tiden var kort.

121. Jeg rask det har skreven p. 52 d.
for tiden var bleven
for mig alt for kort,
derfor skrev jeg fort.

Både dette og det foregående vers står nederst på sidste side af et firesidet blad (sammenfoldet ark) beskrevet med viser.

WISEBØGER FRA DET 19. ÅRH.s SIDSTE HALVDEL

Af de syv visebøger fra denne periode, som jeg har fundet og fået til låns, skal følgende omtales:

a. *Rosenbybogen*. Håndskreven visebog, pag. af mig 1—48, tilhører fru Marie Jensen, Rosenby pr. Dronninglund. Heri bl. a. den sjældne vise:

122. Og Anna hun ganger sig på kirkegården.
6, uregm.

Motiv: Anna føder barn i løn, dræber det og henrettes.

Sml. Skattegraveren VI.1886 nr. 607.

DFS: Efterkl. B. 97, 1906/12 (K. K. Thomsens visebog).

b. *Hjermitslevsamlingen*. Visebog bestående af skillingstryk, bilagt to blade med håndskrevne viser. Tilhører mig.

Indeholder et halvt hundrede viser, hvoraf nogle ufuldstændige. Omtales skal:

123. Nu har jeg været hos faderen din,
der hører til den gruppe viser, som i DgF er samlet under nr. 306,
Utro Ridder. Mest minder den om formerne I, K, L og nogle svenske
former, men er alligevel så forskellig fra disse, at jeg finder det rigtigst
at aftrykke den:

Nu har jeg været hos Faderen din,
Og han sagde aldeles nei,
:|: Men kunde du ikke tage Lov af dig selv?
(T)il at reise af Landet med mig :|:

Ja gjerne saa kunde jeg tage Lov af mig selv
Til at reise af Landet med Dig,
:|: Men naar saa du kommer i fremmede Land
O, saa glemmer du snarligen mig :|:

Saa sandt som Jesu Christ paa Korset han led
Og han svigte ikke nogen Mand!
:|: Saa sandt skal jeg ikke min lille lille Ven,
Glemme dig ud i fremmede Land. :|:

Saa sadle han op sin Ganger saa Graa,
Og han satte skjøn Jomfru derpaa,
:|: Saa red de henad en tredive Mil
Før den Ungersvend han Hvile kunde faa :|:

Men da de var kommen i fremmede Land
Alt til Venner og Bekjendtningerne sin,
:|: Der fik han at se en skjønnere Jomfru,
Og han begjærede hendes Haand. :|:

Den Ungersvend tog frem sin røde Herkolin
og klappede Jomfruen paa Kinderne fin,
:|: Før du faaer en Ungersvend saa faur og saa fin
Før mister du Æren din :|:

Den Jomfru hun faldt ned paa bareste Knæ
Og gjorde til Herren en Bøn,
:|: At han maatte komme udi hendes Faders Gaard
og siden være baade halted og blind :|:

Min Hest den staaer sadlet i Guldets saa rød
Og Biselet af Sølv saa fin,
Og ikke saa kommer jeg udi din Faders Gaard
Og heller ikke bliver jeg halt og blind :|:

Da syv Aar de nu vare løben omkring,
 da var Ungersvenden baade halt og blind;
 :|: Da banked han paa Døren med sine Fingre smaa
 Hjertens Jomfru, ak luk mig da ind :|:

Stat op, stat op, mine Sønner to
 Og giver Eders Fader et Glas Vand,
 :|: Jeg husker den Dag, som det var udi Gaar,
 Da han sveg mig i fremmede Land :|:

Stat op, stat op, mine Sønner to
 Og giver Eders Fader et Glas Vin,
 :|: Jeg husker den Dag som det var udi Gaar,
 da han sveg Allerkjæresten sin :|:

Stat op, stat op, mine Sønner to,
 Og giver Eders Fader et Stykke Brød,
 :|: Jeg husker den Dag som det var udi Gaar,
 da Du led hverken Hunger eller Nød :|:

Hendes Fader stod ikke langt derfra,
 Og han hørte sin Datters Ord,
 :|: Da drog han ud sit blanke Guld-Sværd
 Og hug Ungersvends Hoved til Jord :|:

Hendes Fader tog dette Hoved i Haand
 Og han kasted det i Jomfruens Skjød,
 :|: Har Du nogensinde elsket denne Mand,
 Da begræde du viist hannems Død :|:

Skillingstrykket er på 4 sider. Titel: 2 smukke Viser, udgivet af Andreas Sørensen. „Nu har jeg været hos Faderen din“ står som nr. 1, og derefter følger: „Når jeg tænker på de svundne Dage“. Nederst på 4. side: Trykt i Thisted Amtsbogtrykkeri.

Ridderen opfattes som en forfører, der håner sit offer (på samme måde som han opfattes i de ældste opskrifter, se DgF V² p. 250), men str. 6 findes ikke i DgFs tekster og er måske forvansket. Skal det tages efter ordlyden, er det en næsten for raffineret ondskab, han udviser. Snarere må man antage, at der foran str. 6 er bortfaldet en str., hvori pigen beklager sig, og at den „klappen på kind“, der omtales, har været af ret voldsom art.

Hvad betyder Herkolin? Ordet synes ikke at findes hverken i danske eller svenske ordbøger.

c. *Vennebjerg møllebog*. Notesbog omfattende bl. a. husråd, dagbog for tiden 1. 1. 1849—febr. 1852 (skriveren deltog i felttogene 1849 og 1850) samt en del viser og vers. Skriveren er møller i Vennebjerg Poul Nielsen (1818—1882). Bogen ejes af hans søn Niels Chr. Poulsen, der endnu driver møllen i Vennebjerg.

Følgende to strofer, der i bogen er sammenskrevet til een, skal anføres:

124.

Døden til mølleren.

Hør møller, stem nu kværn og stene,
slæng nu din toldkop fra dig væk.
Nu skal du hvile dine bene
og aldrig bære nogen sæk.
Men har du toldet redelig,
ro du og kan vente dig.

Men har du sækkene ransaget,
og ni for fem har fået i told,
og ej din ret med koppen taget,
men der i stedet brugt et sold,
da vil du vistnok komme til
at tolde når du nødig vil.

Under teksten: Vennebjerg, den 6. April 1862. Af Frederik Andersen.

Motivet er jo velkendt fra „dødedansen“, men udformningen her har ikke nogen forbindelse med „Den gamle danske dødedans“, som den fremtræder i Meyers udgave fra 1896.

METRISKE GRUNDSPØRGSMÅAL

AF

ARTHUR ARNHOLTZ

Aage Kabell: *Studier i metrik. III: Systematisk.* (Disputats).
Indledning og tegnforklaring s. IX—XXIV; hovedtekst s. 1—200.
Rosenkilde og Bagger 1952.

RESUMÉ

Bogen fremtræder som sidste trediedel af et større anlagt arbejde, hvori forfatteren havde forsøgt først at give en række *principielle*, æstetisk-filologiske betragtninger og dernæst en række *historiske* redegørelser som forudsætninger for det til afslutning opstillede *metriske system*. Da dette oprindelige arbejde af forskellige grunde maatte forkortes, har forfatteren forsynet den foreliggende sidste del med en „*Indledning*“ (s. IX—XXI), der søger at sammenfatte tanker og resultater fra de udeladte partier.

Herefter følger hovedteksten, betegnet som „tredje del“, men udformet som et i sig selv sluttet hele. I dens to første kapitler betragtes *versenes indre* ud fra to aspekter, som skal tjene til at forklare og sandsynliggøre glidende overgange saavel fra fod til fod som fra linie til linie.

I kap. 1: „*Udvidelse og sammentrækning*“ (s. 1—44) skildres versets forvandling, naar dets slagrække holdes konstant, men dets stavelsetal varieres, altsaa f. eks. alt eftersom et 4-fods vers udfyldes henholdsvis med 1, 2, 3 eller 4 stavelser pr. fod (eller med blandinger herimellem). Kort udtrykt bliver forfatterens resultat, at nabogrupper (med 1 og 2, 2 og 3, 3 og 4 stavelser) bedst forliges, og at kvantitetsforskelle maa udlignes ved brug af stavelser med forlængelses- eller pauseringsmulighed i det korteste af de to naboled. Artikulatoriske forskelle mellem midter- og ydergrupperne (med 2 og 3 over for 1 eller 4 stavelser) mener han ikke at erkende, formodentlig p. gr. a. en ensartet, prosanær udtale, som ogsaa lægges til grund for behandlingen af konflikterne mellem sprog og metrum.

I kap. 2: „*Halvering og fordobling*“ (s. 45—79) skildres versets forvandling, naar omvendt dets stavelsetal holdes konstant, men de enkelte stavelsers vægt varieres, altsaa f. eks. alt eftersom et 8-stavelses vers faar hveranden, hver eller hverfjerde stavelse (samt blandinger herimellem) som hævning, hvorved en oprindelig 4-slags række enten kan fordobles til 8 slag eller halveres til 2 etc. Resultatet bliver her en yderligere liberalisering af metrumsopfattelsen, idet altsaa ikke blot udvidede og sammentrukne, men ogsaa halverede og fordoblede vers og versdele tillades i umiddelbar sammenhæng. Mens verslæren hidtil væsentlig har arbejdet med et labilt sprogstof i faste, „smallere“ normer, ønsker forfatteren omvendt at arbejde med et stabilt sprogstof i løse, „bredere“ normer og herigennem at opstille et formernes forvandlingssystem til klaring af ældre, primitive og usikre versarters slægtskabsforhold og udviklingshistorie — og til bedømmelse af den senere kunstpoesis livsduelighed paa germansk grund.

Kap. 3: „*Indgang og udgang*“ (s. 80—102) følger naturligt efter behandlingen af versenes indre, men forekommer negativt eller mangelfuldt paa alle hovedpunkter:

rytme karakter og konflikt, dobbeltoptakt i trokæer og ioniker-opfattelsen samt de til den „udvidede“ versudgang svarende „sammentrukne“ modstykker.

Med kap. 4: „*Fireslagsrækken og mindre rækker*“ (s. 103—122) søges det tidligere opstillede forvandlingssystem garderet mod forstyrrelser ved udviklingen af, hvad forfatteren kalder „firfoldighedens princip“ (s. XI f., 108 f.). Enhver slagsrække, der ikke kan forklares som 4-slags, som afledning heraf eller kataleks hertil, afvises som fremmed eller som en konstruktion uden levedygtighed. Her savnes nøjere bestemmelse af vers, motorisk aktive formater og deres iboende kræfter, skelen mellem mono- og dipodisk eller mellem bi- og trisyllabisk opbyggede rækker og betragting af aggregatdannelser.

Kap. 5: „*Større rækker*“ (s. 123—157) fortsætter den formentlige gardering af 4-tals systemet ved at kassere en del ikke-firfoldige (bl. a. antike) metre som ikke levedygtige og opfatte en væsentlig part af 5-fods jamberne, der jo ikke lader sig udrydde, som kataleksspændinger mod rækker paa 4 pæoner. Trods det tiltagende princippryteri udmærker afsnittet om 5-fods jamberne sig dog ved sin komposition og lærdom.

Kap. 6: „*Mindre aktive rækker*“ (s. 158—184) har til formaal at redegøre for det hyperkatalekte 4-slags vers, „systemets mest problematiske punkt, idet hyperkatalekten altid sprænger rammen“ (s. 158). Kapitlet bringer, trods sin lærdom, ingen løsning, men en overhugning af knuden: at forkorte saadanne vers med en fod, hvorved det hyperkatalekte vers udskiftes med et simpelt katalekt. Uklarheden skyldes, at to problemer her er søgt løst under eet: a) Den germanske forkærlighed for kvindelig udgang paa 3. fremfor paa 4. hævnning, og b) Det egentlige hyperkatalektsproblem, som burde have været begrænset til strengt bisyllabisk udfyldte vers og behandlet i alle rækker sammen med stev-fænomenerne.

Endelig slutter afhandlingen med kap. 7: „*Rids af stroferne* — ... med særligt hensyn til den ældre, for nutiden tabte variationsbredde.“ (s. 185—200). Med denne afrunding skulde systemet omfatte samtlige variationsmuligheder og derved gøre mere frugtbar litteraturhistoriske sammenligninger mulige end hidtil, hvor man kun har arbejdet med overfladiske, absolute ligheder. Helt er det vel ikke lykkedes forfatteren at realisere denne plan. Han opstiller et skema over 45 glidende strofevarianter, som baade maa indskrænkes og kan udvides — og i sidste instans er uden faste grænser. Og han antyder med større liberalitet end ellers visse strofestrukturer og strofeopløsninger. Men han synes uden trang til at naa til en fastere, differentieret erkendelse af strofernes bygning. Til gengæld er kapitlet baaret af en sober og positiv indstilling til det materiale, som med overordentlig lærdom fremdrages heri, og derved — og ved det endnu rigere stof, det hviler paa — afhandlingens frugtbareste.

K R I T I K

„Det er skrækeligt med de lærde folk,
de bær saadan avind til hverandre.“

(Erasmus Montanus I,1)

1. INDLEDNING. Sørgeligt nok passer Jeppe Bergs uskyldige ord ikke mindst paa metrikere. De har selv været ude om det, dels ved den stridbare tone, der fremhæver i deres skrifter, dels ved deres stadige beklagelser over at maatte bygge paa bar bund, fordi forgængernes arbejder aldrig duer. Da trommerne nu ogsaa røres i det foreliggende nye arbejde, vilde det maaske være rimeligt engang at prøve paa at finde ned til aarsagerne til disse dybe, tilgrundliggende uoverensstemmelser, der rider metrikken som en mare. Lad mig da nøjes med den foranstaaende gennemgang af bogen kapitel for kapitel og i stedet for prøve paa at belyse den ud fra disse grundmodsatninger. Jeg tror ikke, jeg gør forfatteren uret med denne fremgangsmaade. Naturligvis skal det nye i bogen have, hvad der tilkommer det, fremfor alt belæstheden og udsynet. Men kende-

tegnet paa enhver grundig, gennemtænkt verslære er dog, at den med logisk nødvendighed føres til at tage stilling til den samme kreds af gamle og dog bestandige problemer. Det afgørende forekommer mig at være, hvordan den løser disse, altsaa hvilket af det relativt kendte den understreger, og hvilket den bagatelliserer.

2. SKRIFT ELLER TALE. Det første modsætningspar, jeg vil bruge til belysningen, angaar selve verslærens genstand. Er det *skriften* eller *talen* eller maaske dem begge i et rimeligt forhold? Er det *objekter* eller *fænomener*? Er det de uforanderlige, men utilstrækkelige, bogstaver paa papiret, hvis fulde mening man oftest maa gætte sig til? Eller er det de fremsagte, klingende og bevægede former, som er fuldstændige, men kan kritiseres efter skiftende smag? Her er det naturligvis allerførst klart, at for den store masse af *fortidens* vers, hvis lydbilleder ingen gramfon har bevaret, er vi henvist til nedskrifter og tryk som undersøgelsesgrundlag suppleret med, hvad vi kan læse eller slutte os til om de forskellige tiders fremførelsesmaade. Og omvendt synes det mig lige saa klart, at vi for *nulidens* vers maa tage udgangspunkt for vore undersøgelser i de levende og virkende foredragsarter, vi hører for vore ører — fra hjemmet og skolestuen til podiet og teatret. Strengt taget skulde vi paa denne maade faa to slags verslære med hver sit usikkerhedsmoment: En *historisk*, som maa gætte sig frem p. gr. a. uopnaaeligheden af de endelige klangbilleder; og en *aktuel*, som begrænses af sin smag i fh. t. andre „skoler“ eller mangel paa skoler. I praksis befrugter de to retninger naturligvis hinanden: Gennem den *historiske* søger vi traditioner for klassikernes fremførelse, og fra den *aktuelle* udgaar nye impulser til selve rytmeopfattelsen.

Til grund for disse indledende betragtninger ligger den tanke, at vers i deres fuldstændighed væsentlig er en funktion — en stilisering — af vor tale. De kan ganske vist læses baade højt og sagte (og mange foretrækker det sidste og maaske for de sartere slags med rette); men deres hele udtrykspræg, tempo, sprogmelodi, klangfarve, alle deres stemningsvælører, er bundet til den mundtlige artikulation. Ikke den overdimensionerede basun eller den underdimensionerede piccolofløjte, men vor strubes mellemformat føles menneskeligt. Ikke de langsomme signalfag eller den tikkende telegraf, men kun menneskestemmen kan artikulere poesi. Efter min mening maa derfor den historiske verslære arbejde med et materiale, som paa forhaand er genstridigere, dunklere end den aktuelle.

Heri synes forfatteren ikke ubetinget enig. Hans bemærkninger om ældre digtes øjerim og opskrivning i figurer (s. XII) og om grafiske finesser efter rimhyppighed, papirbredde eller forlæggerøkonomi (s. 120 f., 124) synes bevidst holdt paa overfladen, saa en droftelse kan spares. Vigtigere er de gaadefulde udtalelser s. XIV om de „lydløse stavelser“ i fransk og s. XVII om, at den franske alexandriner herved „tildels unddrager sig lydlig analyse.“ Ligeledes bemærkningerne s. XVI, at Saxos verskunst „har været udelukkende skriftlig“ og Konrad Celtis’ „vistnok ... grundet i musikken“. Her savner jeg sagkundskab til at begrunde min tvivl; lad mig nøjes med at sige, at Celtis’ versifikation, mig bekendt, netop ikke udgik fra musikken, men omvendt kom til at inspirere den — til de nøksom berømte humanistoder.

Om de nyere germanske sprog, som jeg skal holde mig til, og hvis digtning ogsaa er bogens hovedemne, hedder det imidlertid beroligende (s. XIV), at „stavelsefølelsen næsten udelukkende er fonetisk begrundet“, at skriften i middelalderen laa under for en klanglig norm (man skrev „haffuer“, men mente „har“ som rim paa „aaabenbar“), og at en harmonisering mellem skrift og tale siden da er tilstræbt. Tanken om talens prioritet over for skriften kommer herefter saa ofte frem i bogen — mest afgørende s. 58 ff., hvor „et af teksternes indhold fremgaaende *tempo*“¹ søges benyttet til at sandsynliggøre skansionerne — at den drøftelse, jeg har indledet, næsten kunde synes overflødig.

Det er den imidlertid ikke. Den faar betydning for en række af forfatterens aandfuldeste analyser, samlet paa s. 152, maaske det smukkeste sted i hans bog. Det er *Ingemanns morgensange*, det drejer sig om. Disse digtes specifikation ved hjælp af bi- og trisyllabler paa faste steder i hver strofe — et af de træk, der udmærker Ingemann og Grundtvig som sangdigtere — interesserer ikke dr. Kabell. Nej, paa trods af specifikationen vil han vise disse digtes enhed som variationer „i et og samme versemaal“ (naturligvis taget i hans forstand som en bredere norm). Herunder skal nogle 5-fods vers, jambiske, „udvidede“ eller trokæiske snart være katalekser (bivers, som det saa fortræffeligt kaldes) til 8-slags hovedvers, f. eks.

„Nu titte til hinanden de fagre blomster smaa,
de muntre fugle kalde paa hverandre,“

snart til 4-slags hovedvers. I sidste tilfælde kan de atter enten nøjes med at slutte strofen, f. eks.:

„For Guds engels straalekrans
flygter alle nattens skygger sorte“,

eller ogsaa komme baade i linie 2 og 4, f. eks.:

„Morgenstund har guld i mund;
morgensol Guds rigdoms væld oplukker;
glad i gyldne morgenstund
fattigst fugl i straalehavet dukker.“

For den enfoldige læser eller fremsiger er disse bivers naturligvis kortere end 8-slags rækken og længere end 4-slags rækken, forudsat man holder

¹ Det synes karakteristisk for forfatterens sky over for den mundtlige fremførelse, at han i stedet for at gøre egne tempomaalinger raat overtager E. v. d. Reckes lidet betryggende beregninger (jf. kritiken i mine „Studier i poetisk og musikalsk rytmiik“ 1938, s. 175). Efter disse skulde *tetrasyllabler* generelt artikuleres fra 65—85 pr. minut og *bisyllabler* generelt fra 90—135.

Foranlediget af dr. Kabells tilslutning til disse tal har jeg sammen med et par medarbejdere suppleret tempotabellen i mine „Studier“ (s. 172 f.) med en række maalinger med faa dages mellemrum i oktober-november 1952. Efter disse skulde *tetrasyllabler* individuelt (altsaa efter hvert paagældende digts stemningspræg) artikuleres fra 48—64 pr. minut, *bisyllabler* individuelt fra 44—144 og endelig *blandede bi- og monosyllabler* individuelt fra 46—136. Materiale og oplysninger staar naturligvis til raadighed. Her nøjes jeg med at gøre opmærksom paa, at det tempoomraade, poesien benytter, altsaa ikke deler sig klart efter føddernes stavelseset; bisyllablerne (stundom selv med monosyllabisk indslag) omfatter det hele.

samme gangart strofen igennem. Hvor de kun slutter strofen, kan de virke som en omkvædsagtig udgangsforlængelse:

„De takke for livet og lyset med fløjtende tunge“

ligner i formen:

„Det donner under raske hovmænd, der de udride.“

Og vilde man ændre deres gangart, for at fremtvinge en hørlig katalekt til 4-slags rækken, altsaa f. eks. sige:

„Mórgenstúnd har gúld i múnd;
mórgensol Guds rígdoms væld oplúkker“,

vilde de to liniers artikulation staa som uformidlede kontraster. Hvis en versteori da ogsaa i dette tilfælde anser talen for sit undersøgelsesgrundlag, saa maa den regne med, at strofer kan bygges af vers med forskelligt slagtal. De kan fremgaa direkte af talen, som f. eks. i den sang af „Sulamith og Salomon“, som forfatteren medtager i undersøgelsen (smst.):

„Din dejlighed staar for min sjæl hver stund;
din skønheds spejl er al verdens pryð for mit øje“;

og de kan lægges ind i talen, hvis digtet skrives til melodiforlæg, især de „lumske“ med to musikalske artikulationsformater. Det sidste tror jeg bestemt har været tilfældet med „Morgenstund“ og „Nu titte til hinanden.“ Jeg kan ikke bevise det; men vi ved, at f. eks. „Glade jul“ og „Dejlig er jorden“ fik deres mærkelige metre paa den maade.

For dr. Kabell er alle disse former kun varianter over een norm, noget i retning af vor 4-liniede folkevisestrofe — og kan blive det takket være det, han selv frejdigt og ærligt kalder „den noget abstrakte firfoldighed i det ‚femfodede‘ vers“ (s. 154). Denne enhed kan fattes, naar man har fattet hans system. Og jeg tror, det er lykkedes mig. Ellers vilde jeg ikke have følt solskinnet her i Ingemanns venlige dal mellem bogens vilde bjerge. Men den kan hverken siges eller høres. Derfor har jeg gerne villet fremholde stedet. Hvor forfatteren rigtig folder sig ud, er det maaske hverken skriften eller talen, som er hans undersøgelsesobjekt. De metriske sammenhænge, han viser, eksisterer kun for tanken.

3. INSTINKT ELLER VILJE, NATURALISME ELLER STILISERING. Stort set er grundlaget for dr. Kabells ligesom for alle andre metrikeres undersøgelser jo dog *talen*. Verslæren kommer derved til at behandle en reproduktiv kunst; den undgaar ikke at blive en *fremførelses-teori*. Det er vor genskabelse af en gang skabte klangfænomener, den skal undersøge, og dette fører os med logisk nødvendighed til gengivelsens problem. Selve spørgsmaalet har intet med sekterisk liebhaveri at gøre; det er et simpelt, erkendelsesteoretisk krav: Kan vi naa til gengivelser — eller ihvertfald gengivelsesbredder — som vi kan enes om? Hvis ikke, har vi ingen fælles undersøgelsesgenstand og kan ikke naa fra postulat til argumentation. Her vil jeg prøve at belyse forfatterens stilling ved hjælp af to modsætningspar. Det ene kalder jeg *instinkt eller vilje*, det andet *naturalisme eller stilisering*.

Selve den adækvate gengivelses nødvendighed og vanskelighed kan han forstaaeligt nok kun give en kort omtale i den stærkt komprimerede

„Indledning“ (s. X): „Man maa dog vove at paastaa fælles anlæg,“ hedder det her, „der vil lede til samme resultat hos flere iagttagere“. Det maatte vel blive en af versteoriens indledende opgaver at sandsynliggøre denne nødvendige paastand. Det har den da ogsaa forsøgt, siden den gik ind i sine fonetiske stadier — fra den første erfaringseksperimentelle misforstaaelse af vers som naturfænomener til erkendelsen af kunstviljen som udgangspunkt. Dette lader forfatteren imidlertid ligge og bruger i stedet for den knappe plads til nogle, synes det mig, paa forhaand forældede angreb paa „den efter Sievers raadende klanganalyse“ (s. XIII), „der gennem aabenbaring“, som han kalder det, „i et hos de fleste manglende organ vil postulere een baade historisk og aktuelt gyldig fremførelse af en given tekst.“ Det er en skam, at forfatteren ikke paa dette sted, hvor det hører hjemme, har følt sig tilskyndet til at citere den selvfølgelige begrænsning til det hjemlige og nutidige, jeg selv har givet klanganalysen. Han henviser først til dette sted i mine „Studier“ paa s. 14, note 60, i sin bog; der virker det til gengæld som en fortrinlig spydighed. Om klanganalysen i fornuftig begrænsning skal iøvrigt her kun siges, at den kan opfattes som en udvikling og differentiering af de tempomaalinger o. l. klanglige erfaringer, som forfatteren selv i al beskedenhed har benyttet sig af (s. 58 ff.). Ligesom den unge mediciner intet hører, den første gang han faar stetoskopet til øret, men derfor ikke straks beskylder overlægen for at have „aabenbaringer“, saaledes fatter den unge metriker hverken klangtyper eller taktkurver, den første gang han navnlig bare læser om dem. Jeg selv gjorde det heller ikke. Men naturlige anlæg kan udvikles. Og vers er nu engang kunst. Versforskningen maa derfor balancere mellem videnskabelige og kunstneriske krav. Kunstnerisk vil det være diletantisk at forenkle verslæren til det, som kan bevises objektivt. Den fuldstændige kunsterkendelse maa, som forfatteren ogsaa selv indrømmer, ogsaa medtage træk, som kun har intersubjektiv gyldighed.

Dette fører os saa til overvejelser over smagens skiften — fra tid til tid og fra mand til mand, baade i henseende til skabelsen og gengivelsen af vers. Da jeg havde holdt et af mine første metriske foredrag, kom to brave naturalister hen til mig. Den ene sagde: „De kan jo ikke høre!“ Den anden sagde: „De har jo ingen smag!“ Saadan vil jeg ikke anbefale dr. Kabell; men jeg vil gentage, hvad jeg svarede dengang: „Skal vi ikke nøjes med at sige: Hvor hører vi dog forskelligt!“

Hovedforskellen baade i versopfattelsen og versgengivelsen vil jo sædvanlig være mellem en *ubevidst* holdning, som kan implicere naturalisme, og en *bevidst*, som gerne vil medføre en stilisering. Allerede forfatterens understregning af denne forskel hele bogen igennem kan virke overdreven. Men han gaar videre endnu og spiller temperamentsfuldt paa den. De to smagsretninger, han stiller op imod hinanden, er paa den ene side *gotiken* og dens *romantiske* genoplivelse, paa den anden side *barok* og *klassik*. Hvor hans egen sympati er, lades læseren ikke i tvivl om. S. 11—12 præsenteres det middelalderlige og det romantiske stof som frit og beslægtet — afbrudt af baroken som et strengt interregnum; inde i bogen fremholdes „de ubevidste tendenser“ positivt (s. 142 og 150); og mod slutningen (s. 174) fremhæves Lyskander som en af de faa, der endnu saa sent som i 1623 turde „fylle den gamle tharelighed“. Saa hed-

der det videre (s. 175 f.): „En saadan frihed i tekst og tone kunde ikke passere i det 17. aarhundrede ... Man kunde ikke overlade hvermand at finde ud af teknikken hos f. eks. Hans Thomesen ... En ny kunst behøvede en ny metrik, mindre lyttende, mere konstruktivt appellerende til korrekthedsbegrebet.“ S. 177 tales videre om „den spekulative metriks pres“ mod en ældre „instinktiv respekt“, og s. 178 gaar det atter løs: „Med renaissancens bevidste versteori ændres formsansen fuldstændigt: man respekterer det korrekte, før man lytter til det velklingende; instinktet bliver overvejelse ... Man vil regelmæssighed.“ Bevares noget herfra, som ikke passer forfatteren, skyldes det „systematisk sejhed“ (s. 180). Først med middelaldermetriks genoplivelse o. 1800 kan vi atter aande lettede op, „for saa vidt ikke melodier fra det lærde tidsrum bringer sig i erindring“ (s. 181; der tænkes paa Eichendorffs og Oehlenschlägers „tilbagefald“ i „Wem Gott will rechte Gunst erweisen“ og „Hvor sødt i sommeraftenstunden“). Nu kommer „vers af gribende enkelhed“ tilbage (s. 183); det havde ikke været nødvendigt at opregne de mindre formstærke herrer paa s. 182 med den kongelige amatør i spidsen.

Lad mig efterprøve denne fremstilling først i lyset af nogle historiske vidnesbyrd og dernæst i fh. t. de tekniske realiteter, den dækker over. At menigmands sang til Thomissøns melodier ikke altid blev til succes for „instinktet“, ved vi bl. a.¹ fra Judichærs fortale 1668 (i „Prosodia Danica“) om hans inspiration til salmereformen: „Da befandt jeg det vist at være, som min sal. fader sagt havde, og at de tyske ord sig bedre efter melodien skikkede end de danske.“ Og Corvinus (i „Heptachordum Danicum“ 1646) gjorde sig direkte lystig over menighedernes besvær med at faa de frit substituerede tekster og de frit opløste melodier til at passe sammen hele salmen igennem; de troede, at de blot skulde fortsætte som i første strofe: „Mange lægfolk aner ikke, at de styrer imod et saadant skær; og støder de paa i deres uvidenhed, synger de dog troligt videre lige til enden, under de tilstedeværendes højlige beundring“². Endnu Holberg har moret sig med at parodiære „den gamle tharelighed“. I Harleqvins serenade i „De usynlige“ (II,6) gennemløber han saa godt som hele det „glidende system“, som vi finder den i foreliggende disputats³. Det var altsaa ikke lutter idyl, som den prosodiske reform kom og forstyrrede.

At dernæst den lærde tid i den poetiske praksis skulde have været „mindre lyttende“ end den forudgaaende middelalder, har jeg ogsaa mine tvivl om. Det vilde stride mod hele dens udtryksæstetik, som teaterhistorien fortæller os om, og imod dens pædagogik. Gettorp siger saaledes direkte i fortalen til sine bibelske parafraser (1623), at han „paa pinse aften ... Majgrevernes forældre til ære og folket til undervisning

¹ Om reformatorenes almindelige beklagelser over den ukultiverede menigheds-sang (i Haandbogen 1539 og Niels Jespersens Graduale 1573 og i hans Synodaller) se Erik Abrahamsen: „Liturgisk musik“ 1919, s. 70 og 108 ff. — Forholdet paatales endnu i Breitendichs korallbog 1764 og Schulz's indberetning til skolekommissionen 1790.

² „Danske metrikere“ I, s. 142. — Udg. af A. Arnholtz, E. Dal og Aa. Kabell (under trykning).

³ Den opr. melodi er ukendt. Den nu brugte komponerede Fr. Høedt til sig selv, da han skulde spille rollen i 1860-erne (venligst meddelt mig af prof. Torben Krogh).

... vilde ... lade ... nogle rim *oplæse* af den [discipel], som kransen havde paa". Og Peder Jensen Roskilde giver os (i „Prosodia Danicæ Linguae“ 1627, den bevarede afskrift fra 1648) utvetydig besked om humanistodernes anvendelse ogsaa herhjemme. „Ved skolekomedierne *foredroges* efter hver akt en af disse oder," skriver han (Danske metrikere I, s. 50), „omhyggelig afmaalt, under firstemmig sang og med danse-trin, af ti udklædte personer (nemlig Apollon ... samt de ni musen ...). Jeg har selv ... som elev ... i Roskilde skole flere gange optraadt som en af muserne." Altsaa: Den ny tid baade *sang* og *frem sagde* den ny poesi. Og — hvis jeg maa gøre et sidespring til den antikiserende digtning, som jeg ellers maa forbigaa her — hvor man havde faaet indterpet metrisk entydige melodier til de antike metre, er der næppe megen sandsynlighed for, at man pludselig skulde skandere helt anderledes, naar man gik fra sang til højtlesning.

Nej, baade den gamle og den nye tid har „lyttet"; men de har rime-ligvis lyttet hver paa sin maade; vi maa antage: saa nogenlunde overens-stemmende med de to perioders versbygning. Middelalderens „gamle maade" karakteriserer dr. Kabell positivt; det er væsentlig for dens skyld, at hele hans arbejde er blevet til; det er sammenfatningen af den primitive og folkelige verskunst i et smidigt og sindrigt system, som er bogens egentlige indsats. I stedet for de strenge jammers, trokæers, anapæsters og daktylers *smalle normer* opfatter han disse fire gangarter — endda med varianter af 1- og 4-stavelssesled — som een *bredere norm* (s. XIII, 7,11); og idet digterne i samme digt har „bevæget sig temmelig frit gennem hele registeret" (s. 7), er der derved frembragt en spænding mellem den metriske ramme og den sproglige fyldning, som han kalder en „*dobbeltrytmik*" (s. 30). Jeg vilde betegne denne dobbeltrytmik som *horisontal*. Dens spænding, dens variationsmoment, bestaar i, at afstandene fra taktslag til taktslag udfyldes af stavelsegrupper, der stadig skifter i henseende til stavelsernes antal, længde og struktur. De rytmiske over-raskelser fornemmes altsaa ved en sammenligning fra gruppe til gruppe, idet man bevæger sig gennem digtet — saa at sige paa det *vandrette* plan. Om den sproglige artikulation under disse variationer ytrer dr. Kabell sig kun vagt og forsigtigt: „Sprogføringen vil ofte presses noget efter den til enhver tid optrædende teori", begynder han (s. 1) og fortsætter med et par lige saa almindelige og uspecificerende bemærkninger (s. 7—8) om, „hvad sproget naturligt kan bære". Udtrykket „naturligt" er vistnok symptomatisk, og bemærkningen s. XII: „Ud fra teksten alene bliver der ikke megen forskel paa prosa og visse musiksprængte stykker", røber for mig ikke nogen sikker hørelse. Dog derom senere i forbindelse med skansionerne. Her vilde jeg blot konstatere, at middelalderversenes horisontale dobbeltrytmik for forfatteren ikke medfører nogen skelnen mellem specifikke artikulationsarter.

Den lærde tids „nye maade" karakteriserer dr. Kabell kun negativt. Til det, jeg allerede har citeret, behøver jeg kun at føje hans slutbemærkning (s. 200): „De rene jamber ... bliver i længden uudholdelige". Det er de jo ikke blevet; og de vilde kun blive det, dersom forfatterens „horisontale" anskuelse var den eneste mulige. Men der findes ved siden af den tillige en „*vertikal dobbeltrytmik*", som han burde have taget med i betragtning for ikke at gøre barokens og klassikens verskunst uret. Den

tilstræber nemlig ikke „en haandgribelig enkeltrytmisk metrik“, som hans skriver s. 30. Nej, her har hver enkelt stavelse sin plads i metret og spænder imod denne plads. Er stavelsen lettere end normalt paa vedkommende plads, tynges den lidt; er den tungere, lettes den; er den kortere, strækkes den; er den længere, presses den. Stavelserne bliver altsaa elastiske ved at fungere i verset, og den specifikke artikulation, de faar derved, opfatter vi ikke først efterhaanden, som i dr. Kabells „*vandrette*“ dobbeltrytmik; nej, vi tvinges til at fatte denne nye „*lodrette* vekselvirkning“ straks og medudtrykke den, samtidig med at vi læser. Vers bliver for denne anskuelse noget principielt forskelligt fra prosa baade i udtalen, sprogmelodien, styrke- og bevægelsesforholdene¹.

Men nu tilbage til det historiske: Det, der forekommer mig saa betydningsfuldt, er, at selv om barokprosodierne kun gør indtryk af at være robuste, skolemestererende *formlærer*, og selv om den nye verskunst paa sine første stadier mest kun søgte at realisere de opstillede formmuligheder, saa rummede dog baade denne teori og praksis kimen til en ny *høremaade* og dermed til en ny *velklangslære*. Sansen for den faste gangart kunde blive saa stærk, at den kunde sejre over den gamle afhængighed af 4-slags rækken og bane vej for de andre rækker, som dr. Kabells system forbyder ham at anerkende. Herom senere. Og endelig lader det sig vel ikke nægte, at det, vi med L. L. Hammerichs udtryk kalder *rytmekarakter*, de *stigende* bindinger fra let til tung stavelse og de *dalende* fra tung til let, begynder at udvikles i det 18. aarhundrede — hos folk med de bedste ører, f. eks. Brorson. *Bindingsfænomenet* behandler forfatteren velgørende nøgternt, men ganske negativt (s. 86—89). Han kalder rytmekaraktererne „selvbedrag inden for den medskabende normerkendelse“ (s. 88) og mener, ligesom jeg selv tidligere har gjort, at bindingerne i hvert digt skifter individuelt, saadan at de snarere tjener til afveksling *mod* metret end til støtte af det. Hvor han endelig indlader sig paa konkrete, kan jeg ikke følge ham. „Jamberne“ skulde herefter være hurtigere end trokæerne (efter Jespersen, s. 89), og den faldende indgang skulde være „stivere ... i de nyere sprog“ (s. 156 f.). Det forekommer mig at være en besynderlig opfattelse af den følsomme, dalende rytme, sædvanlig saa levende ved sine spredte, frie dipodier. Jeg vilde tro, det er en efterklang af Reckes tungsindige bemærkninger (Verslære s. 92 f.) om „den dalende rytme“ som „et ... tilbagelagt standpunkt ... noget strengere ... i oldsprogets tid ... særlig skikket til at illustrere det mørke, haarde og vilde“. Herimod vilde jeg stille den anskuelse, som L. L. Hammerich fremsatte i sin opposition ved min egen disputats, men som han desværre aldrig

¹ Heroverfor er man ikke ganske rolig ved forfatterens udtalelser (s. 62 og 63) om, at vor tempofølelse skulde hvile „mere paa udtalehastighed end paa takthastighed“. Han skelner dog selv med Verrier (s. 66) „mellem den uskolede læsers interesse for taletempo og metrikerens sans for takt“; men han mener, at selv saadanne metrikere er sjældne, og nævner mig som eksempel. Det er jeg taknemmelig for. Men foruroligende er hans bemærkninger om 5-fods jamber som „fonetisk sprængt til gennemgaaende jambisk parlando“ (s. 139, 140); ... rent fonetisk er afstanden til prosa ikke stor.“ (s. 137). Han anfører en række tilfælde af „begravede blankvers“ (f. eks. i Goethes „Egmont“), men skjuler nede i en fodnote (s. 137, note 62), at han selv synes, Saintsbury har „rammende bemærkninger om, at en virkelig opfattelse [af dem] som vers vil forrykke artikulationen.“

har faaet tid til at offentliggøre. Efter denne er den *jambiske* gangart den normale, „merkmallose“ rytme, nærmest i slægt med prosatalen i de nyere germanske sprog. Den *trokæiske* er derimod ikke en gammel reminiscens, men, som jeg har anført, en nyudviklet, særpræget, „merkmalhaltig“ rytme, sart over for konflikter, men umiskendelig i sit helhedspræg, selv om vi endnu ikke kan forklare, hvorpaa det beror. Roskilde præstekonvents kendte omlayning af „Paa Jerusalem det ny“ til „Paa Guds Jerusalem det ny“ taler sit hørlige sprog. Som kuriosum kan jeg maaske tilføje, at jeg har haft studenter til oplæsning, som var ude af stand til at læse i dalende rytme; den slog om til stigende efter første trykstavelse. Jeg tror altsaa, at rytmekaraktererne i visse tilfælde er metriske realiteter; og jeg skal vende tilbage til de steder, hvor forfatteren overser det.

Her skal endnu blot gøres den bemærkning, at naaar en ny høremaade udvikles i barok og klassik, er det næppe sandsynligt, at den straks skulde gaa tabt igen. Romantikens poesi tyder heller ikke paa det. Den er i al sin folkelighed ikke primitiv, men, saa vidt jeg ser, den højt bevidste syntese af gammelt og nyt. Grundtvigs og Ingemanns teknik med fast blandede rækker ens i hver strofe er et af vidnesbyrdene herom. Ved denne syntese skabes en differentiering, som jeg synes, forfatteren har gjort for lidt ved — maaske fordi han heller ikke hører den.

4. ISOLATION ELLER SAMMENHÆNG. Det fjerde modsætningspar, som skal belyse det foreliggende arbejde, har jeg kaldt *isolation eller sammenhæng*. At en videnskab maa dyrkes i sammenhæng med sine naboømråder (her altsaa prosa- og navnlig musikrytmiken) for at kunne afgrænses og beskrives udtømmende, skulde være en selvfølge. Men sporene skræmmer! Versforskerne kan, efter deres stilling til dette problem, deles i tre typer: De, der *baade* vil og kan. De, der *hverken* vil eller kan. Og endelig de, der vil, men — ikke saa godt kan. Jeg tror, dr. Kabell repræsenterer en særlig krydsning imellem de to sidste typer. Han vil, men ikke for det gode, ikke for at frugtbargøre sin forskning derved. Det er rollen som tugtemester og udrenser; der her som i andre tilfælde bogen igennem tiltaler ham mest. En følelse, jeg ikke kender, faar ham til at skæve mistroisk til musikken, som om den var et epidemisk område, hvor vers blev smittet med lammelser, de aldrig forvandt. Poesiens søsterkunst har grund til at forbaves.

Nu er for det første forfatterens almindelige bestemmelser paa dette felt saare vage og hans terminologi tilsvarende upræcis. Ordet „vokalmusik“, som normalt bruges om melodier til at synge (i mods. t. „instrumentalmusik“ om melodier til at spille), bruger han kun rigtigt s. 94 (og med rette over for Heusler); ellers bruges det fra begyndelsen (s. 1—14) synonymt med det lige saa uklare begreb „sang- eller musikvers, de af musikken mere afhængige tekster (s. XVIII), visse musiksprængte stykker“ (s. XII), „Musiktekster, der som saadanne trodsr enhver filologisk begrundelse“ (s. XVI), „eksempler, som teoretisk spekulation eller musiktakt har fremkaldt“ (s. 159). Da dr. Kabell ikke anerkender eller ikke hører specifikke versartikulationer, forstaar man godt hans ønske om som *historiker* at glide saa objektivt som muligt ind i stoffet uden at binde sig til forhaandsdefinitioner. Det er blot ikke muligt, her hvor vi staar over for en reproduktiv kunst. Hvis han anerkendte specifikke arti-

kulationsarter, kunde han graduere dem efter sprogstoffets aftagende selvstændighed og saa sætte grænsen for „musiknære vers“ et sted, hvor stavelsernes tvang under metret forekom ham analog med tonernes under takten. Saa vilde han have etableret saadan en videre sammenhæng, som han baade først og sidst (s. XI og 185) og med rette ivrer for. Men i stedet for lader han „musik- og sangtekst“ slet og ret og ganske diffust betyde *vers med melodi*, ligegyldigt om verset er skrevet til melodien eller melodien til verset, og ligegyldigt om verset er blevet anderledes ved en af disse processer eller ej.

Men her maa skelnes. Digte kan være skrevet med saa stærke udtryks- og stemningsskift, at strofisk komposition udelukkes. Saa kan de være beregnet for en saadan (som Grundtvigs og Ingemanns særlig tilrettelagte), men endnu uden melodiforlæg. Dernæst kan de være skrevet til en forud eksisterende melodi; er denne uden rytmiske excesser, kan digtet paa samme tid baade blive en god sangtekst og et godt taledigt (som f. eks. Kingos „Far verden, farvel“ og Ewalds „I kiøende skygger“). Kun hvis melodien har rytmiske særtræk, som er fremmede for den almindelige talepoesi, men bindende for digteren, faar vi mere eller mindre librettoagtige vers (f. eks. Kingos „Chrysillis“ og visse af rokokoenes danseparodier, ogsaa en salme som „Wie schön leuchtet der Morgenstern“, som dr. Kabell selv rigtigt anfører s. 52 efter Heusler). Endelig er visse digtere paavirkelige af deres melodiforlæg — saaledes Grundtvig trods hans umusikalitet; andre skriver sig blot bort fra det i den tomme strofe — saaledes Johs. V. Jensen, hvis sange gerne er usyngelige.

Den teknik, dr. Kabell herefter etablerer paa dette skrøbelige fundament, er tilsvarende uklar og udifferentieret. Ved en *takt* forstås i nyere musikalsk teori og praksis ikke eet slag og det efterfølgende mellemrum til det næste; det er kun et *taktled*. En takt er normalt koordinationen af to eller flere taktled til en bevægelseshelhed (en spændings- og gestusenhed), som gentages. Dette begreb kan naturligvis ingen tvinge forfatteren til at acceptere, hvis han finder det overflødigt at holde linierne klare mellem poesen og musikken. Men man maa dog beklage, at det meget primitive tegnsprog, han sætter i stedet (s. XXII: Akut 'for stærk stavelse og gravis' for svag), udelukker enhver nuancering i dipodier etc. Det afstedkommer hans haardhændede spøndæbehandling og uklarheden over de spøndeholdige og dermed beslægtede metre (s. 50, 76 ff.). Og det giver anledning til forvirrende betegnelser (s. 9, 58) som „totaktisk-bakkhisk“, hvor 1- og 2-slagsled tænkes sammenstillet, kontra „pæonisk-tretaktig“, hvor kun lutter 1-slags led kommer i betragtning. At herunder pæoner og bakkhier i og for sig bedst svarer til hinanden, lader jeg staa hen til overvejelse.

Forfatterens eget „taktbegreb“ introduceres s. XVIII og 5—6 under betegnelserne „to-“ og „trestavet takt“ eller blot „to- og tretakt“. S. 33 kaldes det „sprogtakt“, og s. 62 indrømmer han selv, at hans „tegnssprog“ ... ikke har kunnet udtrykke taktens og talens gensidige afhængighed¹. Hans „to- og trestavede takter“ betyder jo nemlig blot 2- og 3-stavelser grupper, og da den dobbeltrytmik, han interesserer sig for, væsentlig er den „vandrete“ (stavelsegruppernes „kommen-efter-hinanden“),

¹ S. 88 kaldes „taktens“ struktur: top + rest, „vilkaarlig valgt“. Nej, den er valgt efter takteringens nødvendighed, som kun kan gaa fra top til top.

er han forstaaeligt nok bange for at rationalisere de enkelte stavelselængder efter noder (s. 62). Derved er han imidlertid gaaet glip af den klare skelnen mellem taktrammens og sprogfyldningens elementer, som fremgaar tydeligere af den anden form for dobbeltrytmik, nemlig den „*lodrelle*“ (altsaa stavelsegruppernes stilling direkte under deres rationelle mønster). Det er en beklagelig mangel, for det første fordi en 2-stavelses gruppe ikke altid medfører 2-delt struktur og en 3-stavelses ikke altid er 3-delt; at forfatteren selv vil forkaste enhver antydning af taktledsstruktur (s. 5), synes ikke at røbe følsomhed for forskellen f. eks. mellem strømmende og marcherende trisyllabler. For det andet maa det beklages, fordi det giver anledning til en overflødig polemik (s. 3—5) mod delvis forældede, delvis vist misforstaaede „musikmetrikere“. Skulde jeg for klarhedens skyld fremstille dobbeltrytmiken med abstrakt konsekvens, vilde jeg sige, at i hvert enkelt led er taktrammen rationelt opbygget, men sprogfyldningen irrationelt. For rammeenhederne er det derfor mest praktisk at bruge det klareste og bedst differentierende, rationelle tegnsystem, nemlig noder; men man maa samtidig holde sig klart, at taleenhederne i forhold hertil aldrig kan eller skal udtrykke andet end tilnærmelser eller tendenser.

Forfatterens primitive „taktbegreb“ faar ham til at bruge saa besynderlige udtryk som „fordoblingen“ af en ind- eller udgangsstavelse (s. 89 og 99). Det betyder ikke, som den jævne læser vilde tro, at den ene stavelse bliver til to, men at den kommer til at repræsentere sit eget taktled. Dette kan ske i den latinske kirkelyrik, hvor han mener, at en „tilhørende melodi har fremtvunget forholdet“ (s. 96). Hvad er en „tilhørende“ melodi? Er den blevet til *forud* for teksten, er det da digteren, som afgør, om han vil bruge den. Og er den blevet til *efter* teksten, er digteren jo sagesløs. Tekstformningen beror paa hans eget valg, ikke paa nogen musiktvang. Tænker man sig melodier af typen „In dulci júbilo-o-o“, har de haft plads baade til den fulde 4-slags tekst og dens kvindelige og mandlige kataleksi; og sangtekniken har derfor baade her og hos Thomissøn (som omtales s. 175) næppe kun bestaaet i at foretage penultimaforlængelser, men lige saa ofte i at opdele de „klingende“ melodidugange, saa de kunde passe til de fulde vers.

Men kendtest er den „klingende“ ind- og udgang jo fra vore børnerim. Overfor denne uskyldige type synes en opsparet irritation over musikken og alt dens væsen at have gjort vor forfatter uligevægtig. Dens ind- og udgange er, begynder han (s. 97), „et af de tegn, hvorpaa det kendes, at en tekst ikke opfattes som blot poesi, men som remse, liren, nynnen eller som ren sang“ (man mærke stigningen!). Det er jo rigtigt, ogsaa at den henvises til „de kredse, hvor man under læsningen (!) skal have et haandfast metrum at støtte sig til, hvor dobbeltrytmiske raffinementer er lidet paaskønnede“, altsaa (her citerer han Ernst v. d. Recke, for bedstefars generation skal jo have ret baade i godt og ondt) hos „mennesker med naiv opfattelse, voxne saavel som børn;“ — og, følger han endelig selv til (s. 98 f.), „hos provinsielt interesserede skjalde som Moore, Burns og Aakjær.“ Det er jo uanfægteligt. Mon han ikke blot har glemt, at børnerim ikke er noget, som foregaar „under læsningen“, men som bruges som tælleremser og sanglege. Hvordan skulde de opfylde deres mission bedre, end de gør? Forfatterens uligevægt ser jeg deri, at han først (s. 97) taler

om „denne uden for børneversene næppe efterlignelsesværdige poetiske formsans“, og dog straks efter (s. 99) roser udgangens pauseholdige, men ikke mindre haardhændede form hos „mere æstetiserende aander“, f. eks. Tom Kristensens skrappe rim: „brandstorm ~ abnorm form“ og „ung, smuk ~ grogdruk“. Jeg synes, de er værre, fordi de savner naiviteten.

Uligevægten fornemmes gennem adskillige andre enkeltheder. S. 126 fremstilles 3- og dermed 6-slags rækken som noget specifikt musikalsk, og s. 127 afvises Færingernes morsomme og fejende 7-slags række (med et uheldigt citat fra Laub) som „noget saa stødende, at jeg ikke kan finde ord stærke nok til at udtrykke dets hæslighed“. Her er for det første overset, at de sjældnere rækker er omtrent lige sjældne i de to kunster, ikke noget, som musikken praktiserer poesien paa. For det andet forføres forfatteren af sit eget system af stavelsetal for de simple, ikke udvidede versformer til beregninger, som ikke holder stik, naar udvidelserne eller musikens gennemgaaende langsommere taktempo fører til større formater. Her fornemmes forfatterens talforhold mindre „disharmoniske“; men disse hørceerfaringer har næppe hans interesse.

S. 80 og 93 bringer han en mærkelig Riemann'sk betragtning af nyere vesteuropæisk sprog som stigende — og starter saa paa dette vage og almindelige grundlag s. 107 en kamp mod Reckes dalende dipodier. Nu skal de gennemsnitlig være stigende. Jeg synes atter, at dette røber manglende fortrolighed med de større rækkers struktur. — S. 191 f. beskrives, yderst summarisk, gentagelsen af strofedele som et væsentlig musikalsk fænomen. Her kunde jeg til en forandring have været citeret positivt, idet jeg i mine „Studier“ (s. 308—316) har prøvet at finde lidt rede i gentagelsesdelens format og placering inden for strofen. Af Otto Anderssons bidrag¹ er det sidste vel for nyt, til at det kunde komme med. — Endelig bliver musikken, som forfatteren ellers gerne holder paa afstand, pludselig (s. 108) mobiliseret til forbundsfælle, naar det gælder at støtte det „firfoldighedsprincip“, som bærer hans system. Det er fuldt berettiget, blot mindre konsekvent.

Jeg har ikke kunnet skjule, at dr. Kabells forhold til musikken har skuffet mig. I den gensidige belysning af talens og tonernes rytmik har jeg selv fundet min største inspiration, min vigtigste opgave og, vistnok, mit frugtbarste arbejdsfelt. Jeg tror, at jeg ved mine store læreres hjælp i nogen maade har beredt vejen for en sober og givende fortsættelse. Man vil forstaa min forbavelse over hos en medarbejder gennem snart mange aar kun at møde reaktion — som genindsætter gamle misforstaaelser, den primitive slagrække, unuanceret af dipodi og gangart, og den lidet specificerede sprogfyldning. Forfatteren taler s. 105 om at „dunke takten til hver taktdel — hvorved man ikke maa glemme, at det saaledes fremtvungne resultat er stivere, end den poetiske sans bør anbefale. Der er jo nu netop mulighed for . . . til en vis grad at negligere pavserne.“ Ja, vi maa jo alle af og til skandere; men jeg tror alligevel ikke, jeg kunde have udtrykt mig saadan om det.

5. ARTIKULATION OG STRUKTUR. Hermed skulde bogens stilning til nogle af verslærens grundproblemer være drøftet. Jeg skal nu under mottoet „*artikulation og struktur*“ (denne gang altsaa ikke et mod-

¹ „Uppreppningsstrofen“, Budkavlen 1950. Åbo 1951; refereres i denne årgang.

sætningspar, men to indbyrdes afhængige variable) give nogle faa eksempler paa, hvordan denne stilling paavirker forfatterens egne, originale tilskud. Arbejdets egentlige indsats af systematisk tænkning faar sit markanteste udtryk i bogens tre „illustrationer“ af tegnsprog og tal, henholdsvis s. 56 (jf. hertil bl. a. s. 53, 71), s. 109 og s. 189. Her fremtræder det snildt tænkte „glidende system“ — inspireret af Saran, men selvstændigt fuldført — i dets tre nødvendige udformninger, for *gangarterne*, for *slagrækkerne* og for *stroferne*.

Systemets grundvold er det Riemann'ske postulat (s. XI f., 108) om „den dybe, psykiske tilfredsstillelse i *firfoldigheden* som rytmisk princip“. Tanken har sin begrænsede rigtighed, og jeg kunde derfor ønske den gennemført med mindre haard logik — jeg mener: afbalanceret med en rimelig realitetssans (det vil hos os sige: klangsans), ikke bare afbrudt af inkonsekvenser, foraarsaget af forfatterens naturalistiske udtale. S. 45 nævner han som eksempel paa „spænding . . . inden for taktens ramme“ — „*en top mere eller mindre*.“ Hvad saa med firfoldigheden, spørger man urolig, og et vist haab fatter man s. 49, hvor han begynder at tale om „fordoblingens *falske top*.“ Om „halveringens“ tilsvarende *falske dal*, tales derimod ikke, saa vidt jeg ser. Det havde ellers været velgørende, baade for konsekvensens skyld, og fordi man saa kunde have opfattet forfatterens mærkelige skansioner — ligesom de Ingemann'ske, jeg begyndte med — blot som billeder for *tanken*. Men tager vi eksemplerne for os (fra s. 46 og fremefter), tyder intet paa, at ikke ogsaa *klangen* er medindbefattet. Her skal Hertz's „Vinden vifter“ have 4 slag i nogle linier og 2 slag i andre; det kan endnu til nød accepteres som en labil svæven mellem 2 beslægtede rækker, selv om det anvendte tegnsprog for grover artikulationen ubehageligt derved. Men naar Holsteins „Jeg besværger eder, venner“ (s. 47 og 48) *inden for hver enkelt verslinie* skal svinge „mellem totakter og firtakter“, saa maa jeg klangligt melde pas. Her er 4-, 5- og 6-slags rækker sammenblandet i den naturalistiske artikulations taage, saa baade metrisk og rytmisk helhed udviskes. Jeg kan tænke mig, at „firfoldigheden“ kan bevares — ved minutøs beregning, men heller ikke ved andet.

Bølgegangen fortsætter. S. 50 tydes spøndæen som „sammenstødende toppe“ (ægte); s. 52 tænkes den erstattet af trokæ. Det er historisk delvis rigtigt, men systematisk at gaa til yderlighederne. Der findes en dejlig spøndæ midt imellem. De ekstreme løsninger synes imidlertid at drage forfatteren mest, vel fordi de kan siges naturalistisk som i prosaen. Den „lodrette dobbeltrytmik"s fjedrende udtale — sjælen i alle bevidste og navnlig i alle antikiserende vers — har han vist kun sjældent hengivet sig til. S. 70—79 følger da et af bogens negativeste afsnit: de drastiske skansioner af Coleridge's „Christabel“ (s. 70) og Macaulay's „The Last Buccaneer“ (s. 71) med deres skiftende slagrækker og den manglende skelnen mellem 2-stavelser optakt og et forskudt trokæisk taktled. Dertil den, synes det mig, overflødige hovedpine (s. 73 f.) over Tennyson's „Break, break, break“ og den haarde medfart, som bliver de antikiserende vers til del (s. 77 ff.). Her bliver ikke plads til enkeltanalyser. Jeg tror, kort sagt, en del af uklarhederne skyldes, at forfatteren i første afdeling af sit „glidende system“ („*gangarterne*“ s. 56) har været lidt for liberal. Saavidt jeg ser, er *bi-* og *trisyllablerne* de egentlige, sprogbaarne normer;

deres indbyrdes blanding ændrer ikke deres artikulation eller prosodiske potens, og deres funktion som basis og substitut i metret falder sædvanlig sammen. *Mono-* og *tetrasyllablerne* er derimod undtagelser; som substitut mellem de normale 2- og 3-stavelser grupper vil de henholdsvis tøve eller ile let talefremmed; som basis er monosyllablen ubrugelig, mens tetrasyllablen er paa vej fra 1-slags til 2-slags format og paatvinger iblandede trisyllabler sin 2-delte struktur (gør dem til talefremmede „bakkhier“). Første del af dr. Kabells system savner denne skelnen mellem normal- og undtagelsesgrupper, og mellem deres benyttelse som substitut eller basis. Den sidste modsætning er næppe identisk med hans to dimensioner: udvidelse/sammentrækning kontra halvering/fordobling. Det er bl. a. trisyllablerne, der aldrig helt vil føje sig i et 2-tals system.

Den anden del af systemet („*slagrækkerne*“ s. 109) har Hugo Riemann ogsaa staaet fadder til. En kvotientrække opstilles som grundlinje: Fra det som metrum for lille 2-stavelserled over de brugbare 4, 8 og 16 til det for store 32. Herefter *skal* alle de øvrige stavelsetal (og dermed slag-rækker) — stillet i lodrette kolonner over hvert af disse grundtal — være katalekser. De maa efter systemet ikke være selvstændige rækker. Efter den store løshed i artikulationen følger nu den store strenghed i strukturen. Heroverfor vil jeg igen gerne forsvare 3-deltheden og alt dens væsen, det vil altsaa sige baade den enkelte 3-slagsrække, dens multiplikation som 2×3 eller 3×2 , og dens addition med 2 eller 4 til henholdsvis 5 eller 7 slag. Og forsvaret kan behøves, for ogsaa dette system forarsager sit negative afsnit — eller skulde jeg sige felttog, hvori der hugges ned for føde. Det værdigt favnende *jambiske trimeter* (s. 127 ff.) gør vor forfatter vægelsindet; det maa ikke være sig selv, fordi han ikke tror paa 6-slagsrækken; det bliver heller ikke en regulær alexandriner, fordi han lider af „kataleksskræk“; midterpausen maa kun være „ubestemmelig“. Det *trokæiske trimeter*, som Thor Lange bruger saa smukt, „er næppe værd at nævne“ (s. 131). Over selve *hexametret* (s. 135), som „i sig selv ikke honorerer nogensomhelst firfoldighed ... har historien fuldbyrdet sin dom“. Mon dr. Kabell dog ikke forveksler „historien“ med sig selv og Ernst v. d. Recke? *Pentametret* (s. 135) nedlader han sig end ikke til at henrette selv; han giver det blot skudsmaal, saa enhver kan slaa det ned: Det „vægre[r] sig ved at antage fireslagsrækkens princip.“ Det er et helt Mester Jakel-stykke. Man løfter sit skræmte blik fra den gruelige komedie — op til reolen med „Hermann und Dorothea“ og mumler med Goethe:

»Also das wäre Verbrechen, dass einst Properz mich begeistert?»

Den udtryksfulde „*serbiske trokæ*“ (s. 152 f.) har heller ikke „været livskraftig“, selv om den „har fundet genklang hos Runeberg ... Grundtvig, Poul Møller og Thor Lange“. Værst gaar det dog de egentlige 5-slags rækker, som har „tabt enhver firfoldighed af sigte“ og derfor hverken kan begrunde norm eller kataleks (s. 155). Blichers form:

„Smukke fugl! Du som saa tarvelig
tager føden din af tidsler 77“

„kan recitatoren maaske stilisere efter digterens hensigt; vershistorien har vist dens svaghed“ (s. 156). Da recitatoren, der hentydes til, er mig selv, maa det vel være mig tilladt at optage den forbitrede bemærkning

som en kompliment. Hvis vore recitatorer aldrig gjorde noget værre end at stilisere teksterne „efter digterens hensigt“, var vi vel rejste baade paa teatret og i radioen. Men for dr. Kabell er recitatorer noget nær lige saa slemt som musikken. Det er hverken podiet, scenen eller koncertsalen, som drager ham, men studerekammeret og biblioteket, der ikke belemrer ham med generende opførelsespraksis. Til gengæld belemrer hans fremgangsmaade mig med sin massive statistik. Selvfølgelig maa vershistorien konstatere, at 4-slags versene er almindeligere end andre vers. Men naturhistorien konstaterer da ogsaa, at der er flest graaspurve uden derfor at udrydde nattergalen!

Vor forfatters største anstrengelse gælder naturligvis *5-fodsjamben*. Den „er jo blevet et af den germanske litteraturs solideste og mest yndede versemaal“, skriver han (s. 139); den skal altsaa ikke overvindes, men vindes. Det giver anledning til et af bogens lærdeste afsnit (s. 136—152). Til de historiske overvejelser (s. 138) om en bred norm, som skulde omfatte de skiftende 5-fods jamber og 4-fods daktyler hos Dorothe Engelbretsdatter, kan jeg ved dr. Schiørrings hjælp oplyse, at vedkommende salme („Hjertet jeg blotter og hovedet bøjer“¹), er skrevet til „Sorrig og glæde“s melodi. Af Schiørrings melodieksempler (smst. II, nr. 151, 154, 155) fremgaar Dorothe Engelbretsdatters pudsige kejthed ved at skrive til de første melodier, som krævede trisyllabler.

Her er det jo imidlertid den systematiske løsning, som interesserer. Det bliver alligevel et hug — en knude . . . og en versgruppe, som hugges over. Den største del kaldes noget taaget „jambisk parlando“ (s. 139), snart i „linjestil med pavsekrav mellem versene“ (s. 149), snart enjamberet med „ubestemmelig og fortrængelig pavse“ (smst.). Ja, vil man ikke sige 6, kan man jo sige „linjestil“. For den mindre del, som væsentlig har dr. Kabells interesse, søger han (s. 139) „en mere tilfredsstillende appel til den . . . fremherskende firfoldighed.“ Den bestaar, som jeg nævnte under gennemgangen af Ingemann, i at anskue 5-fods jamben som et 3-slags pæonisk bivers, baade med og „paa trods af teksten“ (s. 141), og baade til et 8- og et 4-slags vers. Til 8-slags rækken er saadanne bivers velkendte; det er „Nu titte til hinanden“-typen²; men det er ikke den skønne, bestandigt afvekslende 5-fods jambe, som vi egentlig skulde have forklaret. Og at anskue den som bivers til 4-slags rækken, tror jeg, som sagt, kun er et aandfuldt tankeeksperiment.

For at imødegaa al denne sky for 3-tallet saa kort som muligt, vil jeg nøjes med at citere nogle faa linier af Drachmanns „Alkibiades“ (Sml. skr. VII, 302 f., jf. 306):

„I denne majnat, i denne time,
hvor selv en Artemis i lunden ler,
hvor nattestjerner som fiskestime
paa himlen vender sig af lyst og ler . . .“
(i alt 9 8-liniede strofer).

Her veksler *stevmetret*, som vor forfatter kun vil anerkende som 4-slags række (s. 115 f.), uafbrudt med *5-fods jamber*, som han helst vil opfatte

¹ Nils Schiørring: „Det 16. og 17. aarhundredes verdslige danske visesang“ 1950, I, s. 227.

² Om typens historie jf. min afhandling „Substituerede dimetre — reducerede tetrametre“ (Hammerich-festskrift 1952, s. 5—8).

som kataleks til en 8-slags række. Her kunde anstilles mangen lydløs beregning. Men de to vers klinger og holder hinanden i takt som 6-slags rækker. Stevet er muligt født af folkemelodier, som „Aa kjøre vatn aa kjøre ve“ og „Jeg saa i øster, jeg saa i vester“ (se f. eks. Berggreens folkesange, Norske 1861, nr. 36, og Danske 1869, nr. 114 b); det spiller ingen rolle for den senere kunstdigtning. Her er det følelsen for gangartens bevarelse, der overvinder den primitive 4-slags følelse, saa vi stundom foretrækker 6-slags rækken. Det samme sker med det hyperkatalekte jambiske 4-slags vers, som efter stemning og tempo kan faa 4-, 5- eller 6-slags række (i bogens lærdeste kapitel, s. 158—184, fjerner forfatteren helt problemet og behandler udgangsskifte i stedet). Endelig kan en enkelt trisyllabel i en 5-fods jambes 2. eller 3. taktled ogsaa spaltes tilsvarende og skabe 7-slags rækker som „Paa Gud alene 3 jeg haver sat min lid 3“ og „Kun een er Frejas stjerne 3, men rundt den sender 3“. Vel er dette sjældenheder. Derimod træffes additionen af 4 og 2 slag i hobetal i bogen, uden at man maa sige 6; det skal hedde „repetition af enkelte af [den simple fireslagsrækkes] dele“ (s. 191), men bliver jo dog „Stalt Elin“-strofer (s. 187).

Over for dr. Kabells tredje system (s. 189, om *stroferne*) staar jeg med forbavselse og beundring. Her er firfoldighedens tykke sky drevet over: „Man behøver ikke at multiplicere fra to til fire og videre til otte linjer“, hedder det; „man kan *addere* til tre eller fem, seks, syv, ni osv.“ Her føles glidningen fra form til form naturlig, idet stroferne jo følger efter hinanden og har et format, hvori vor direkte sansning af artikulation og tempo ikke stødes. Her har forfatteren altsaa kunnet arbejde med sagtelæsning. Systemet afhjælper et savn og er saare velkomponeret, stoffets behandling er sober og stridstenen byttet om med bunden varme. At glidningen stort set hører op o. 1600, hvor specifikationen ogsaa kommer til at omfatte strofeformerne¹, spiller ingen rolle; det er sammenfatningen af det ældre og folkelige stof, vi hidtil har savnet. Her passer de to andre systemer ind i helheden; her bruges arkæologens graveske efter sin hensigt, ikke længere til at fægte med.

6. STRIDSSKRIFT ELLER AFHANDLING. Det sidste modsætningspar, som blot skal kaste enkelte glimt over bogen, har jeg kaldt: *stridsskrift eller afhandling*. Jeg vil se bort fra bogens sproglige mærkværdigheder; men et lille *anhang om indløbne misforstaaelser* kan jeg ikke nægte mig.

S. 128 lader vor forfatter Recke udtale, at det klassiske trimeter viser „en bestræbelse efter at spalte sig i to vers efter den tredje jambe . . .“, men han giver os ikke Reckes tilføjelse, at derfor „maa man ialtfald undgaae [incisioner] paa dette sted.“ Det er jo netop afgørende for vellykkede eller mislykkede trimetre. — S. 129 lader han Recke „karakterisere midterpavsens [i alexandrineren] som „ubestemmelig“; kun skjult i noten hertil (32) vedgaar dr. Kabell, at Recke kort forinden har krævet „fuld taktpavse“, og vi faar ikke at vide, at han egentlig ogsaa gør det paa det sted, som nu citeres („hele den fjerde fod repræsenteres ved en pause“ staar der i „Principerne“ II, s. 137). — S. 140 tager dr. Kabell

¹ Se f. eks. afsnittet „Sanghistorie og versforskning“ i min anmeldelse „Fra folkevisen til kunstsang“ (Danske studier 1951, s. 14—19).

en tredje isoleret udtalelse af Recke til indtægt for sin yndlingsopfattelse af 5-fods jamben som 3 pæoner eller dipodier. Hvorfor nøjes vor forfatter med at skrive i noten dertil (86): „der synes at staa noget andet II, 28“ — ? Der staar ordret, at 5-fods jamberne „ingen fast dipodisk inddeling have“, at denne kun „yderst sjældent findes fuldkomment regulær“, men at tre hovedtyper „kunne varieres i det uendelige“. Og det er *denne* udtalelse, som er baade Recke og 5-fods jamben værdig.

Paa tilsvarende maade føler jeg mig selv misforstaaet eller fejllydet i ikke mindre end 14 tilfælde, som er paapeget over for forfatteren i særdeles god tid før bogens trykning, men stædigt fastholdt. De kan næppe paaregne den almindelige læsers interesse, hvorfor jeg her i min hovedtekst skal nøjes med at give eet eksempel¹ paa forfatterens fremgangsmaade, nemlig hans angreb paa *min kompensationsleori*.

¹ Jeg foreslog i min opposition ved disputatsens forsvar 8. 5. 1952 at lade de ovrigte tilfælde „ligge til private, venskabelige drøftelser“. Paa forfatterens gentagne anmodning skal jeg imidlertid specificere dem her.

I: S. 2 (note 4) og 3 nævnes ikke, at jeg med samme styrke som Recke gennem alle mine metriske arbejder (Studier 1938, s. 109 f., 369; Udkast 1939, s. 154) har understreget nødvendigheden af *baade* accentens og kvantitetens medvirken ved metrumsdannelsen. — II: S. 14 forsøges en spydighed i anledning af min benyttelse af folkevisekonstruktioner som kompensationsseksempler. Jeg har før (uden held) prøvet at forklare forfatteren, at disse blot var at opfatte som paralleler til nyere vers, idet min undersøgelse her var helt uden historisk sigte. — III: Smst. sættes ordet „sprogstridig“ = „talefremmed“. Det har ikke været min mening med „sprog-“ eller „talefremmed“ at betegne noget nedsættende, kun en klassifikation. — IV: S. 19 nederst imødegaa mine *prosodiske* overvejelser med et vers, hvis problem er *rytmisk*, og med et helt irrelevant. — V: S. 31 (note 114) søges jeg angrebet gennem forfatterens forveksling af pauseholdig og pausefri monosyllabel. — VI: S. 37 synes mit arbejde med konflikterne (se mine Studiers sagregister under „Skifter“ og „Konfliktmetre“, s. 416 og 418) glemt, her hvor jeg til afveksling kunde være citeret positivt. — VII: S. 108 tages min metriske opfattelse, der just erkender samtlige rækker fra 3 til 8 slag som virksomme, paa ubegribelig maade til indtægt for „firfoldighedsprincippet“. Herefter slaas jeg i hartkorn med Heusler og faar gratis med af den kritik, som rettes mod ham. Forfatteren er muligt i god tro, fordi han aldrig har sat sig ind i det Sievers'ske taktkurvesystem. — VIII: S. 114 paastaas Holsteins „Angelus“ uden mindste bevis at være „stærkt afhængig af musikken“, mens mine andre 3-slags eksempler (Mdtl. foredr. 1948, II, nr. 21, 23, 25) simpelthen forbigaaes. — IX: S. 115 kaldes, saavidt jeg forstaar stedet, den sappiske A-forms gengivelse hos Vilh. Andersen „et vistnok enestaaende relikt“. Det staar mig derefter ikke klart, hvad dr. Kabell tænker om de mange nyere digte i samme form lige op til Otto Gelsted og senere, som bl. a. han selv venligst har gjort mig opmærksom paa (se min Sapf. strofe 1946, s. 67, note 134). — X: S. 116 indskrænker forfatteren mine stev-undersøgelser til normalstevets „musikalske behandling“. Det er ingen hemmelighed, at jeg har sagt mere, ogsaa om stevets 7-slags paralleler (Mdtl. foredr. II. s. 3, 19 f., 43 f.). — XI: S. 142 manes det udvidede 5-fods vers i jorden; der er saa godt som kun „nogle nyere stykker hos Arnholtz“ (note 99). Her angives ingen bestemte numre i mit Mdtl. foredrag. Mon det ikke fortjener at oplyses, at nr. 28 er intet mindre end Kai Friis-Møllers „Gallionsfigurens sang“? — XII: S. 151 (note 127) tages jeg til indtægt for 4-slags rækken i „Grøn er vaarens hæk“. Jeg har altid (om jeg har skrevet det noget sted, husker jeg ikke) efter digtenes etos foretrukket 3-slags rækker hertil, men 4-slags rækken til Ingemanns „Gud ske tak og lov“. — XIII: S. 153 affærdiges hele mit arbejde: „Den sappiske strofe“, med bemærkningen (note 136), at her „grupperes og vurderes kendsgerningerne anderledes“. Det havde vist været rimeligt, om dr. Kabell blot havde taget stilling til paavisingen af det

S. 24—25 citerer han en eksempelrække fra mig, bl. a. Thøger Larsens

„Med bellis i græs som et stjernestøv“

og Gotfr. Rodes

„Fra Tyskland uddrog en flok spillemænd“.

Jeg har anbragt versene i række efter grimhed; det vil næppe være en hemmelighed for nogen, at ordet „stjernestøv“ fylder sin plads i metret bedre end ordet „spillemænd“. Dette „rytmiske“ forhold (her i ordets specielle betydning: velklangsforhold) har for mig — som snart gammel oplæsningslærer — været en saadan selvfølge, at jeg har betonet det for lidt; min disputats mangler en speciel *poetisk* rytmik svarende til den musikalske¹. For dr. Kabell (s. 22) bliver det imidlertid selve den mangeløse opdagelse: „Dette hensyn til den enkelte stavelses længde, som Arnholtz principielt afviser . . ., er efter nærværende fremstilling en af den nyere verskunsts vigtigste love“. At jeg imidlertid ikke afviser denne selvfølgelighed, indrømmer han selv i bemærkningerne til min eksempel-række (s. 24 f.): „Interessant er det“, hedder det her, „at Arnholtz aabenbart har en lignende følelse, ihvorvel han altsaa foretrækker en helt anden betragtning“. Ja, det er saa interessant, at det næsten havde været en ekstra overvejelse værd — i stedet for en beklagelse i forordet s. XXI. Jeg foretrækker nemlig *to* betragtninger, den *rytmiske* om versenes velklang, som lige omtalt, og den *prosodiske* om versenes simple opbygning. Dr. Kabell hævder stolt (s. 14 f.), at hans undersøgelsesgrundlag „her, som ellers, er . . . tekster over gennemsnittet“. Nu vil jeg ikke drille vor forfatter med, at hans eksempler faktisk naar helt ned til den lille „S. A. Sturmliederbuch“ (s. 181). Jeg vil tværtimod rose ham, fordi han der handler rigtigt imod sine principer. Sagen er, at versteorien har flere opgaver at løse. Den primære er at erkende, hvordan en tekst bliver til vers, ligegyldigt om det er et knallertrim eller et Brorson'sk klenodie. Dette skal *prosodien* klare. Den næste er at erkende, hvorfor det ene er bedre end det andet. Dette er *rytmikens* opgave.

Rytmask blev min eksempelrække grimmere og grimmere. *Prosodisk* var eksemplerne groft sagt ens, nemlig 2 trisyllabler + 2 bisyllabler. Her søgte jeg at vise, at allerede paa dette simple stadium, hvor kun bi- og trisyllabler blandedes, opstod talefremmedhed eller taktforstyrrelse, naar de større grupper sammenklumpedes mod de mindre. For den grove prosodi tenderer stavelserne nemlig imod samme længde eller virker som enheder af samme art under gangarten; det er først *inden for takleddet*, at deres indbyrdes længdeforhold nuanceres. Gaar nuanceringen herudover, faar stavelserne *tildell* funktion ligesom musikens toner, og samtidig

sapfiske B-vers som reduceret tetrameter. — XIV: S. 159 (note 6) og 180 (note 93) tages jeg endelig paany til indtægt for 4-slags rækken, denne gang i de hyperkatalakte, jambiske 4-fods vers. Jeg har overalt fremhævet hyperkatalakten som parallel til stevfænomenerne og omhyggeligt valgt teksteksempler (Mdtl. foredr. II, nr. 10—13), som efter deres etos krævede henholdsvis 4-, 5-, og 6-slags række.

¹ Jf. dog bemærkningerne i „Udkast t. en poet. foredragslære“ (Tale og stemme 1939, s. 163), „Det mdtl. foredrag“ II, s. 12 f. og i „Nord. lærebog f. talepædagoger“ (afsnittene Almindelig og Dansk foredragslære, som dr. Kabell allerede for 2—3 aar siden har gennemgaaet baade i manuskript og korrektur).

forandres artikulationen. Hvis nu endnu større grupper sammenklumpedes (tri- og tetrasyllabel eller endnu mere), fastslog de ved gentagelsen en endnu større taktledslængde (2 tetrasyllabler efter hinanden tillige den 2-delte taktledsstruktur, der kendetegner tetrasyllabisk basis), saa at verset endnu daarligere kunde fortsættes med normal udfyldning. Dette kan mærkes paa nogle af forfatterens egne modeksempler s. 17, bl. a. nr. 94:

„De lytte efter stémmerne med blæssende kinder“.

Min slutning blev da, at kun hvor større og mindre grupper som direkte naboer afbalancerede hinanden, risikerede man ikke at faa fastslaaet et takttempo og en taktledsstruktur, som resten af verset ikke kunde holde.

Kompensationen gælder altsaa primært *accenttenpoet*, ikke stavelse-længderne. Naturligvis kommer en 4- og en 2-stavelses gruppe ikke til at passe bedre sammen, fordi de stilles op ad hinanden; og naturligvis ved jeg godt, at digterne foretrækker de ukompenserede former med den let ændrede artikulation. Dr. Kabell havde visselig ikke behøvet at rive min lille note om „den spontane poesis udvalg“ (s. 14, 19) ud af dens langt snævrere sammenhæng to gange for at reducere mit poetiske om-dømme.

I stedet for nu at eftertænke disse enkle tanker og supplere dem med den nogenlunde rigtige opfattelse af gangen i mit arbejde, som dr. Kabell udtrykker s. 66: „... fra den grundlæggende værdsættelse af teksterne ... indtil den specielle prosodi ...“ — begynder han angrebet ved et af mine slutresultater: Forsøget paa ved simple stavelsetal at afgrænse et centralt versomraade med fuld prosodisk potens og ikke-musiknær artikulation. Dette giver ham — efter hans iver at dømme — en næsten kærkommen lejlighed til at affyre „en vældig kanonade“ af eksempler (s. 15—17). Den er imidlertid overflødig, da jeg, som vor forfatter vist har hørt baade privat og offentligt, forlængst har afskrevet disse talgrænser. Men omraaderne maa jeg holde fast ved for ikke at fornægte min egen høreelse. De musiknære vers maa da defineres som arter med indslag af mono- eller tetrasyllabel. Tetrasyllablen kan overvindes af omgivelserne, saa den glider med i den rytmiske strøm uden fast struktur; det er *folkevisemanéren*. Omvendt kan den selv vinde over omgivelserne og paatvinge dem sin 2-delthed; det er *dijambe- og nibelungenmanéren*¹. Monosyllablen kan være pausefri og vil saa udstrækkes kunstigt; det er *børnerimsmanéren*. Eller den kan have pause efter sig med en vis staccatovirkning; det er Johs. V. Jensens *pseudo-norrøniserende manér*. Kun i den første og den sidste af disse 4 manérer er kompensationen overhovedet mulig. Hos Johs. V. Jensen er den til gengæld ikke min opfindelse; jeg har kun opdaget den — som et stildannende træk, man ikke kommer udenom.

Det havde været tiltalende, om dr. Kabell havde refereret min teori med disse nuancer, som rettelig tilkommer den. Jeg tror naturligvis ikke, han har fortegnet den med vilje; snarere har den megen stuelærdom afholdt ham fra den aabne drøftelse, som jeg gennem aarene ofte har tilbudt.

7. SLUTNING. Dr. Kabells lærdom, som jeg maaske kender bedst,

¹ Se min afhandling i Hammerich-festskriftet, 1952, s. 9 ff.

og som særlig har befrugtet hans, Erik Dals og mit samarbejde paa udgaven af „Danske metrikere“, gør ham fuldt værdig til at bære doktor-titlen. Men det foreliggende arbejde, hvormed han har erhvervet den, mener jeg ikke burde være antaget. Min stilling er kun tilsyneladende paradoksal. Paa den ene side rummer dr. Kabells forarbejder til bogen (bl. a. hans store strofesamlinger, der sikkert burde have været dens tyngdepunkt) en overordentlig rigdom af iagttagelser og en betydelig indsats af lærdom og tænkning. Paa den anden side nærmer bogen selv sig, for dens polemiske tre fjerdedele vedkommende, for ofte karikaturen. Forfatterens psyke synes mere disponeret for argumentet ud fra historisk viden — end for den umiddelbare kunstneriske oplevelse. Systemets fuldendelse og fastholdelse er gaaet forud for etableringen af et selvstændigt kunstsyn. Dertil forekommer hans foredragstekniske og musikalske udrustning beskeden. Hans løske tanke bremses saaledes ikke af et godt øre. Tværtimod giver hans manglende musikke kunnen yderligere hans polemik et skær af det reaktive og ubalancerede.

Mit paradoks opløses da saaledes: En paa sine felter fremragende forsker har forløftet sig paa en opgave, der rakte ud over hans begavelses-omraade. Frugtesløse har hans anstrengelser dog ikke været. Bag barokslagets røg og damp skjules et redskab til forskning og sammenfatning af middelalderens verskunst. Om dr. Kabell dog vilde bruge denne plov — og lade sværdet ligge!

METRISKE MISFORSTAAELSER

AF

AAGE KABELL

Det er en ofte ytret anke over disputatsordningen i Danmark, at baade officielle og uofficielle oppositioner som regel forsvinder saa hurtigt, de siges, og kun sjældent bringes til trykken. Det er saa meget glædeligere, at de mange vigtige forhold, som professor Arthur Arnholtz fremfører i sit indlæg vedrørende mit arbejde, nu ser lyset for at møde den apologi, som det fremrykkede tidspunkt ikke tillod under selve handlingen.

Paa nogle punkter maa jeg straks erkende, at den fremsatte kritik er berettiget, nemlig naar jeg efter oppositionen s. 88 under mit rids af stroerne burde have nævnt prof. Arnholtz' vigtige gennemgang af parallelle udviklinger i musikken, i hans disputats 1938 s. 308—316 og videre endnu paa de følgende sider. Jeg har læst denne redegørelse, vistnok benyttet et og andet deraf, og ialtfald tænkt videre ud fra den. Fremdeles erkender jeg det sjette af de fjorten særlige punkter i den lange note s. 93 f., hvorefter jeg i min bog s. 37 burde have anført prof. Arnholtz' stilling til de saakaldte konflikter, selvom jeg heraf har lært mindre, maaske fordi den specialafhandling om konflikterne, hvortil disputatsen 1938 paa seks steder (s. 89, 211, 325, 329, 348, 350) henskyder den nærmere behandling, endnu ikke er fremkommet. Jeg ser dog ikke, hvorledes denne forbigaaelse kan opstilles blandt tilfælde, hvor prof. Arnholtz føler sig „misforstaaet eller fejlttydet“. Lad mig i sammenhæng hermed rette nogle særlig grove tryk- og andre fejl i min bog, tildels paapegede netop af prof. Arnholtz: s. XIX, sidste linje: „Alex.“: læs: „Abr.“; s. 69, l. 2: „135“: læs: „138“; s. 70, sjette nederste eksempel: „gray“: læs: „grey“; s. 78, note 143: „III“: læs: „IV“; s. 110, l. 11 af teksten: „også“ udgaar; s. 114, sidste tekstlinje: „55“: læs: „55“; s. 116, sidste tekstlinje: „totakter“: læs: „tretakter“; s. 150, note 123: „I“: læs: „II“; s. 164, l. 9: „(7 × 47)2“: læs: „(7 × 48)2“, hvorefter den nærmest følgende fremstilling bliver at revidere, og det anførte eksempel altsaa taber i klarhed, omend det, der skulde vises, vistnok stadig kan ses; s. 189, l. 2 under skemaet: „tredje“: læs: „anden“; s. 197, første linje: „an“: læs: „von“.

Dernæst vil jeg gerne supplere lidt af, hvad der allerede i oppositionens indledende resumé (s. 77), og ogsaa senere, savnes af stillingtagen til den saakaldte rytmekarakter, som prof. Arnholtz nu føler som et grundproblem. Jeg har nok anet, at der var ved at ske en meningsændring hos prof. Arnholtz, men da den ikke syntes klart udtrykt, vilde jeg gerne lade det bero ved den tilslutning til skrifter fra 1938 til 1948, jeg har troet at turde give i min note 51 paa s. 88. Skellet mellem stigende og faldende

har jeg ikke lagt til grund, fordi sporene efter Ernst v. d. Recke skræmmer. Jeg tror, hans system er en storartet overfortolkning af den latinske opstilling, hvor f. eks. iambiske og trokæiske vers afhandles hver for sig og naturligt opfattes som hinandens modsætninger, saadan som v. d. Recke utvivlsomt har skelet til den antikke metrik under sin betragtning over, hvilke fødder der samlede sig til „dipodier“, og hvilke der ikke gjorde det. Jeg tror, at denne modsætning baade i latin og græsk er indbildt, som manipulationerne med førstestavelse viser (epiploke), og som det ogsaa ses af dipodiernes udskiftning, hvor det er den samme teknik, der raader i iamper som i trokæer, blot saadan, at trokæerne begynder en stavelse senere og altsaa først kan udskifte den fjerde stavelse. Overførelsen hos E. v. d. Recke synes tit kunstig, saasom hans kvaternære khoriambiske derivater, og vanskeligheder volder jo ogsaa hans egen strofe „Nu taber det svindende Røde sin Glands“, som jeg har citeret i min bog s. 117. I virkeligheden lytter v. d. Recke ikke efter versindrets karakter, men grupperer teksterne rent mekanisk efter linjebegyndelser. I denne udførelse strander karakterlæren paa de mange tekster, der som v. d. Reckes nys nævnte strofe lader stærk og svag indgang veksle, herunder dels de friere forhold før Opitz og efter romantikken, dels nyere antikiserende frembringelser som dem, der kaldes alkæiske, og adskillige former af Klopstock. Man kunde saa forsøge at tage mere hensyn til versindret, end v. d. Recke gør, og f. eks. gruppere Ewalds Ode til Sielen som faldende, skønt de fleste linjeindgange er svage:

Paa Myrens Fodsti føler den krybende
Sin tabte Høihed, føler sig Ørn endnu,
Og higer, som dens ædle Brødre,
Efter din Straale, du Dagens Hersker!

Saaledes viser det sig paa mangfoldige punkter, som antydnet hos mig s. 87, at linjernes indgang ikke behøver at indicere nogen særlig indre karakter. Man har tekster, der i begge henseender er stigende:

Man maa reise tilfods for at sprænge med Hast
Alle Lænker, som binde til Hjemmet os fast,
Man som Fuglen i Luften maa tumle sig fri
For at glemme det daglige Livs Vrøvleri.

og andre, der i begge henseender er faldende:

Rosen blusser alt i Danas Have,
lifligt fløjter vist den sorte Stær,
Bier deres brune Nektar lave,
Hingsten græsser stolt paa Fædres Grave,
Drengen plukker af de røde Bær.

Men man har ogsaa stigende indgang kombineret med faldende indre:

Den kommer fra den favre Kyst,
hvor Paradiset laa;
den bringer Lys og Liv og Lyst
til store og til smaa.

Og navnlig faldende indgang kombineret med stigende indre, dels naturligvis naar indgangen er en trokæ, der ved halvering kan tendere mod blotte svage:

Og Orangens søde Skive
i din Purpurmunds Indfatning
fik for Tabet af sin Guldhud
en guddommelig Erstatning.

Og ogsaa ellers, som det forekommer mig særlig tydeligt i heksameteret:

Hvad du har sagt, er tilfulde bekjendt for Argeernes Drotter.
Dog lad os gaae, snart Natten er endt, ret nu vil det dages,
Langt ere Stjernerne fremme, af Natten er meer end de tvende
Dele forløbne, den tredie Deel vi kun har tilbage.

Jeg tror, at disse forskellige omstændigheder fortrinsvis beror paa de sproglige eller stilistiske muligheder: paa det overleverede sprogstof, der sædvanligvis har faldende trykfordeling, idet laaneordene kun langsomt vinder terræn i poesien, modvirket af en for de nyere sprog almindelig tendens til stigende trykfordeling i udsagnet, som nogle gange nævnt i min bog. Jeg tror, at f. eks. heksameterets gennemgaaende stigende binding beror paa, at denne lange linje virkelig lader de enkelte mestendels faldende glosser underordne sig den stigende sætningsrytme.

I nogle tilfælde bestemmes disse forhold vist efter et medfødt naturel hos forfatterne, saasom Grundtvigs faldende og Aarestrups stigende sprogføring. I andre tilfælde synes digterne mig at spænde over begge karakterer, saa man finder dem blandet efter afvekslingens lov. Jeg vil her fremhæve et digt, som jeg tidligere har beskæftiget mig med, Oehenschlägers „Frode paa Vifils Øe“, hvor man i nogle strofer kan synes at se en energisk stigen i de første linjer opfanget i fjerdelinjens dalende dæmpning:

Der søges Dag, der søges Nat
I Mark, paa Sø, i Skov og Krat,
Man kan dem ikke finde.
De sidder i det Jordehuus,
I Mulden dybest inde.

Herr Konning! Øen er ei stor;
Lad søge, hvis du mig ei troer,
Bag Dysser, Træer og Stubbe.
Men hør dog nu et Alvorsord
Af en bedaget Gubbel

I andre strofer kan man omvendt synes at se de næsten daktylisk formede slutglosser i første og anden linje kontrasteret med en energisk stigen i fjerde:

Kong Frode staaer i Leiregaard,
Han gav sin Broder Ulivssaar,
Det var stor Ynk og Smerte;
Ung Halvdan ligger krum paa Skiold
Med Staalet i sit Hierte.

Dankonning gaaer fra Leirelund,
Han seiler ud en Morgenstund
Fra Isefiordens Kyster.
Havfruen svømmer ved hans Skib
med sine hvide Bryster.

Disse halvt daktyliske udgange kan være saaledes bevidst udnyttet af Oehenschläger som efterklang af melodien til en bekendt salme — eller en af dens mange efterligninger — der er metrisk identisk og tekstligt beslægtet:

DA Jhesus an dem Creutze stundt
vnd jhm sein Leychnam war verwundt

mit bitterlichem schmerzten,
Die Sieben Wort die er da sprach
betracht in deinem hertzen.

Det kan ogsaa være, Oehlenschlägers linjeføring bare beror paa ubevidste hensyn til den behagelige afveksling eller den effektfulde kontrast. I de allerfleste tilfælde vil jeg stadig anse det for en overfortolkning at indlægge andet end en forbigaaende inspiration navnlig for at undgaa ensformighed i dette skel mellem stigende og faldende binding. Et saadant hensyn har for digterne sikkert mere beroet paa intuition efter den givne sammenhæng end paa konsekvent princip. Oehlenschlägers digt viser, i hvor høj grad faktorerne orden er ligegyldig, naar de blot med passende mellemrum modvirker hinanden, og at der uden for tekster, der netop maatte tilsigte monotoni (citatet fra Platen i min bog s. 100) ikke behøves fastholdt een binding som rigtigere end en anden. Analysen af disse bindinger sandsynliggør sjældent noget mønster ud over nogle faa vers i følge. Jeg kan derfor stadig ikke se andet, end at kontrasten mellem stigende og faldende binding er en af de spændinger, som god poesi har fælles med god prosa, og som ikke er metrisk grundlæggende. Naar det sidst i oppositionens resumé hedder, at jeg synes „uden trang til at naa en fastere differentieret erkendelse af strofernes bygning“, er det paa lignende maade ikke trangen, der mangler, men erfaringen fra blandt andet en del litterære analyser, der viser mig, at man maa træde varsomt i det kapitel, og at man let kan komme længere ud, end argumenterne rækker, og hvor kun mere eller mindre elegante overfortolkninger efter strofernes verbale indhold bliver tilbage (jf. Danske Studier 1949—50, 115 f.).

Det er af opponenterne paa adskillige steder bemærket, at min fremstilling skulde lide af svigtende fortrolighed med musikken og musikvidenskaben. Det er sikkert rigtigt. Jeg har ikke gjort synderligt ved det fag, ihvorvel jeg heller ikke har mærket nogen „irritation over musikken og alt dens væsen“ (oppositionen s. 87). Derimod har jeg tit mærket, at musikken var „et epidemisk omraade, hvor vers blev smittet med lamelser, de aldrig forvandt“ (oppositionen s. 85), og jeg mumler med Goethe om komponisten (Sämtliche Werke XVIII, 1855, 302 f.): „Nach Belieben zerstört dieser das gewissenhafteste Verfahren des Rhythmikers, ja verwandelt sogar Prosa in Gesang, wo dann die wunderbarsten Möglichkeiten hervortreten“. Det er en af de faa tanker, jeg har taget til mig fra de fleste i den generation, jeg giver ret i baade godt og ondt, specielt George Saintsbury, at man netop her maa være paa vagt over for den nærmest beslægtede kunstart. Dens indflydelse paa poesien viser sig fra dennes side som tvang, en afvigelse fra det tekstligt begrundede, der som andre afvigelser kan udvikles til særlig norm, som al sin særlige rigdom ufortalt stadig ikke har tekstlig begrundelse. Det er denne vækst gennem uklart affald fra poesien til selvstændig fremmed norm, jeg udtrykker i den af opponenterne s. 87 rigtigt opfattede stigning gennem remse, liren, nymnen til ren sang. Oppositionen bemærker s. 86, at jeg arbejder med begrebet „musik- og sangtekst“ „ganske diffust“ om „*vers med melodi*“, ligegyldigt om verset er skrevet til melodien eller melodien til verset“ osv.; jeg savner eksempel paa det sidste forhold, og det har ialtfald været min mening kun at drage musikken frem, naar jeg havde for-

modning om, at den som forlæg for teksten kunde have præget denne ud over, hvad teksten ellers vilde begrunde; noget helt andet er, om de paa-gældende tekster atter senere har været genstand for ny komponeren eller laant en anden melodi. Mit forhold til musikken og musikvidenskaben er trods alt ikke saa summarisk, som antydet i oppositionen s. 88, at jeg skulde nægte mig derfra at hente visse argumenter, fordi jeg i det store og hele indskærper disse argumenters betingede værdi. Heller ikke forsømmer jeg, som antydet i oppositionen s. 86, „at holde linjerne klare mellem poesien og musikken“ ved at vægre mig mod at antage den nyere musikalske terminologi, at en takt ikke er „eet slag og det efterfølgende mellemrum til det næste“ osv. osv. Jeg mindes overhovedet ikke at have udtalt mig om det musikalske taktbegreb, og oppositionen nævner ikke, hvor jeg skulde have gjort det. Jeg skal dog nu gerne erklære min fortrøstning om, at man nok alligevel paa en eller anden maade kunde holde generne i deres rette forhold, selvom man for musikken vedkommende vilde definere en takt som i oppositionens fodnote s. 86: „efter takteringsens nødvendighed, som kun kan gaa fra top til top“.

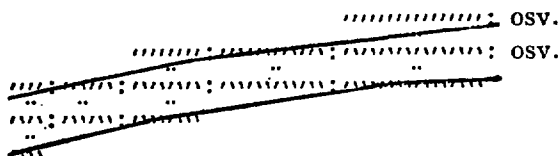
Hvad enkeltheder i den musikvidenskabelige sammenhæng angaar, beklager jeg som en ren forglemmelse at have udeladt dr. Schiørrings betragtninger over det i oppositionen s. 91 omtalte digt af Dorte Engelbregtsdatter. Jeg beklager det dobbelt, fordi jeg gerne vilde have anbragt en tvivl om, at forlægget skulde være melodien til Kingos Sorrig og Glæde. Angivelsen mangler i det eksemplar fra 1685, forfatterinden egenhændigt har dediceret til Chr. V., og som jeg i mangel af en kritisk udgave har excerperet, vistnok den sikreste kilde; bibliografien er iøvrigt meget indviklet. Men lad nu dette være, saa staar dog tilbage, at Dorte Engelbregtsdatters digt ikke egentlig er kejtet, men paa visse punkter ganske fast afvigende fra Kingos, f. eks. i strofens sidste linje, hvor det er ligesaa tydeligt iambisk, som Kingos er daktylisk, og at baade denne og den af mig tidligere paapegede planmæssige forskel paa de to digte kun kan forklares ved to melodier eller ved een melodi saa rytmisk varieret, at melodifællesskabet bliver uden metrisk interesse. Iøvrigt forstaar jeg ikke, men det skyldes maaske min svigtende musiske viden, at man her skulde have „de første melodier, som krævede trisyllabler“; saadanne tror jeg at finde siden renaissancens antikiserende eksperimenter, tidligere som underbygning af Paroimiakos (min bog s. 160) og endnu tidligere i f. eks. middelalderens tredje modus. Endelig vil jeg gerne paapege den ganske særlige maade, hvorpaa oppositionen hjælper til at holde linjerne klare mellem poesien og musikken ved s. 83 at underbygge ældre tiders eventuelle agtelse for poesien talte form derved, at Peder Jensen Roskilde har været med til at træde dansen og synge Horats firstemmig, og ved s. 91 at tage lignende optrin i Drachmanns Alkibiades som afgørende bevis for en seksslagsrækkes tekstlige selvtilstrækkelighed. Man behøver ikke det klare udsagn hos Drachmann s. 306, der dog maaske helst burde være medtaget i oppositionen, at denne form fremføres „reciterende til Musik“; det fremgaar af genren. Man maa tage disse vers og deres fallit i vershistorien som tegn paa det modsatte af, hvad der skulde bevises. Deres fortrin er stil, ikke metrik.

Paa adskillige steder maa jeg tro, at opponenteren ikke har været fuldt fortrolig med min fremstilling. Han savner s. 77 „nøjere bestemmelse af

vers“, et savn, der er lettere at udtale end at afhjælpe, men som jeg efter evne har imødegaaet i min bog s. 108 for neden. Paa lignende vis maa de samme steds efterlyste „motorisk aktive formater og deres iboende kræfter“ være begrænset ved det firfoldighedens synspunkt, jeg har villet gennemføre. Jeg tilføjer, at begrebet format mangler i registeret til prof. Arnholtz' egen disputats, hvilket vanskeliggør dets entydige brug i løbende debat. Fremdeles efterlyses samme sted i begyndelsen af oppositionen skelnen mellem mono- og dipodier, idet oppositionen dog s. 88 røber, at jeg i min bog s. 107 drøfter problemet og altsaa ikke uden vejen pro et contra genindsætter „den primitive slagrække, unuanceret af dipodi og gangart“ i dens oversete ret. Videre savner oppositionen s. 77 „skelnen mellem bi- og trisyllabisk opbyggede rækker“, for dog i det særlige punkt XI mod slutningen af indlægget at røbe den beskedne bedrift paa dette omraade i min bog s. 142, at samme skelnen næsten kun bliver af betydning ved systematiseringen af de saakaldt femfodede vers, men at den⁴ til gengæld her giver et uafviseligt fingerpeg. Paa baggrund af, hvad jeg har skitseret om disse saakaldt femfodede vers, forstaar jeg slet ikke, at oppositionen s. 90 kan beskyldte mig for „kataleksskræk“; det sker da ogsaa uden videre henvisning. S. 86 hedder det, at den dobbelt-rytmik, jeg interesserer mig for, „væsentlig er den „vandrette“ (stavelse-gruppernes „kommen-efter-hinanden“)“ i modsætning til en saakaldt „lodret“ spænding mellem ramme og versfyldning under konstant stavelsestak, som jeg derfor ikke klart kan angive (s. 87). Dette forbløffer mig, efter at jeg med stor bekostning i afsnittet om de til den „lodrette“ spænding hørende variationer og konflikter, de fjorten sider i min bog p. 30—44, endogsaa har anbragt tegn for ramme og versfyldning lodret oven over hinanden, hvormed jeg tror den omtalte „lodrette“ spænding udtrykt fuldt saa præcist som i nogen anden mig bekendt fremstilling; jeg savner et ræsonnement for, at det af mig fremlagte skulde være utilstrækkeligt, og jeg ser intet argument for, at jeg skulde have interesseret mig mindre for disse mine fjorten sider end for saa mange andre. Jeg maa da videre anholde, at opponenteren s. 83 kritiserer min bog s. 200, hvor jeg bl. a. skriver, at „de rene iamper ... bliver i længden uudholdelige“. Det bliver de kun, skriver opponenteren, hvis min „horisontale“ anskuelse var den eneste mulige. Men der findes tillige en „vertikal dobbeltrytmik“, som jeg burde have taget med, og hvori hver enkelt stavelse faar „sin plads i metret og spænder imod denne plads“ osv.; dvs. opponenteren er alligevel enig med mig, at de „rene iamper“ bliver uudholdelige. Jeg maa betone, at jeg paa den angrebne side 200, tre linjer efter det uheldigt beskaarne citat, udtrykkelig angiver det, opponenteren savner, at der i disse rene iamper maa „ansættes en spænding“. Udførligere kan min hentydning til fænomenets tidligere omtale, hos mig s. 30—44, her paa bogens sidste side, hvor tilsvarende fænomener i de forskellige kapitler søges sammenknyttet, ikke blive. Om den af baade opponenteren og mig skattede spænding mod metret er væsentlig i barokken og klassikken, som opponenteren paastaar s. 83 f., er en anden sag, som det er meget svært at skønne over, og som jeg skal vende tilbage til. — S. 81 i oppositionen hedder det, at jeg modstiller to smagsretninger: „paa den ene side *gotiken* og dens *romantiske* genoplivelse, paa den anden side *barok* og *klassik*“. Jeg haaber ikke at have brugt den glatvæk kursiverede betegnelse *gotik*, der

for mig er altfor indviklet til at lade sig fange i den nævnte modsætning. — S. 91 synes opponenteren at have haft særlig hast med sin argumentering mod, hvad jeg skriver om de „femfodede“ iamper: „Den største del kaldes noget taaget „jambisk parlando“ (s. 139), snart i „liniestil med pausekrav mellem versene“ (s. 149), snart enjamberet med „ubestemmelig og fortrængelig pause“ (smst.)“ Saa galt er det nu ikke; der savnes ethvert argument for denne helt selvmodsigende opstilling, at jeg skulde have gjort de lyriske vers hos mig s. 149 i „linjestil med pausekrav mellem versene“ til en underafdeling af det iambiske parlando fra s. 139. Jeg udvikler begge steder, at der er to ekstreme femfodsiamper, dem der opløser versgrænsen, og dem, der med rimets hjælp indskærper den. — S. 89 foreholder oppositionen „manglende skelnen mellem 2-stavelser op-takt og et forskudt trokæisk taktled“ i visse skansioner hos mig s. 70 ff. Det er nu engang saaledes, at man maa udvikle mysterierne successivt og lukke øjnene for, hvad der i enkelte eksempler kan henstaa til senere betragtning, hvis man vil have nogen til at forstaa, hvad man skriver. Derfor hedder det s. 80 i min bog, hvor jeg tager fat paa problemerne vedrørende „indgang og udgang“, at jeg hidtil har udskudt bl. a. processerne foran første top i versene. Dette er vel endnu ikke tilstrækkelig undskyldning, thi der ankes over et forhold, som forrykker denne top; men den, der naar frem til side 91, vil der se det savnede udviklet; man vil videre finde det taget i kraftig anvendelse under analyser af Piet Hein s. 144 og af Kipling s. 148, hvortil det havde været rimeligt at henvise, hvis man ikke kunde have ladet det bero ved min tilstaaelse s. 80, at „adskillige“ af de foregaaende „eksempler lod sig kun delvis analysere, fordi de under en eller anden synsvinkel bredte deres ejendommelighed ud over“ det, der nu skal gennemgaaes. — S. 89 bemærker oppositionen, at jeg gerne taler om „fordoblingens falske top“, men ikke „om „halveringens“ tilsvarende falske dal“, hvilket beklages, bl. a. „for konsekvensens skyld“. Jeg bemærker for konsekvensens skyld, at halveringen aldeles ikke fremkalder nogen falsk dal, tværtimod en dal *mindre* end før, og at den heller ikke forfalsker de engang forhaandenværende dale, saa længe de opfattes adskilt. Jeg overvejede med „halveringens trange strøg“ at betegne de sammenlagte og sædvanligvis derved noget ufremkommelige sænkninger, men jeg opgav det for ikke at skulle svare til flere sproglige nydannelser end nødvendigt. — Det skyldes vel ogsaa bare hastværket, naar det paa oppositionens s. 76 hedder, at jeg ikke mener at erkende „artikulatoriske forskelle mellem midter- og ydergrupperne (med 2 og 3 over for 1 eller 4 stavelser)“, saadan som det gentages s. 90: at min bog savner „skelnen mellem normal- og undtagelsesgrupper“, modsat hvad der samme sted paastaas rigtigere fremstillet hos prof. Arnholtz selv: „Saavidt jeg ser, er *bi-* og *trisyllablerne* de egentlige, sprogbaarne normer; deres indbyrdes blanding ændrer ikke deres artikulation eller prosodiske potens, og deres funktion som basis og substitut i metret falder sædvanligvis sammen. *Mono-* og *tetrasyllablerne* er derimod undtagelser; som substitut mellem de normale 2- og 3-stavelser grupper vil de henholdsvis tøve eller ile let talefremmed; som basis er monosyllablen ubrugelig, mens tetrasyllablen er paa vej fra 1-slags til 2-slags format og paa tvinger iblandte trisyllabler sin 2-delte struktur (gør dem til talefremmede „bakkhier“). I min bog findes praktisk talt alt det, opponenteren her vil

frakende mig. At pæonerne ikke er tekstligt holdbare læses hos mig s. 48 for oven, og at eetslagsgrupperne er endnu uholdbarere, læses s. 51. Disse grundsætninger er fundamentet for mine deduktioner af visse antikiserende formers efterliv, min bog s. 76 ff., og for at gøre en lang historie kort citerer jeg de sammenfattende bemærkninger til skemaet hos mig s. 56 for oven:

„De lange linjer skulde afgrænse det område, inden for hvilket tekstligt begrundede normer forløber (totakt og tretakt), idet linjerne gennemskærer de områder, som kun tildels er anvendelige (bakkhisk og pæonisk) og udelukker det sædvanligvis kun som forbigaaende kontrast benyttede stakkato.“ Det staar der altsammen, bortset fra tanken om tetrasyllabernes todelte struktur, som opponenter ikke ulejliger sig med at udvikle nærmere, skønt jeg netop her hævder en ætsende skepsis i min bog s. 3—5. En hel anden sag end den i de sidste citater fra opponenter og mig omhandlede er det, hvordan de forskellige undtagelsesformer bedst forliges med hinanden og omgivelserne; dette er spørgsmaalet om den berømte kompensering, som jeg skal komme tilbage til.

Aarsagen til den meste utilfredshed med mit arbejde er vistnok den dobbelte metode; at det aktuelle indtryk af versets kvalitet suppleres med et skøn over dets levedygtighed og forplantningsevne, og at det forklarende system ikke maa fjerne sig for meget fra massen af de konsulterede kendsgerninger. Professor Arnholtz gaar saa langt som til at føle sig „belemret“ af min metodes massive statistik. Det er i den elegante sammenhæng med spurvene og nattergalene paa oppositionens s. 91, hvor problemet saa lempeligt forskydes til et omraade, hvor typernes udvælgelse næppe beror paa noget æstetisk fortrin. Dette er derimod tilfældet med de drøftede versarter. Jeg vurderer ikke f. eks. den nyere efterligning af distikha blot paa grundlag af de enkelte frembringelser, saasom Goethes Hermann og Dorothea, af opponenter mobiliseret paa s. 90. Jeg konstaterer i fortsættelse heraf, at denne antikiserende mode end ikke efter Goethes mønster har kunnet holde sig. Jeg tillader mig paa trods af oppositionens s. 94 at appellere til vers over gennemsnittet, naar jeg vil erkende, hvad der er karakteristisk for vers over gennemsnittet, og trods samme sted og oppositionens s. 82 griber jeg ud til Christian Frederik og den lille Sturmliederbuch, naar jeg har brug for primitivere objekter. Jeg maa i modsætning til oppositionens s. 92 mene, at min lille graveske egner sig fortrinligt til at fægte med.

Mistilliden til metodens historiske del lader opponenter s. 83 jævnt hen paastaa, at „hele“ mit arbejde er blevet til for middelalderens skyld. Det er ikke rigtigt, og i strid med mine første sætninger s. 1. Men naar man fra nutiden bevæger sig baglæns, støder man paa etpar hundreder, hvor versdogmatikken gror højere, end den moderne følelse tillader, og først i middelalderen finder man igen, ved siden af strengere skoler, for-

mer som dem, man gik ud fra i nutiden, der synes at leve i det talte ord uden lærebogens medium. Opponenten skriver s. 83, at jeg „kun negativt“ karakteriserer det lærde tidsrums metrik. Det er ikke rigtigt. Jeg fremholder i indledningen s. XIV samt i hovedteksten s. 176 for neden og s. 178 for neden, at der i denne periode lever en særlig korrekthedssillusion, og paa s. 1 nævner jeg enkelte punkter, hvor samme æstetiske grundpositur virker videre i nyere tid. Det har ikke været muligt at belaste fremstillingen af den moderne og enkelte punkter af den middelalderlige metrik med de korrekte generationers særlige problemstilling. Jeg staar trods oppositionen s. 84 ved, hvad jeg har skrevet i min bog s. 30, at der er digtere under Opitz' ægide, som kun ganske undtagelsesvis, hvis overhovedet, har villet andet end „en håndgribelig enkeltrytmisk metrik“; jeg tænker her paa f. eks. Opitz selv og Holberg og paa periodens utallige historiske og topografiske aleksandrinerværker; jeg anser opponentens dobbeltrytmiske betragtning af perioden sammesteds som en stærk overfortolkning efter enkelte digtere og digte inden for lyrikken, der i dette tidsrum maatte pege fremad, og navnlig efter nye digteres trang til at variere den af foregaaende generation naaede korrekthed, og jeg erindrer om, at opponenten i Det mdl. Foredrag trods adskillige prøver fra Arrebo til Ewald og Wessel netop udelader det i halvandet hundrede aar mest yndede versemaal. Jeg fragaar ikke, paa grund af oppositionen s. 84, hvad jeg har skrevet i min bog s. 176 og 178, at det korrekte tidsrum var „mindre lyttende“, og at dets korrekthed fortrinsvis begrundedes i skriften. Jeg vil ikke dermed bestride, hvad opponenten uigendriveligt fastslaar s. 82 f. efter J. M. Gettorps passionsværk fra 1623, at det ogsaa dengang skete, at vers blev læst højt. Tro mig: Gettorps eget værk er oftest blevet læst i det stille. Der foreligger her en skriftbinding af verserkendelsen, som mindre stilige kredse før renaissancen og efter Rousseau ikke kan fastholde, højst da endnu nogle generationer i Frankrig. Naar opponenten s. 78 spørger, om verslærens genstand er skrift eller tale, og konkluderer, at man for ældre perioder mestendels maa lade det bero ved skriften, medens vers i nutiden „væsentlig er en funktion — en stilisering — af vor tale“, saa vil jeg hævde, hvad jeg antyder i min bog s. XIV, at problemet set fra de samtidiges synspunkt baade i fortid og nutid først og fremmest er et spørgsmaal om kultur, nærmere betegnet boglig civilisation, og at den lydlige verserkendelse kun raader i epoker eller samfundslag, hvor respekten for det skrevne ord ikke er trængt igennem (kredse i middelalderen) eller atter forsøgt tilbagetrængt, som i nutiden.

En aarsag til videre utilfredshed er den rolle, opponenten mener, at Hugo Riemann har spillet ved grupperingen af det indsamlede materiale i et aktuelt system. S. 89 i oppositionen hedder det ganske vist først, at det er Franz Saran, der har inspireret mine opstillinger s. 56, 109 og 189. Jeg erindrer fra min udstrakte læsning af Saran ikke, hvad der her kan sigtes til. To linjer efter er det da ogsaa Riemann, der maa holde for: „Systemets grundvold er det Riemann'ske postulat om „den dybe, psykiske tilfredsstillelse i *firfoldigheden* som rytmisk princip“, overtaget af mig i min indledning s. XI f. og i hovedteksten s. 108, hvortil oppositionen henviser; specielt hævdes det af oppositionen s. 90, at Riemann har „staet fadder til“ tabellen hos mig s. 109 med dertil hørende systematik. En nærmere betragtning af de to steder i min bog, der efter prof. Arn-

holtz' mening skal vidne om den afgørende indflydelse fra det Riemannske postulat, viser følgende, som her tildels kursiveres: s. XI f.: „Kravet om de fire toppe er af Hugo Riemann på *om ikke teoretisk så dog praktisk* tilfredsstillende måde lagt til grund for store dele af den musikalske rytmik, og metrikken bekræfter princippet i vidt adskille epoker og litteraturer, der netop ved mangel på sammenhæng røber den dybe, psykiske tilfredsstillelse i firfoldigheden som rytmisk princip.“ Og s. 108: „... det firfoldighedsprincip, som så mange forskellige tiders og landes musik bekender sig til, og som også versformer fra vidt adskille omraader og perioder synes at bekræfte.“ Det vil altsaa sige, at det postulat, som prof. Arnholtz citerer fra min indledning s. XI f. og lader mig have taget fra Riemann, paa det nævnte sted hos mig udtrykkelig nævnes som affødt af helt andre betragtninger, nemlig den komparative metrik, og at jeg det andet paa-beraabte sted, s. 108, ligeledes støtter tankegangen med den komparative metrik. Det er gaaet svært uheldigt til, naar prof. Arnholtz har oversat dette paa begge de paa-beraabte steder, og endnu uheldigere er det, at han har overhørt det lille host, jeg har tilladt mig over for Riemann paa det første af stederne. Endelig er jeg i det lykkelige tilfælde at kunne bevise min baade Riemannske og Saranske uskyld for saa vidt angaar skemaet hos mig s. 109 m. v., saasom dette skema er stjaalet fra Salmonsens Leksikon, anden udgave XVIII, s. 1099—1101. Hvad Riemann angaar, har jeg bare taget, hvad jeg mente at kunne bruge, da det hele var færdigt (underkendelsen af enkeltfoden som vers har jeg laant fra oldtidens og renaissancens poetik), og glædet mig over at have noget fælles med en saa betydelig forsker. Indtil jeg altsaa nu af oppositionen mener at mærke, at det blotte meningsfællesskab med Hugo Riemann er en fældende selvanklage.

Aarsagen til endnu videre utilfredshed er foruden mine historiske og systematiske principper adskillige enkeltheder, blandt andet udpeget i de fjorten særlige punkter i den lange fodnote mod slutningen af oppositionen, hvor prof. Arnholtz føler sig misforstaaet eller fejltydnet, og som jeg stædigt har fastholdt. Jeg har allerede nævnt, at punkt VI, angaaende min bog s. 37, hverken er en misforstaaelse eller en fejltydning, men en forbigaaelse. Punkt IX, angaaende min bog s. 115, er hverken en misforstaaelse eller en fejltydning eller en forbigaaelse fra min side, men en studsens hos prof. Arnholtz over, at jeg har udpeget en sappisk form i Vilhelm Andersens værk om Horats, I, 24 m. fl. steder, som nærmere beslægtet med den humanistiske substitutions form i det sekstende og syttende aarhundredes Tyskland og Danmark (min bog s. 115, note 43—45), der er totalt misopfattet i prof. Arnholtz' bog om emnet s. 30 f., end med en akcentuerende efterdannelse, det af Vilh. Andersen i samme værk III, 261 omtalte „moderne fald“, den hos prof. Arnholtz saakaldte b-form (ikke, som opponenter foreslaar, den saakaldte a-form.). Jeg kan trods min trykfejl s. 114 for neden ikke gøre ved, at prof. Arnholtz misforstaar disse ting; den rigtige formel staar hos mig s. 153, og trykfejlen er iøvrigt saa aabenbar, at den ikke kan forstyrre. Punkt IX maa udgaa af regnskabet. I sammenhæng hermed bemærker jeg, at den i punkt XIII paaankede hastige forbigaaelse hos mig s. 153 af opponenterens bog om den sappiske strofe (altsaa hverken en misforstaaelse eller en fejltydning, men som i punkt VI en forbigaaelse) er ment som en elskværdighed. —

Prof. Arnholtz protesterer i punkt XIV vedrørende min bog s. 159 mod, at placeringen af visse tekster i Det mundtlige Foredrag II tages til indtægt for, at disse tekster skal opfattes som fireslagsrækker, mens de efter prof. Arnholtz' mening i virkeligheden er dels 4-, dels 5-, dels 6-slagsrækker. Prof. Arnholtz gør mig mundtligt opmærksom paa, at de paa-gældende prøver i indholdsfortegnelsen virkelig er beskrevet som „4-, 5- og 6-slags rækker“. Jeg har overset dette, og holdt mig til bogens indre, som vistnok gør min misforstaaelse nærliggende. Vigtigst er, at det i den paagældende sammenhæng hos mig s. 159 vilde have passet aller-bedst, hvis jeg havde registreret disse formers flakkende format ogsaa ifølge prof. Arnholtz, hvis jeg bare ikke frygtede for herved at synde des haar-dere mod opponentens som det synes meget smidige rubricering. Det er den fortrinsvise anbringelse af saadanne og andre eksempler som fire-slagsrækker, der har faaet mig til i min bog s. 108 at skrive, at prof. „Arnholtz søger gerne at sætte formerne i forhold til de fire toppe“, hvilket paaankes saaledes i det særlige punkt VII: „s. 108 tages min metriske opfattelse, der just erkender samtlige rækker fra 3 til 8 slag som virksomme, paa ubegribelig maade til indtægt for „firfoldigheds-principet“.“ Det er ikke mere ubegribeligt, end at enhver, som aabner indholdsfortegnelsen til Mdl. Foredrag II, vil se, at der begyndes med: „I. CENTRALE TALEVERS A. 4-slagsrækken“, hvorunder altsaa, som vi lige har hørt, ogsaa 5- og 6-slagsrækker er placeret, hvorpaa det, der trods alt ikke lader sig indrullere som fireslagsrækker, følger i afsnit af aftagende klarhed efter denne faste begyndelse; og anken i punkt VII bliver saa meget grundløsere, som jeg fortsætter derhen, at hos baade Heusler og prof. Arnholtz „henstaar det dog lidt uklart, i hvor høj grad versbygningen lader sig opretholde ved andre midler; „auch Verse von ungerader Taktsumme muss man anerkennen“, skriver Heusler.“ Punkt VII er kun kommet istand ved overspringelsen af denne min udtryk-ke-lige begrænsning af baade Heuslers og prof. Arnholtz' erkendelse af fire-slagsrækkens fortrin, og ved den samtidige forglemmelse af oplæsnings-bogens disposition. — Under punkt XIV kritiserer prof. Arnholtz ogsaa note 93 i min bog s. 180, uden at angive, hvad han har derimod at ind-vende; jeg aner hvorfor. — I punkt X, angaaende min bog s. 116, anhol-des, at jeg af prof. Arnholtz' betragtninger over fænomenet stev kun nævner den musikalske sammenhæng i hans disputats s. 299. „Det er ingen hemmelighed, at jeg har sagt mere“, hævder opponenten. Jeg kan kun bekende, at det er en hemmelighed for mig. Disputatsens register kender foruden det af mig citerede sted, der angives som hovedbehand-lingen, kun et andet sted i den musikalske del, s. 299, hvor sluttelig det „nærmere om samtlige stevbeslægtede fænomener“ udskydes til en plan-lagt, men endnu ikke fremkommen, „specialafhandling om struktur“, der bebudes i opponentens tyske afhandling 1935 s. 223 og paa 14 steder i disputatsen 1938 (s. 48, 54, 131, 176, 178, 256, 267, 278, 283, 295, 299, 310, 321, 361). Hvor vanskeligt opponenten har ved at motivere blot en forbigaaelse paa dette punkt, der skulde omfatte en misforstaaelse eller en fejltydning, viser paaberaabelsen af Mdl. Foredrag II, s. 3, 19 f., og 43 f.; man skal have oplæsningsbogen i haanden for at se, hvor smaat pindene her hugges. Det er et ganske uantageligt forlangende, at nogen paa grund af disse steder skulde fremtolke det i oppositionen indeholdte.

Jeg maa bede læseren beholde bogen i haanden og hente endnu etpar af de implicerede værker. Han vil ellers ikke tro, hvad jeg kommer til at skrive om den tætte række af referatuheld, der forfølger prof. Arnholtz under hans kritik af mit lille arbejde, baade i de resterende særlige punkter og andetsteds. Nu først punkterne. I punkt III hedder det, at jeg i min bog sætter lighedstegn mellem opponentens begreb „talefremmed“ og det af mig selv benyttede „sprogstridig“. Det er et *meget* elastisk lighedstegn, for der staar hos mig i fortsættelse af prof. Arnholtz' karakteristik af Skt. Hans Aften-Spil, En Sjæl efter Døden, De Nygifte, Til Een m. v. (jeg kursiverer nu): „Disse tekster — man kunde tage væsentlige dele af Wildenwey, Fröding, Swinburne og Longfellow med — synes, ialtfald i den summariske fremstilling 1939, udskilt fra den „egentlige poesi“ og placeret som *mere eller mindre* sprogstridige: „talefremmede“; „pseudo-deklamerende“; „excesser“. Det er altsaa nogenlunde somom man vilde reducere ligningen $a + b + c = x + y + z$ til $a = x$. Opponenten bemærker videre i samme punkt, at ordet „talefremmed“ ikke skal „betegne noget nedsættende, kun en klassifikation“. Det er rart at vide, men svært at forstaa, al den stund opponentens versprincip er talen, saa at det talefremmede nærmest skulde synes at maatte klassificere sig som over- eller understilserede ikke-vers, der, forsaavidt vers er tilsigtet, nærmest maatte klassificere sig videre som daarlige vers. Som det fremgaar af min bog s. 37, note 146 og s. 43 for neden lægger jeg forøvrigt ikke noget særligt nedsættende i begrebet „sprogstridig“, saa jeg nægter af flere forskellige grunde at have begaaet den fejltydning i nedsættende forstand, som skulde angives med punkt III. — I punkt XI beklages, at jeg i min bog s. 142 skulde have dulgt det i Mdl. Foredrag II indeholdte materiale af udvidede „femfodsvers“: jeg angiver her ingen bestemte numre, hedder det. Jeg blues imidlertid ikke ved under betegnelsen „nogle“ at hentyde til de 3 à 4 digte, det drejer sig om, hvilket beskedne tal prof. Arnholtz stadig ikke faar med. Mon det ikke er saadan, at Kai Friis-Møllers digt om Gallionsfiguren er det eneste danske poem, som med held benytter et saadant versemaal, der dog er saa enkelt, at vægten stadig maa lægges paa dets trods denne enlige svale usandsynlige sjældenhed?

Paa de resterende punkter er de Arnholtske referatuheld endnu mere paafaldende. Punkt XII hævder, at i min bog s. 151 tages prof. Arnholtz „til indtægt for 4-slags rækken i „Grøn er vaarens hæk“. Læg nu mærke til, hvad jeg skriver: at Gades melodi kan bryde sammen i retning af denne række „i mindre skolet gengivelse, *tildels antydet* hos“ prof. Arnholtz; og bemærk saa, hvad der staar hos opponenten det af mig dertil anførte sted, disputatsen 1938, 299: „Over for den ulige og derfor labilere struktur vil baade i poesien og musiken ofte en lige og fastere gøre sig gældende, her naturligvis 4-slags rækken“. Jeg har i benyttelsen af dette sted været saa forsigtig, som mennesker kan være, men opponenten har altsaa overset den her kursiverede begrænsning.

Ifølge punkt VIII paastaar jeg i min bog s. 114 „uden mindste bevis“, at Holsteins „Angelus“ er „stærkt afhængig af musikken“; jeg finder beviset i digtets titel, men det faar nu være; den af opponenten hævdede misforstaaelse eller fejltydning kan ikke bero herpaa, ejheller paa resten af punktets anke over en forbigaaelse. Men denne anke har alligevel in-

teresse. Det hedder, at opponentens „andre 3-slags eksempler“ i Mdl. Foredrag II, nr. 21, 23 og 25, „simpelthen forbigaas“ af mig. Læseren maa tro mig, at jeg s. 114 om det vers, jeg kalder 5, den mandlige „trefodede trokæ“, skriver, at typen er sjælden, og dernæst (kursiv her): „... „*isoleret* har jeg aldrig fundet verset“, skriver v. d. Recke. Det bruges vel kun *således* i metriske lærebøger...“ osv., hvorpaa jeg nævner eksemplerne fra disse og de musikprægede kilder. Det er dette lille *således*, som utvetydigt henpeger paa v. d. Reckes „*isoleret*“, der har faaet mig til i den paagældende sammenhæng at forbigaa oplæsningsbogens nr. 21 og 24, hvor verset netop ikke bruges isoleret, samt selvfølgelig nr. 23, hvor det overhovedet ikke forekommer, og som jeg har omtalt paa sit sted i min bog, forudgaaende side 113, note 35. Nr. 21 er heller ikke mere forbigaaet, end at strofen, hentet fra E. v. d. Recke, figurerer ved sideskiftet 113/114.

Jeg skal et øjeblik forlade de 14 punkter — jeg mangler endnu at karakterisere nr. I, II, IV og V — for at eftergaa referaterne lidt videre omkring. Som den første officielle opponent klargjorde, har jeg ogsaa selv her forsyndet mig, idet jeg i min bog s. 140 har staaet mig selv i lyset, naar jeg ikke har faaet sammenhæng i E. v. d. Reckes forskellige opfattelser af den saakaldte femfodsiambe. E. v. d. Recke skelner ligesom jeg mellem den fortrinsvis lyriske femfodsiambe, som han i sin disputats I, 25 og andre steder gerne eksemplificerer fra Norges Dæmring, og saa den dramatiske femfodsiambe, hvorom der tales i hans disputats II, 28, og som ikke behøver at samle sig dipodisk. Det glider alt sammen meget bedre ind i min opstilling paa den maade (jf. min bog s. 139 og 149). I oppositionen s. 93 citerer prof. Arnholtz nu sidstnævnte sted hos v. d. Recke saaledes: „Der staar ordret, at 5-fods jamberne „ingen *fast* dipodisk inddeling have“, at denne kun „yderst sjældent findes fuldkommen regulær“, men at de tre hovedtyper „kunne varieres i det uendelige“. Og det er *denne* udtalelse, som er baade Recke og 5-fods jamben værdig.“ Dette staar naturligvis hos v. d. Recke, og naar man læser sammenhængen lidt grundigere end jeg selv i første omgang og nu prof. Arnholtz har gjort, ser man, at meningen er den modsatte; jeg kursiverer: „... naar jeg har klassificeret visse Vers, særlig femfodede, som monopodiske, *saa skal dermed kun være sagt*, at de ingen fast dipodisk inddeling have. *Den dipodiske Tendents er stærkere hos Iamben end hos nogen anden Fod, og i de femfodede Iamber have Fødderne som overalt en Tilbøielighed til at ordne sig i Dipodier efter en Hoved- og Biaccent.*“ Ernst v. d. Recke vil det paagældende sted skaffe sig ret til at rokere med dipodierne, saadan som hans opfattelse af de khoriambiske variationer nødvendiggør det; læser man lidt længere frem, ser man, at han med al sans for variation stadig er mest begejstret for den regulære dipodiske inddeling, og at f. eks. en dipodi af anden + tredje iambe „er den mindst naturlige for Versemaalet“ (II, 35). Det paagældende sted i oppositionen er kun kommet istand ved at opponenteren paa grundlag af uheldigt beskaarne citater med klanganalytisk sikkerhed proklamerer en misforstaaelse af Ernst v. d. Recke, der er endnu grovere end min egen.

Det er vanskeligt at gaa videre med gendrivelsen af de steder i oppositionen, hvor citater skal optrykkes fra baade opponenteren, E. v. d. Recke og mig. Jeg forbigaar da, hvordan oppositionen s. 84 meget effektfuldt

kritiserer mig gennem kritikken mod et sted hos v. d. Recke, som jeg slet ikke støtter mig til og i min bog s. 107 tildels modsiger. Jeg nøjes med endnu to af oppositionens uheldigste passager. Opponenten nævner i noten s. 79, at jeg (kursiv her:) „*raat*“ overtager E. v. d. Reckes tempomaalinger. Jeg skriver, efter paa foregaaende side at have omtalt en lang række lignende forsøg, i den paagældende sammenhæng, min bog s. 60 for oven, først, at v. d. Reckes tal „ikke skal tages absolut, men relativt“; dernæst sammenholder jeg dem med enkelte andre hos Risberg og konstaterer, at de dog heller ikke er helt usandsynlige, og jeg fortsætter (kursiv her:) „*tabellen har selvfølgelig ingen bevisende, men kun illustrerende betydning. Hvis man vil godtage, at tempoforholdene ligger omtrent, som E. v. d. Recke har angivet, ses. . .*“, hvorpaa jeg s. 61 for neden supplerer med betragtninger hos opponenten, Verrier, Risberg, Minor, der atter tildels grunder sig paa Wundt, Scripture, Vierordt. Opponenten giver referater, som forekommer endnu besynderligere. Han skriver s. 92, at jeg i min bog s. 129 lader v. d. „Recke „*karakterisere midterpausen (i alexandrinerne) som „ubestemmelig“; kun skjult i noten hertil (32) vedgaar dr. Kabell, at Recke kort forinden har krævet „fuld taktpause“*, og vi faar ikke at vide, at han egentlig ogsaa gør det paa det sted, som nu citeres („hele den fjerde fod repræsenteres ved en pause“ staar der i „Principerne“ II, s. 137).“ Saaledes foranlediget skal jeg citere lidt udførligere stedet i v. d. Reckes Principer, II, 137. Det hedder (kursiv her:) „*Alexandrineren er altsaa i sin Grundform et syvfodet iambisk Tetrameter, hvori hele den fjerde fod repræsenteres ved en Pause. . . Paa Dansk findes denne Form gennemført i mange Digte fra Arøbo og Bording til Evald . . . men ved selve Gjennemførelsen fjerner den sig . . . fra sit oprindelige Forbillede . . . og synker ned til et tripodisk Metrum med en Midterpause af ubestemmelig Længde.*“ Som man ser: den fjerde fod repræsenteres af pause i Ernst v. d. Reckes opfattelse af den franske alexandrin, udtrykkelig modstillet den ubestemmelige pause i den danske alexandrin, som talen drejer sig om i min bog s. 129. Det er fremdeles ganske naturligt, at jeg gemmer stedet hos v. d. Recke II, 131 i en fodnote, fordi den fulde taktpause, han her kræver, findes i nogle ret usædvanlige danske alexandrinere, opretholdt ved naboskab med nibelungenvers.

For at faa en ende paa det, maa jeg begrænse mine studier over referaternes mærkværdigheder til endnu fire punkter. I oppositionen s. 86 hedder det, at mit „meget primitive tegnsprog“ „udelukker enhver nuancering i dipodier etc.“ Jeg forbigaar, hvorvidt de af opponenten meddelte to tegn hos mig i og for sig er primitivere end de tilsvarende to, opponenten selv anvender efter Saran, og om forskellen ikke bare er den, at mine er enklere og at finde paa enhver skrivemaskine. Men jeg forbløffes over, at opponenten trods sin henvisning til min bog s. XXII ikke finder det rimeligt at oplyse, at jeg der supplerer de to tegn med et tredje, der „betegner en stavelse, der ikke klart fremtræder som trykstærk eller tryksvag“, hvilket tredje tegn jeg anvender adskillige steder i min bog, f. eks. s. 106 for oven, hvor jeg netop herved illustrerer den efter opponentens sigende udelukkede nuancering i dipodier. — I oppositionen s. 87 hedder det, at jeg i min bog s. 5 „vil forkaste enhver antydning af taktledsstruktur“. Jeg beder bemærket, at mit udtryk har den korrekte vaghed; jeg anser pro-

blemet for uvæsentligt, fordi „noget fast forhold gennemføres sjældent i tekster af nogenlunde omfang“, dvs. *jeg har netop holdt antydningen aaben*. — Oppositionen giver s. 87 f. indtryk af en modsigelse mellem min bogs s. 97, hvor jeg taler om en vis uden for børneversene næppe efterlignelsesværdig poetisk formsans, og saa min bogs s. 99, hvor jeg roser dens „ikke mindre haardhændede form“ hos Tom Kristensen m. fl. Jeg beder bemærket, at jeg sidstnævnte sted fremhæver formens *exceptionelle* berettigelse i *spøg, mekanisk hamren* eller *aabenbar disharmoni*. — S. 88 lader oppositionen mig „afvise“ færingernes dans til syvslagsrækken med et „uheldigt“ citat fra Laub. Allerede cand. mag. E. Dal betroede mig, at dette citat havde begrænset interesse. Jeg har derfor *ikke* identificeret mig med citatet, men ladet det staa ved sit værd med den objektivisering, som desværre mangler i oppositionen (kursiv her): „*nogle anser det* med Th. Laub“ osv.

Jeg gaar nu over til oppositionens centraleste tankegang, kritikken over min betragtning af kompenstationsteorien m. v., herunder de i den lange fodnote mod oppositionens slutning anbragte særlige punkter I, II, IV og V. Jeg begyndte udformningen af min bog i april 1949 og citerede efterhaanden af prof. Arnholtz' arbejder den første afhandling i *Acta philologica scandinavica* 1935, disputatsen 1938, afhandlingen i *Nordisk tidsskrift for tale og stemme* 1939, bogen om den sapfiske strofe 1946 og indledningerne til *Det mdl. Foredrag I—II* 1948. Yderligere kendte jeg blandt andet to netop afsluttede manuskripter, som skulde indgaa i den af Talepædagogisk Forening planlagte lærebog for nordiske talepædagoger; disse og andre bidrag fandt jeg imidlertid ikke lejlighed til at citere. Urigtigt paastaas i oppositionens note s. 94, at jeg skulde have gennemgaaet afhandlingerne til lærebogen i korrektur. Derimod læste jeg under trykningen af min egen bog afhandlingen i festskriftet til L. L. Hammerich, der skulde udkomme d. 31. 7. 1952, og som af gode grunde ikke burde citeres før, selv om et enkelt sted var af betydning for mig.

Det synes nu at skulle fremgaa af oppositionen s. 95, at kompenstationsteorien siden sin første fremtrædelse har modtaget visse, som prof. Arnholtz skriver: „nuancer“, idet blandt andet dens talgrænser skulde være afskrevet. Det drejer sig om, hvad jeg har refereret i min bog s. 14, „at „ægte talevers“ ikke for hver dobbeltgruppe (dobbelttakt, målt fra begyndelsen af de stærke stavelser) omfatter mere end seks eller mindre end tre stavelser; det vil videre sige, at pæonen ikke anses naturligt omgivet af det i skalaen nærmest ved siden af liggende trin, tretakten, der jo vilde give $4 + 3 = 7$ stavelser, men at firtakten bør opvejes af en totakt enten før eller efter; og omvendt, at den absolutte sammentrækning nok kan tåles blandt iamper og trokæer, der jo giver $1 + 2 = 3$ stavelser, men dog gør sig bedre mellem tretakter ($1 + 3 = 4$ stavelser).“ Det vilde unægtelig have været rart med en enkelt hevisning til, hvor og naar de omtalte grænser er blevet afskrevet. Saavidt jeg forstaar, er det denne modifikation, der er foregaaet i 1939, som jeg i samraad med prof. Arnholtz har bemærket i min bog s. XXI, men stedet er mig stadig ubekendt, og jeg ser i afhandlingen 1939 s. 160 ff. teorien fremstillet ganske som i disputatsen, saaledes som der da ogsaa i fodnote 3 dér s. 162 udtrykkelig og uden forbehold henvises til, at man kan læse „nærmere om

kompensationsregler“ paa visse steder i arbejderne fra 1935 og 1938, hvorpaa der i note 5 ligeledes uden forbehold henvises til „den fuldstændige eksemplificering og systematisering af minimumstyperne“ i disputatsen. Jeg har hverken i indledningerne til Det mdl. Foredrag eller i manuskripterne til lærebogen, altsaa fremstillinger for et publikum, som nok kunde have vejledning behov, fundet nogen som helst tilkendegivelse af, at de ældre arbejder skulde modificeres, og jeg ser ikke, hvordan rubrikken „Grov over- og underfyldning“ i Det mdl. Foredrag II, 1948, der bringer adskillige tekster, som jeg selv sætter højt, skal kunne betitles saaledes, hvis systemet ikke i alt væsentligt er fastholdt.

Jeg maa tro, at den omtalte modifikation er sket mundtligt ved undervisningen. Og dog undrer jeg mig over, at den ikke er naaet frem netop til mig selv, saasom jeg i 1943 har indbudt til en drøftelse saa aaben, som min megen stuelærdom nu engang tillader, ved ud fra et ganske vist mindre egnet materiale at fremstille nøjagtig den samme kritik, som jeg nu har iklædt mere aktuelle eksempler, uden at prof. Arnholtz og de mange andre universitetslærere, som efterhaanden gennemlæste arbejdet, betydede mig, at kritikken var forældet. Jeg finder det paafaldende, at talelæreren paa instituttet i Aarhus, cand. mag. Victor Bloch, der synes at have overværet prof. Arnholtz' undervisning paa meget forskellige tidspunkter, ikke har bemærket noget mundtligt korrektiv, men saa sent som i Nordisk tidsskrift for tale og stemme 1949, s. 18 skriver, at teksterne i Det mdl. Foredrag „omhyggeligt er ordnet efter den arnholtzske prosodi“, som han altsaa endnu paa dette tidspunkt opfatter entydigt. Videre undrer jeg mig over, at opponenterne ikke, da han endnu senere leverede manuskripterne til den nordiske lærebog, benyttede lejligheden til at skitsere den ændrede opfattelse skriftligt. Dette vilde ikke have været overflødigt, thi ialtfald jeg ser ikke, hvordan et system som det omhandlede kan modificeres, uden at dets ejendommelighed gaar tabt. Tekstvurderingen i Det mdl. Foredrag kan saa vidt jeg ser kun forklares, naar man fastholder lærers væsentlige træk, at stavelsernes længdeforhold er uden betydning, og alene deres tal og tryk afgørende for den sammenhængende takt, og naar man stadig foretrækker tekster, der kontrasterer fyldige og magre takter frem for saadanne, der bruger disse typer hver for sig eller sammen med nærmest beslægtede mellemtyper. Jeg bestyrkes i denne tolkning ved at læse paa første side i festskriftet 1952, at „sprogstoffets accentrækker og kvantitetssummer“ vel „fremgaar af enkeltstavelsen som dens vægtpunkt og længdesum“, men at de „normalt“ først faar „prosodisk funktion i 2- eller 3-stavelser gruppen“. Jeg finder her stadig en underkendelse af den betydning, hver enkelt stavelser kvantitet normalt har for versdannelsen.

Det hedder nu i oppositionen s. 93 som særligt punkt IV, at i min bog s. 19 for neden imødegaaes prof. Arnholtz' „prosodiske overvejelser med et vers, hvis problem er *rytmisk*, og med et helt irrelevant“. Der siges til min illustration af, hvordan kompenseringen virker i sin fastest gennemførte form, hvor tastavelsestakten virkelig er en kort takt som „kompensering“ af den lange firstavelsestakt. Det er Marinus Børups „Til Kritikeren, hændes Skriftefader“ og Baggesens „Millionen präsentirte Gewehren“. Opponenten anlægger altsaa i punkt IV det skel mellem „prosodi“ og „rytmik“, som ogsaa berøres i oppositionen s. 94 to steder, hvor-

efter den saakaldte prosodi ikke sigter til at begrunde versenes velklang. Jeg tror, at ordet „velklang“ nu skal tages i særdeles speciel og indskrænket og ligegyldig betydning. I Mdl. Foredrag II, 12 og andre steder ser det nærmere ud, som om de to discipliner supplerer hinanden: rytmikken „undersøger ligesom prosodien sprogstoffets holdning til metrene, men denne gang fra den negative side“. Det må beklages, at den afhandling om „specialrytmiken“, der i disputatsen 1938 loves syv steder (s. 89, 90, 142, 220, 244, 295, 361), endnu ikke er fremkommet, og det synes mig nu højst betænkeligt at behandle positivt og negativt som af hinanden uafhængige størrelser, saa at et givet problem skulde kunne angaa blot een af disse sider. I erindring om, med hvilken ihærdighed prof. Arnholtz har kunnet kritisere resultater, der som mine var naaet uden anlæg af denne betragtning, har jeg omvendt ment at turde værdsætte de resultater, prof. Arnholtz opnaar med sin deling af disciplinen. Jeg maa hævde, at opponentens udvikling af de prosodiske forhold ved at begrunde udtryk som „talefremmed“, „pseudo-deklamerende“, „pseudo-retorisk“, „excesser“, „liren“, „grov over- og underfyldning“ etc. efter teksternes forhold til kompenseringsteorien har givet denne lære decideret velklangsrelevant sigte, saalænge der er noget tilbage af begrebet velklang, som man plejer at bruge det, og at den omhandlede kompenseringsteori altsaa ikke er et saa specielt „prosodisk“ fænomen, at den skulde ligge uden for velklangs-omraadet i almindelig forstand. Man bemærke, hvordan begrebet „egentlig poesi“ er defineret i opponentens afhandling 1939, s. 148. Dermed maa det ene af de givne eksempler beholde deres gyldighed i den sammenhæng, jeg giver dem, efter min mening ogsaa det andet. Oppositionens mangel paa begrundelse af, hvad der skulde gøre det andet eksempel „helt irrelevant“, altsaa ogsaa under „rytmisk“ synspunkt, maa tale for sig selv.

Under særligt punkt V i oppositionens lange fodnote paaankes et „angreb“ gennem min „forveksling af pauseholdig og pausefri monosyllabel“, i min bog s. 31, note 114. Det er dér, hvor jeg efter at have anført vers som „You are not worth the dust which the rude wind“ forklarer, at en „compensatory pause“, som Egerton Smith vil indlægge mellem de to sidste stavelser, er alt andet end kompenserende i Arnholtzsk forstand, hvor jo entakten skulde virke ved sin korthed over for tretakten. Virkelig finder jeg i prof. Arnholtz' disputats vidnesbyrd om, at versudgang af denne type i Egerton Smiths contra-kompensatoriske tolkning har været uforligelig med systemet. Det er s. 220 for neden, et enestaende sted, hvor prof. Arnholtz, som det synes lidt inkonsekvent, tillægger enkeltstavelsens kvantitet afgørende prosodisk funktion. Opponenten anfører en type som „Hele mit stormændé livs ve“. Det skal nu hedde, at penultimastavelsen er for kort (!) til at fylde en takt, saa at begge de sidste stavelser kunde blive toppe. Den tænkes endogsaa „explosivt-kort artikuleret“, „næsten momentant“ (s. 221 for oven), hvorpaa den adækvate gengivelse foregaar i retning af „What can mámmý dò wíd'-è?“ Hvor hører vi dog forskelligt.

Derefter kan vi endelig gaa over til oppositionens mest chokerende oplysning: den lange fodnotes særlige punkt I, hvorefter det i min bog s. 2 og 3 ikke nævnes, at prof. Arnholtz (kursiv her:) „med samme styrke som *Recke*“ igennem alle sine metriske arbejder har understreget „nød-

vendigheden af *baade* accentens og kvantitetens medvirken ved metrumsdannelsen“. Her kommer opponenterne dog for skade at henvise til sin afhandling fra 1939, s. 154, der temmelig klart viser prof. Arnholtz' af mig paapegede afvigelse fra det, der er styrken hos Ernst v. d. Recke; prof. Arnholtz bebrejder nemlig sine forgængere, at de byggede prosodien paa „betragtninger over disse kvaliteter i den isolerede enkeltstavelse“. Des mere overraskende er det af oppositionens s. 94 at erfare, at prof. Arnholtz i sin disputats 1938 aldeles ikke vil have afvist dette hensyn til den enkelte stavelses længde, men at han har anset det for en „selvfølgelighed“, „en saadan selvfølge, at jeg har betonet det for lidt“, ogsaa fordi fænomenet ikke var væsentligt for „prosodien“, men for „rytmiken“.

Som jeg tidligere har sagt: „prosodiens“ voldsomme etikettering af formerne kan ikke være sket uden et skøn over, hvad en eventuel poetisk „rytmik“ videre maatte præcisere. Det er da heller ikke med „rytmiske“, men med „prosodiske“ argumenter, oppositionen s. 95 anholder eksempel nr. 94 fra min bog s. 17: „De lýtte eftér Stémmérne með blússende Kínder“. Opponenten vil under læsningen af ordet „blussende“ have mærket, at man ikke med „normal udfyldning“ kan fortsætte et vers, der eengang er paabegyndt med „tetrasyllabisk basis“. Det er trist, at jeg, efter hvad jeg har udviklet i min bog s. 21 ff., fremdeles skal forklare, at et vers altid truer med at bryde sammen, naar overgangstoppen mellem en given norm (her pæoner) og følgende sammentrækning (her tre-takt) er uforlængelig, saadan som tilfældet er med det omtalte „blussende“. Prøv at læse „rødmende“ i stedet for. Naar opponenterne har erkendt dette enkle forhold som en selvfølgelighed allerede i 1938, saa forstaar man ikke, at han har skjult det under kommenteringen af den eksempel række i disputatsen 1938, s. 203 f., som nævnes i oppositionen s. 94 og i min bog s. 24 f. (og som jeg maa bede læseren efterse in situ), og at han anno 1952 i oppositionen s. 95 vover sig ud i en anden, helt uhaandgribelig teori om pæoners todelte taktledsstruktur etc.

Nu skal det indrømmes, at jeg selv har kludret med et ganske lignende eksempel, Kaalunds „Jeg sender dig en Hilsen fra den fremmede By“, i min bog s. 30, hvor jeg siger, at dets vanskelighed forsvinder, naar man skanderer det med fire toppe. Jeg har overhørt vanskeligheden, fordi denne bliver mindre og mindre, jo mere versene udvides. Her kunde en vaagen opponent have sat et stød ind og nedkæmpet flere linjer. Jeg er blevet forført af falske analogier, dels med eksempler s. 22, som jeg samtidig med omskanderingen har delt midt over, dels med eksemplet „yderst gaar de unge med lyttende Skridt“, hvor den foreslaaede omskandering tilfældigvis er mulig, fordi verset i den først foreslaaede skandering som langlinje pavserer den fjerde top og derfor falder i to halvvers, som hver for sig har kunnet omskanderes. Opmærksom ved prof. Arnholtz fine iagttagelse over Drachmanns linje, der forsaavidt ikke har været uden brug, opretter jeg det begaaede saaledes, at jeg vil have udeladt af min bog s. 30, linje 5—11.

Spørgsmaalet om, hvorvidt prof. Arnholtz vedrørende akcent og kvantitet har argumenteret med samme styrke som E. v. d. Recke og erkendt enkeltstavelsernes vidt forskellige længdeforhold, faar en ejendommelig belysning ved den opposition mod opponenterens egen disputats, som pastor Harald Vilstrup har offentliggjort i Danske Studier 1938 efter at

prof. Arnholtz som præses og vel ogsaa ellers havde haft lejlighed til at svare for sig. Pastor Vilstrup, hvis metriske indsigt prof. Arnholtz fremhæver i Berlingske Aftenavis 28. 12. 1950, har en velsignet evne til at gribe igennem hint gækkende mummespil, hvor saa mange indvendinger søges henvist til den poetiske „rytmik“s taage. Det hedder: „... hvor det gælder Fremstillingen af selve de prosodiske Grundforhold *Accent* og *Kvantitet*, er Reckes Fremstilling ... at foretrække ... [forf. mener] at kunne udtrykke begge Dele, *Accent* og *Kvantitet*, syllabisk ved blot Nævnelse af Stavelsesantal og de enkelte Stavelseres Karakter som betonet eller ubetonet. ... denne Seen bort fra Enkeltstavelsernes særlige *Accent*- og *Kvantitetsforhold* [begrundes] med, at Stavelserne kun gør sig gældende adderede.“ Pastor Vilstrup fremhæver som jeg, at denne underkendelse af stavelsernes længdeforhold er den nødvendige forudsætning for prosodiens videre udvikling til kompensationslæren og den deri givne begrundelse af teksterens poetiske valør, „den egentlige poesi“, som det hedder i prof. Arnholtz' afhandling 1939, s. 148. Jeg har i min bog s. 66 antaget, at prof. Arnholtz' kompensationssteori kan være fremkommet ved en særlig tempoopfattelse (se disputatsen 1938, s. 180/181). Det er mig umuligt at finde vidnesbyrd om anden forklaring, saasom et taktdelingsforhold, modsætningen mellem ligedelt og uligedelt takt eller lignende. Tværtimod finder jeg min tolkning foregrebet af pastor Vilstrup i en saadan grad, at jeg burde have optaget hans ord for mine egne, hvis jeg havde kendt aktstykket mens jeg skrev min afhandling, og hvis jeg havde tilstræbt den anvendte tone:

„Af stor Interesse — om end næppe ganske overbevisende gennemført, — er Forsøget paa statistisk at afgrænse det rene Talevers ved Fastlæggelse af Største- og Mindstebasis ... Disse Over- og Undergrænser begrundes delvist tempomæssigt ... Uheldigt er det, at hvor der drages de mest afgørende Slutninger fra et Tempotal, nemlig Udelukkelsen af den tetrasyllabiske Gruppe, staar Forf.s Skøn alene uden nogen Kontrolmaaling. Han finder at Tetrasyllabler gennemgaaende artikuleres med en Hastighed af 80 Taktslag pr. Minut ... altsaa med en svimlende Artikulationshastighed af 320 Stavelser pr. Minut. Jeg mener at kunne fastslaa betydelig lavere Tempi ... helt nede omkring 60 ... Disse forskellige Svagheder ved Prosodiens Gennemførelse forenes paa uhyggelig Maade i Afsnittet om *Kompensation*, ... Manglende Erkendelse af Enkeltstavelsernes vidtforskellige Længdeforhold ... [og adskillige andre ting] ... gør, at dette Afsnit forekommer mig at forene en Mængde hinanden ikke vedkommende Fænomener under et temmelig haardhændet Systems ydre Tvang“.

Dersom jeg havde lagt vægt paa en bramfri tone, kunde jeg ogsaa have indført, hvad Risberg skriver i Arkiv för nordisk filologi, 1939. Navnlig reglen om størsteleddets udjævning

„förekommer som ett hårt tal, då man ju kan tycka, att fyr- och trestaviga taktleder borde bättre samsas till ungefärlig liktidighet än fyr- och tvåstaviga, och då regeln innebär ett underkännande av de talrika centrallyriska dikter av stora skalder ... på danska, där blandning av tre- och fyrstaviga versfötter är vanlig och både två och tre fyrstaviga kunna ingå i en och samma vers. Jag citerar ... [Jeg mindes vel et Sted etc.] ... Att denna strofform skulle vara oacceptabel och förmodligen oskön och endast kunna gnosas, är svårt att förstå. För att ironisera över dylik versbyggnad har emellertid förf. analyserat en strof ur E. Lindorms „Konfirmander“ ... Ett föredrag härav efter denna analys vore så vansinnigt, att man kan

säga, att förf. härmed parodierat sin egen teori, då den kan leda till dylika orimligheter. Förf. uppställt särskilt sin maximumteori för storbasarna i strid med ett flertal nordiska mästares oanstötliga versbyggnad I följd härav blir förf. förd vidare till mer eller mindre verklighetsfrämmande och orimliga ståndpunkter, när det gäller att utforma en konsekvent „versprosodi“. Han nödgas då också ur omfanget för denna utesluta största delen av versmassan . . . därför att han ej på denna tror sig om att genomföra den „prosodi“, han . . . „aus der Tiefe des Bewusstseins“ framkonstruerat.“

Man skal ikke sige, at prof. Arnholtz efter denne mere eller mindre rammende bekomst i begge de førende tidsskrifter, der med anmelders nævnelse har skrevet mere vidtløftigt om systemet, har manglet aarsag til at præcisere, hvad han mente, eller til at offentliggøre den modifikation af sine anskuelser, der efter min bog s. XXI er sket i 1939, eller den afskrivning af talgrænser, der ifølge oppositionen s. 95 forlængst har fundet sted. Det forekommer mig, at vi med alle disse betragtninger er ude over, hvad der lader sig bjerpe ved en modifikation eller nuancering af systemet. Det er netop lærebygningens væsentlige og originale paastande, der af alle, som har argumenteret derom, kasseres med de samme argumenter. Man maa frem til den rene erkendelse, at kompenserings teorien og hvad dertil hører simpelthen er forkert, at de ekstreme taktfyldninger ikke skal modstilles, men tværtimod glide ind i nærmeste nabonorm, og at kort sagt hele videnskaben skal skrives om fra bunden af.

Jeg kunde blive ved endnu meget længe at præcisere forskellen paa den spekulative og den historisk dokumenterede filologi; men pladsen er begrænset. Jeg skal da vende mig til det resterende særlige punkt II mod slutningen af oppositionen, hvorefter jeg i min bog s. 14 forsøger en spydighed angaaende prof. Arnholtz' „benyttelse af folkeviserekonstruktioner som kompensations eksempler“. Det maa være dér, hvor jeg skriver, at det er saa svært at afgrænse stavelsesbegrebet i disse vers „på grundlag af skriften og især på grundlag af normaliserede redaktioner“. Det er ingen spydighed, men en venlighed. Jeg vil overlade interesserede paa egen haand at oplede kilden til de folkevisevers, der dominerer det højvigtige afsnit om „kompensation ved maksimer“ i disputatsen 1938, § 155. Min diskrete indvending i denne henseende er ikke bare betinget af, at prof. Arnholtz' systematik skulde have historisk sigte, som benægtes sidst i dette punkt II, men ogsaa af, at man i en noksaa aktuel systematik ikke bør demonstrere det tvivlsomme ved det endnu mere tvivlsomme. Det er og bliver ganske dunkelt, hvor mange stavelser folkeviserversenes skriftbillede dækker over.

Og har opponentens systematik slet intet historisk sigte? Da har den i det mindste et genetisk, hvilket er nær det samme. Oppositionen anker s. 95 over, at min bog s. 14 for neden og s. 19 for neden river opponentens „lille note om „den spontane poesis udvalg“ ud af dens langt snævrere sammenhæng“. Sammenhængen er i opponentens disputats 1938 s. 213 kompenserings af minimet, idet opponenten ikke har villet konstruere eksempler selv, men trænge frem til „forstaelsen af det udvalg, den spontane poesi har foretaget blandt disse typer.“ Skal vi nu tro, at metoden er en anden andre steder, f. eks. vedrørende kompensation af maksimet? Jeg vil tvivle til det sidste, thi som just omtalt, er eksempel materialet her en slags folkevisevers, og der staar i værket 1938, s. 35 for neden,

at de ikke bare er valgt, fordi nyere eksempler mangler; men „de spontane kunstværker er, trods usikkerheden med hensyn til deres foredrag, foretrukket bibeholdt fremfor de vilkaarlige konstruktioner.“ Man maa fristes til at tro, at det er af samme grund som paa værkets s. 213: at prof. Arnholtz paa begge bogens ret væsentlige steder maatte have sigtet til at belyse en af materialet opvoksende regel fremfor at levere eksempler uden historisk hjemmel.

Her maa jeg standse. Jeg haaber at have vist, at de 14 tilfælde, hvor opponenteren har følt sig misforstaaet eller fejltydet, lader sig reducere en del, i mine øjne nærmest til nul. I det højeste har opponenterens mangelfulde præcisering af misforstaaelsen eller fejltagelsen og for faa henvisninger desangaaende hindret et svar fra min side. Jeg haaber iøvrigt paa en eller to undtagelser nær, som man vil tilgive i betragtning af, hvor mange henvisninger min bog manipulerer med, at have vist, at hele den voldsomme opposition fra første til sidste blad hviler paa urigtigt beskaarne citater fra de relevante værker; paa utrolige misforstaaelser af navnlig Ernst v. d. Reckes disputats, og ogsaa min egen; paa stadige fornægtelser af, hvad der staar i opponenterens egne arbejder, og hvad alle andre har faaet ud af dem; samt, naar dette alligevel ikke forslaar, et pindehuggeri, som man sjældent eller aldrig ser mage til. Jeg fastholder, hvad jeg har skrevet i min bog s. XXI, at jeg af prof. Arnholtz tror at have lært meget, hvad kravene om helhed, konsekvens i problemstilling og komposition angaar. Det kan man nemlig lære af den spekulative filologi. Jeg har ikke derfor kunnet fraskrive mig retten og pligten til at kritisere et system, der ikke kan begrunde nogen tidligere digters formskat, og som kun ved sin ulæselighed undgaar at destruere den nuværende poetiske praksis.

METRISKE METAMORFOSER

DUPLIK TIL AAGE KABELL

AF

ARTHUR ARNHOLTZ

Hovedindtrykket af dr. Kabells svar paa min opposition er en vis uligevægt og skævhed; det er, som proportionerne baade i stort og smaat har forskudt sig for ham ved udarbejdelsen. De fjorten punkter, jeg fra begyndelsen stemplede som bagateller, og min fortegnede compensationsteori, som jeg nøjedes med at korrigere til slut, er svulmet op til at blive hovedsagen i hans indlæg. Herunder har dr. Kabell givet afkald paa enhver fastere disposition; væsentligt og uvæsentligt staar imellem hinanden, og den principielle drøftelse af hans egen indsats, som jeg ansaa det for naturligt at lægge op til, er derved til dels stillet i skygge. Desværre maa mine afsluttende bemærkninger da ogsaa i nogen grad blive derefter. Lad mig dog forsøge den kortest mulige gennemgang af *smaalingene* først (jeg nøjes med et udvalg) for at kunne ende med det væsentlige.

Side 101, linie 40 har dr. Kabell sikkert glemt at nævne min omtale af Gettorp sammen med Peder Jensen Roskilde. Stedet gik netop ud paa at vise, at ogsaa barokpoesien *baade* blev sunget og læst højt (jf. s. 82,39 ff.). — S. 101,42 bemærker han, underligt nok i min favor, at Drachmanns „Alkibiades“-vers (jf. 91,40 ff.) „reciteres til musik“, altsaa ikke synges. Jeg gad nok høre dem sagt til andet end 6-slags rækker. — S. 103,30 hævder han, at „halveringen aldeles ikke fremkalder nogen falsk dal.“ Naar 4-slags rækken i „Vinden vifter, løvet skjælver“ (efter hans bog s. 48) i de følgende vers halveres til „ . . . og natúren søm i drømmé“, maa da „og“ og „som“ blive falske dalstavelser? — S. 107 angriber dr. Kabell min behandling af stevfænomenerne. Han prøver at faa det til at se ud, som om han først er blevet klar over sagens rette sammenhæng gennem en „mundtlig“ oplysning fra mig. Det er ganske overflødigt. I mine „Studier i poet. og mus. rytmik“ s. 299 staar ikke kun om „den musikalske sammenhæng“, men: „Ved *oplæsning* og komposition . . .“ snart 4-, snart 6-slags rækker. I min bog „Det mdl. foredrag“ II, s. 3 staar: „Hyperkatalekser og stev som 4-, 5- og 6-slags rækker“ og „7-slags rækken frembragt ved . . . trisyllabelspaltning som i stevstrofen.“ Og i min disputats s. 301 og mit bidrag til „Nord. lærebog for talepædagoger“ er fænomenerne nærmere beskrevet. Dr. Kabell finder det „vigtigt“, at denne anskuelse passer bedre i sammenhængen hos ham. Jeg vilde finde det vigtigere, om han havde set sig for og strøget en side udenomssnak lige ned til det forvirrede udbrud: „ . . . jeg aner hvorfor.“ Note 93 i hans bog s. 180 har jeg medtaget, fordi den igen udskyder træk, som er fælles for poesi og musik, til musikken alene. — S. 108,35 fastholdes misforstaaelsen af mine ord om „Grøn er vaarens hæk“. Gades melodi er noteret med komponistens autoritet og kan ikke „bryde sammen“ ved andet end fejlgengivelse. Herom staar der hos mig intet „tildels antydet“. Hvad der staar, gælder de andre melodier, der

nævnes i samme sætning. — S. 109,43 læser dr. Kabell af Reckes disputats (II, 35), at en dipodi af 2. og 3. jambe er „den mindst naturlige“ i 5-fods jamben. Paa næste side (II, 36) læser jeg: „Mindre naturlig er — imod forventning — figuren: — — — / — — — / — — —.“ Her er altsaa mere anledning til videre studier end til insinuationer om uheldigt beskaarne citater. Ornamentet om klanganalysen skyldes utvivlsomt distraktion. — S. 110,16 gælder det atter forstaaelsen af Recke, denne gang, hvorvidt han opfatter „hele fjerde fod“ pauseret kun i den franske alexandrinere eller tillige i den danske. Jeg tror det sidste ud fra Reckes fælles syn paa nibelungenvers og alexandrinere („Principerne“ II, 131). Atter her kunde diskuteres; men jeg vilde saa foretrække at blive overbevist, ikke overfuset. — S. 113,29 lader min modpart haant om nuancer, som han maaske ikke selv hører. Jeg har i mine „Studier“ prøvet at opstille en gradation af „ikke-egentlige kvindelige“ udgange fra f. eks. „Det vár, som héle vor jórds γ sáft“ (med kompensationspause, næsten, som Egerton), over de vanskelige, svagt længdeskiftede former (s. 220) som „Til dig, du káreste, kún dig γ “ til det udprægede længdeskifte (s. 221): „Whát can mámmy do wíð'e $\gamma \gamma \gamma \gamma$ “. For paa tryk at antyde, hvad jeg mener, har jeg maattet sætte baade det svage og det udprægede længdeskifte til samme nodebillede, men har gjort opmærksom paa den uundgaelige forgrovelse herved. Afgerende er, at selv om „kun“ udstrækkes, saa meget det tillader, kommer „dig“ dog lidt før sidste hævnung (jf. det endnu svagere „lívs ve γ “). Lad mig anbefale lydhørhed paa dette punkt.

Jeg kunde fortsætte baade længere og bredere, for jeg føler paa ingen maade mine indvendinger „reduceret“ (s. 117,9). Lad mig dog nøjes med at anholde endnu kun een af dr. Kabells „stærke“ meningsytringer (s. 106,34). Hans „forbigaaelse“ af min afhandling „Den sappiske strofe“ er „ment som en elskværdighed“ — det synes især p. gr. a. en form, som Vilh. Andersen benytter i sine oversættelser, og som jeg skulde have „totalt misopfattet.“ Gaar man nu disse oversættelser efter („Horats“ I, s. 24, 37, 40, 43, 85, 87, 91, 95, 97), viser omkring halvdelen sig at have den af mig betegnede A-form (f. eks. s. 97: „Vénter, vél udrústet, et fólksomt hjérte“) og den anden halvdel at have den af dr. Kabell udpegede form (f. eks. s. 40: „Ált faar tróskab, fréd, ére óg den gámle . .“). Her er muligt tale om en vis vaklen, maaske en forskydning af spænden fra 2. til 3. taktled (jf. det dunkle sted I, 24 og IV, 103), en dobbelthed, jeg har overset og gerne vil drøfte sagligt. Men her er intet holdepunkt for at gebærde sig, som om min bog savnede ethvert fornuftigt grundlag. Fremgangsmaaden huer mig ikke. Den staar daarligt til indlæggets stadige udbrud af forargelse og gavner hverken dr. Kabell eller videnskaben.

Jeg vender mig nu til *hovedpunkterne*, bemærkninger, der ikke gælder enkeltfænomener, men versopfattelsen som helhed, altsaa grundspørgsmaalene om *artikulation* og *struktur*.

Jeg har efterlyst en dybere erkendelse af de *artikulatoriske forskelle* mellem de versdannende midter- og ydergrupper (med 2 og 3 over for 1 eller 4 stavelser) i dr. Kabells bog; og tilsyneladende med rette kan han hævde (s. 104,11), at „det staar der altsammen“ (næsten). Ja, det hører med i hans teori; og det vilde være umuligt andet, for det er jo et af de „gamle . . bestandige problemer“, som jeg indledende (s. 78,3) nævnte, at enhver indgaaende verslære maatte tage stilling til. Men jeg mærker ikke nogen differentieret erkendelse i dr. Kabells skansioner. Han udfører sine tankeeksperimenter (udvidelse/sammentrækning og halvering/fordobling) uden hensyntagen til de artikulatoriske brud, som maatte opstaa herved. Jeg regner saaledes ikke med at faa svar paa mine tre gange fremførte spørgsmaal om, hvordan Ingemanns morgensange vilde lyde i dr. Kabells fortolkning (s. 79,13, andre ubesvarede spørgsmaal s. 89, 22—47). Hans fastholden af den forlængelige eller pauserbare

enkeltstavelses rytmisk-prosodiske rolle er mig ikke forklaring nok paa de forskellige artikulationsarters opkomst, særpræg og medvirken til poetiske særformer.

Jeg har dernæst efterlyst en nøjere bestemmelse af *strukturenhederne* og de dem iboende kræfter, men med tilsvarende negativt resultat. Fornemmes vers som helheder (s. 81,1 ff.) og da i hvilke formater og ved hvilke kræfter? Det besvares ikke af et matematisk firfoldighedssystem. Spiller forholdet mono-/dipodi en rolle for versbestemmelsen? Det besvares ikke ved at tale om stigende i st. f. dalende dipodier (s. 102,8). Spiller forholdet bi-/trisyllabler en rolle for versformaterne? Det besvares ikke ved en henvisning til, at trisyllabiske 5-fods vers er sjældne (s. 102,12). — Det er paa saadanne punkter, at den aktuelle vevslære skulde befrugte den historiske. Den har ikke løst problemerne, men dog beskæftiget sig med dem.

Dr. Kabells *paradoks* har jeg naturligt henført til de to modstridende anskuelsers betydeligste repræsentanter, Saran og Riemann (s. 105,39 ff.). De maa antages at være ham bekendte bl. a. fra hans (som jeg ved fra ham selv) overordentlig flittige læsning af min disputats, hvor de begge er fyldigt refereret. Sarans forsøg paa at fastholde eet samlet artikulationsomraade med glidende metrumsopfattelse synes mig da at svare til dr. Kabells to første kapitler om talens overvægt over takten, mens Riemanns tanke om den stigende duplikationsstruktur behersker de senere kapitler om metrene. Havde dr. Kabell studeret min disputats endnu flittigere, vilde han maaske ogsaa have været mindre kry ved sit „lille host“ om Riemanns bekræftelse af firfoldigheden „om ikke teoretisk saa dog *praktisk*“ (s. 106,3 og 17). Jeg citerer nemlig der („Studier“ s. 270) Rud. Steglichs træffende karakteristik: „Die Überspitzung ist aber auch Zeichen dafür, dass dem Rhythmushören Riemanns selbst nicht mehr eine allgemeine bewegende, akzentverbindende Kraft innewohnte“.

Om *syntesen* mellem takrammen og sprogfyldningen meddeler dr. Kabell mig en del overflødig belæring. Jeg skrev i min opposition (s. 84,16) kun, at barokens „teori og praksis rummede *kimen*“ til den nye, „lodrette dobbeltrytmik“, saa stykket om, at den ikke fandtes overalt (s. 105,10), kunde være sparet. Imidlertid tror jeg stadig, vi opfatter selve begrebet „doppeltrytmik“ forskelligt. For dr. Kabell er det endnu kun steder af mere eller mindre konfliktagtig karakter (s. 102,25); for mig er det alle saakaldt regelmæssige vers, blot de ikke er helt monotone og glatte, men fyldt af individuelle stavelser, der bestandig skifter, omend nok saa lidt, i længde og tryk. Det, som netop ikke kan noteres.

Om *rytmekarakteren* (s. 97—100) skal vi ikke tvistes. Jeg fremsatte kun L. L. Hammerichs hypotese til diskussion (s. 84,31). Jeg er selv ved at tro, at den dalende rytme (ogsaa i linier, hvor sprogstoffet ikke støtter den) er noget mere end en læsevane. Men jeg anerkender dr. Kabells modargumenter som et stykke forbilledlig polemik. Det er hans indlægs oase.

Versmassens prosodisk-artikulatoriske deling kan dr. Kabell naturligvis ikke tillægge større betydning, naar hverken den rene prosodi eller de artikulatoriske forskelle spiller nogen praktisk rolle for ham. Hans første argument imod mig her skyldes nok kun verbal konfusion. Mit

„versprincip er talen“, hedder det (s. 108,18), altsaa maa talefremmede vers „klassificere sig . . som daarlige vers.“ Dr. Kabell maa jo efterhaanden vide, at det for mig drejer sig om at *klassificere talens arter*, at jeg ikke hører artikulationen udifferentieret. Kedeligere er det, at han baade her (s. 108,6 ff.) og andetsteds (s. 113,16) trods min tilrettevisning bliver ved at misforstaa mine artsbenævnelser som *vurderende*. Forholdet har imidlertid sine vanskeligheder baade for den, som skal udrede det, og for dem, som skal forstaa det. Blandt de vers, som kaldes musiknære (s. 86,2), er nogle arter *primitive*, f. eks. Bastian-versene med deres remsemelodik og børnerimene med deres nynnen, mens andre kan være højt *raffinerede*, f. eks. Dyring-versene og Nibelungenmetret med deres pseudo-deklamation. Allerede dette kan friste til at lægge en vurdering ind i mine betegnelser, selv om i virkeligheden kun det enkelte kunstværk kan vurderes inden for sin art. Men dr. Kabell og andre med ham synes yderligere at være vildledt af mine benævnelser som saadanne. Lad mig da beklage dette og en gang for alle slaa fast, at med udtryk som „mild“ og „grov“ (over- og underfyldning) har jeg kun tilsigtet det objektivt klassificerende „svag“ og „stærk“ etc. Kan man anvise mig tilsvarende ikke-nedsættende benævnelser til erstatning for den odiøse „liren“ og „pseudo-deklamation“ osv., kan jeg acceptere dem med glæde, idet intet i selve klassifikationen forrykkes derved.

Min kompensations teori (s. 93 ff., 111—116) vil jeg ikke tygge oftere for dr. Kabell. Det er, som afgang hans sjælefred af, at den ikke lod sig modificere (s. 116,16); han maa da selv om, hvad han ikke *vil* vide. Lad mig kun tilføje følgende: Det er lige skævt at gøre den til hovedpunkt i hans eget forsvar og i min disputats. Hovedsagen i mine „Studier“ var, som det ses af dispositionen, redegørelsen for den bitytmiske syntese (den lodrette dobbeltrytmik) i poesien og musiken, udformningen hertil af et analytisk apparat, som kunde skelne sande analogier mellem de to kunstarter fra falske, anlægget af syntesens aspekter ud fra mønstrenes prægning (metrik) og bærestoffernes holdning i henseende til bygning (prosodi) og velklang (rytmik) og, endelig, erkendelsen herunder af versmassens tre-delning efter sprogstoffets uafhængighed af takt, samarbejde med takt og (sporadiske) tvang under takt. Det var mig en glæde, at Harald Vilstrup netop fremholdt *denne helhed* i sin fortrinlige anmeldelse (Da. Studier 1938, s. 79 ff.). Selv Bernhard Risberg, min næsten antipode (jf. min disputats s. 11,3), som med rette paa pegede min fejlskansion af Lindorm (Ark. f. nord. filol. 1939, s. 154; jeg forførtes til den af Weysses fine fyldning af den grove kataleks i „Nu titte til hinanden“), kunde fremholde behandlingen af serierytmen som mit „förmåsta resultat“ (smst. s. 155). Victor Bloch endelig, som dr. Kabell beraaber sig paa (s. 112,19), nævner i sin anmeldelse af mine oplæsningsbøger *intet* om de afskrevne talgrænser — af den simple grund, at de ikke forekommer i bogen. Herefter kan vi vist holde op med at tale om „referatuheld“ og „citatbeskæring“.

Naar dr. Kabell skriver i sin bog (s. 2,4): „Gode opfattelser af den moderne versbygningens væsen findes hos Rosenberg . .“ uden hentydning til min bemærkning (Studier s. 168,2): „Nærmest [mit eget syn] kommer derfor C. Rosenbergs . .“, forstaa man ikke, at det kan „chokere“ ham at blive oplyst om denne forglemmelse (s. 113,47). — Hans forsøg paa

at omgaa *taktledsstruktur* (s. 114,24; jf. selvmodsigelsen s. 104,13 og 111,2) ved at erstatte „blussende“ med „rødmende“, giver kun en rytmisk forbedring, ingen prosodisk løsning (dvs. forklaring paa den lille, artificielle forlængelse paa „rød-“). Her er kernen. Her er for mig en primær høreerfaring, som gør baade Reckes og Kabells fodsystemer ubrugelige for mig, fordi de bredes over forskelligt artikulerede omraader.

Det vil kunne bebrejdes baade dr. Kabell og mig, at vi hermed ender endnu en metrikerfejde med saa faa positive resultater. Hvem af os der først satte den nødvendige vilje til god forstaaelse over styr, vil det være ørkesløst at debattere. Dr. Kabells karakterisering af min forskning, der altid har støttet sig paa kunstnerisk opførelsespraksis, som „spekulativ filologi“ (s. 116,24 og 117,24), vidner ikke om træfsikkerhed. Hans vejrmøllekamp mod compensationsteorien, der ender med eksplosionen (s. 116,22): „Hele videnskaben skal skrives om“, vidner ikke om ligevægt. Og naar han betegner vers „set fra de samtidiges synspunkt . . . først og fremmest . . . [som] . . . et spørgsmaal om . . . boglig civilisation“ (s. 105,35) og overhovedet ikke finder nogen bemærkning at knytte til de nye tempomaalinger, som mine medarbejdere og jeg har bidraget med til belysning af hans teori (s. 79, note 1), saa placcerer han dermed sig selv i den ensidige historikers position. At jeg selv langt fra er fejlfri, har dr. Kabells indlæg vist tilfulde, næsten til overflod. Lad os da fremtidig arbejde under de fredeligere deviser, jeg foreslog til indledning, den *historiske* og den *aktuelle* verslære. Den positive vekselvirkning imellem dem er nødvendig; om det bliver ved dr. Kabell og mig er underordnet. Og lad os spare os enhver ængstelse for, at nogen teori skulde „destruere den . . . poetiske praksis“ (s. 117,26). Dr. Kabell nærer en rørende, men overdreven ærefrygt for tryksager. Poesien er ingen stueplante; den trives nok endda.

MINDRE BIDRAG

UPPREPNINGSSTROFEN

En folkloristisk formstudie.

Professor Otto Andersson (f. 1879, gennem en lang årrække professor i musikvidenskab og folkeviseforskning ved Åbo akademi) besøgte København i april 1952, og i den ene af de to forelæsninger, han under sit altfor lidt påagtede besøg holdt på universitetet, fremlagde han den afhandling, han under ovenstående titel offentliggjorde i Budkavlen 1950 (Åbo 1951) p. 1—55. Otto Anderssons frodige og vidtspændende forfatterskab har oftere berørt danske forhold, og hans virke, ikke blot som forsker og forfatter, men som organisator og inspirationskilde for praktisk og teoretisk folkloristisk arbejde følges med opmærksomhed og varm sympati også udenfor den svensk-finske kulturkreds, han lever i og med, og hvis videskat han har behandlet først og fremmest i den ypperlige udgave: Finlands svenska folkdiktning, V. Folkvisor, 1. Den äldre folkvisan, Helsingfors 1934. — Skønt det foreliggende arbejde i omfang ikke indtager nogen anselig plads i Otto Anderssons produktion, har det dog særlig interesse for en dansk læserkreds, eftersom det behandler en folkevisestrofeform, der praktisk talt kun kendes i Danmark og Island, ikke i Norge, Sverige eller Finland selv. Til klaring af det problem, der har fængslet ham, har Otto Andersson derfor gennemgået hele Danmarks gamle Folkeviser, hele Íslenzk fornkvæði og endda (med negativt resultat) flere andre samlinger — ud fra den opfattelse, at formen ved siden af indholdet er grundlæggende for studiet af folkedigtning. Nærværende meddelelse søger at give et referat af Otto Anderssons afhandling; til fodnoterne er henlagt litteraturhenvisningerne og enkelte rent supplerende bemærkninger.

Den ældre nordiske folkeviser begrænser sig til ganske få strofeformer¹; de har næsten altid omkvæd, de toliniede desuden nu og da mellemkvæd; varianter og afvigelser findes, især mht. omkvædets udformning, men er af ringe vægt. Ved siden af disse strofer kan man imidlertid sætte opprepningsstrofen². Som eksempel på denne strofeform kan anføres Dgf 14 Memering (efter Svanings hs. = Vedel I 18):

¹ Normal toliniet (4+4 hævninger), yngre toliniet (Liden Karen, med større antal sænkingsstavelser), normal firliniet (4+3+4+3 hævninger), Stolt Elin (eller Åge og Else, 4+2+4+2 hævninger).

² På dansk må man vel sige gentagelsesstrofen. Det er fristende at kalde ihvertfald hovedtypen for Julereisestrofen, men det skønnes dog urigtigt at opkalde en folkevisestrofe efter en omkvædsløs romance af Oehlenschläger, skønt denne selvfølgelig har fået impulsen til „Julereisen“ fra gentagelsesstroferne hos Vedel.

Mimering vor den mindste mandt,
 som fødd vor paa Karl kongens landt.
 Min sköniste iomffruer.

Then mindste mandt,
 s[om] f[ødd] v[or] p[aa] K[arl] k[ongens] l[and].
 Før hand bleff til verden baarn,
 da vore hans klöder till ham skarnn.

Min sköniste iomffruer.

Till verden baren,
 t[ha] v[ore] h[ans] k[leder] t[ill] h[am] s[karnn].
 Før han nam at gange,
 da bar han brynen saa tunge.

Min sköniste iomffruer.

[Nam at gange &c.

Denne gentagelsestype er behandlet af Johs. Steenstrup, der anser gentagelsesdelen for hørende til omkvædet og regner med to forsangere: en synger selve strofen, og efter koromkvædet synger den anden gentagelsen og den ny strofe. Carl S. Petersen har for en vise som Dgf 146 Marsk Stigs døtre (der kan noteres som abc/cde/efg/...) sluttet sig til Steenstrups teori om to forsangere. Vedrørende strofetypernes herkomst og indbyrdes alder refereres til den vigtigste speciallitteratur¹.

Medens gentagelse af en to-, tre- eller firliniet strofes sidste linie(r) i begyndelsen af næste strofe kendes fra flere landes folkedigtning, er den „sammensatte gentagelsesstrofe“ med $1\frac{1}{2}$ linies gentagelse særegen for Danmark og Island. Den kan noteres som ab//a $\frac{1}{2}$ bcd//c $\frac{1}{2}$ def//e $\frac{1}{2}$ fgh &c. Sjældnere gentages kun $\frac{1}{2}$ linie. En gennemgang af Dgf og IFk viser nu, at Dgf af 539 visetyper har 49 numre med 78 varianter og 2430 strofer, dvs. 9 % sammensatte gentagelsesstrofer, og at IFk af 57 numre har 11 numre med 14 varianter og 291 strofer eller næsten 20 % af denne form. Denne kan da ikke være en tilfældig nydannelse eller korruption, men må kaldes en selvstændig, udbredt strofeform; en sådan frekvens i den dog ret sene adelsoverlevering viser, at „respekten för traditionens helgd har segrat över mödan“. Og når formen hidtil ikke har været alvorligt studeret, skyldes det, at folkevisen i for ringe grad har været betragtet som en sammensat poetisk-musikalsk-koreografisk form.

Adelsbøgerne noterer gentagelsesdelen som begyndelsen af næste strofe, og man må forkaste Steenstrups antagelse, at den hørte til omkvædet, og at den anden forsanger førte visefortællingen et vers fremad; naturligere er det at antage, at første sanger alene præsenterer versrækken, mens den anden kun sekunderer, som ved Kalevala-sangen; således har også Peter Grønland tænkt sig forholdet ([Leipziger] Allgemeine Musikalische Zeitung 1816). Og viserne selv antyder stedvis to forsangere (Dgf 126, 240).

Vil man spørge den levende tradition til råds, må man gå til Færøerne,

¹ Johs. Steenstrup: Vore Folkeviser 1891 85 ff; Carl S. Petersen: Illustreret dansk Litteraturhistorie I 1929 134; Ernst Frandsen: Folkevisen 1935; Paul Verrier og Ernst Frandsen i Danske Studier 1937; det kunne have været tilføjet, at Sofus Larsen (Vore Folkevisers Form og Overlevering, Tilskueren 1903 901—23) vel mindre sandsynligt regner med, at koret har sunget gentagelsesdelen, og at der altså kun var een forsanger.

hvor en række af de fra Danmark indvandrede viser stadig lever¹. En analyse af nogle færøske (og danske) melodier viser, at gentagelsens halvlinie afviger fra melodien til de samme ord i den foregående strofe, og at gentagelsesdelen slutter sig til det følgende lineepar og ikke til det foregående omkvæd². Disse forhold gør det klart, at gentagelsesdelen har en selvstændig musikalsk opgave. Men den levende tradition viser ganske vist hverken på Færøerne eller i Danmark spor af to forsangere. — En række melodier drøftes nærmere, fx. melodien til Dgf 91 Hedeby's genger, som H. M. Corvinus trykker i et sørgedigt 1646 (Dgf XI 117); den må anses for en uomtvistelig folkevisemelodi til gentagelsesstrofe, hvis indledende lineepar er tabt, og den repræsenterer måske en tradition bagom Vedel³. Da nu en del af teksterne optræder på Færøerne i Vedels redaktion, har man forlængst antaget, at de „danske“ viser og melodier er importeret efter Vedels tid⁴. En række viser foreligger både med gentagelsesstrofe og i ren toliniet form. At strofen i Danmark er gammel, ligger klart for dagen.

Gentagelsen giver øget vægt til den gentagne tekstdele; ligesom omkvædet, men uden organisk sammenhæng med dette, afbryder det den episke fortælling, og når denne genoptages, får også den øget vægt⁵. Arngr. Jónssons berømte *Crymogæa* fra 1610⁶ i islandsk oversættelse synes også at tale om gentagelsesformen, sunget ikke af en extra forsanger, men af alle de dansende i vikivaken.

¹ Hjalmar Thuren: *Folkesangen paa Færøerne* 1908, især kap. IV; Hjalmar Thuren og H. Grüner-Nielsen: *Færøske Melodier til danske Kæmpeviser* 1923.

² Otto Andersson udskriver 4 strofer af Dgf 14 Memering; kilden, Thuren & Grüner-Nielsen, bringer dog kun 2. I det hele taget er de fleste visemelodioptegninger behæftet med den svaghed kun at bringe et enkelt vers, så man ikke kan studere den interessante musikalske variation, der gør, at man aldrig kan tale om en fast grundform for en given vises melodi. — Under Otto Anderssons besøg i København gennemspillede en række af Dansk folkemindesamlings færøske fonogrammer efter H. Grüner-Nielsens anvisning; man fandt gentagelse af en linie på fonogrammerne 220 I og 314 II (Dgf 283 Fattig ungersvend), 220 II og 332 II (Dgf 317 Hr. Tidemand), af halvanden linie på 376 II (Dgf 154 Kong Birger) og 80 I, 209 II, 378 I (Dgf 50 Hellig Olavs væddefart); en mere ualmindelig gentagelsesform på 110 I (Dgf 143 Tule Vognsøn og Svend Grå). Andre fonogrammer viste sig at være uden interesse i denne forbindelse.

³ Desværre oplyser Corvinus intet om syngemåden, hvor han i sin verslære giver eksempler på gentagelsestyperne; det samme gælder Søren Poulsen Gotlænder *Judichær*; (Ex Rhythmologia Danica msc. Epitome brevissima 1649 112 f; Prosodia Danica 1671 535 ff).

⁴ I sin anmeldelse af Thuren & Grüner-Nielsen (*Budkavlen* 1924 21—24) antager Otto Andersson muligheden af, at en gammel tradition kunne have nået Færøerne allerede før Vedel. I nærv. afhandling erkender han klart Vedels betydning; det ses ikke tydeligt, hvor megen vægt han nu lægger på en før-vedelsk dansk-færøsk tradition. Men særlig gammel kan en sådan ikke være. Thuren 1908 33 mener „næppe længere tilbage end til 16de Aarhundrede“ og citerer 263 Svabo, der som den første understreger, at de „danske“ melodier er kommet samtidig med teksterne; og de danses anderledes end Føroyakvædi-repertoiret, se Thuren 1908 260, Thuren & Grüner-Nielsen forord.

⁵ H. Grüner-Nielsen minder i denne forbindelse om, at skæmteviserne fra 16. årh. ofte har lange omkvæd.

⁶ S. Blöndal i *Nordisk Kultur* XXIV 1933 167 ff; Kr. Kåltund i *Arkiv för nordisk filologi* XXIII 1907 228 ff.

Hermed berøres problemet om folkevisen (fornkvæði) på Island, og derigennem det kronologiske problem. Fornkvæði anses af Kålund for ret sent overført¹, medens den episke dans har været trådt til rímur, vikiavaken til lyriske vers. Senere har fx. Knut Liestøl og S. Blöndal regnet med gammel visedigtning på Island².

En lang række viser kendes både med gentagelsesstrofe og uden. En statistik viser, at det næsten uden undtagelse er toliniede viser, hvor altså den episke beretning forbliver den samme, uanset om gentagelsen er der eller ej. I et flertal af tilfælde er omkvædet fælles for varianterne med og uden gentagelse. Begge disse forhold tages som beviser for, at gentagelsesstrofen er den oprindelige form, der ved bortfald bliver til den kendte toliniede³. Indholdsmæssigt fordeler gentagelsesstroferne sig over alle genrer, men mest på ældre visetyper, og når det erindres, at folkevisedansen er døende, da adelsvisebøgerne skrives, er det forbavsende, at så mange af deres opskrifter markerer gentagelsen. Konklusionen bliver da følgende:

... upprepningsstrofen är en mycket gammal, om icke rent av den äldsta strofformen i folkvisan. Såsom materialet föreligger synes det i varje fall uteslutet, att en visa med tvåradig strofform och enkelt eller dubbelt omkväde skulle ha tillagts upprepningsstrof och dansats på detta sätt, om den i tidigare formen haft en stadig ställning i den levande traditionen. Det naturliga är, såsom jag sagt förut, att ett bortfall ägt rum, när visan förekommer i båda formerna. Därest då, så resonerar jag, en visa med ett för de tidigare perioderna karakteristiskt innehåll förekommer exempelvis i Island med upprepningsstrof och i Danmark med tvåradig strofform måste den förstnämnda vara äldre. Jag går t. o. m. längre: om en visa i isländsk tradition har

¹ Således også Finnur Jónsson, der daterer viserne på Island til efter 1400, på få levninger nær (Aarbøger for nordisk Oldkyndighed 1914 2 ff.).

² Blöndal i Nordisk Kultur XXIV; Liestøl sst. IX 1931 84 ff. — Vurderingen af islandske fornkvæði har som bekendt varieret stærkt siden Svend Grundtvigs dage. En klaring af spørgsmålet om denne visegruppens ælde er højest påkrævet; også for den videre udforskning af fx. stævstammernes problem. Crymogæas beretning tager imidlertid udtrykkelig sigte på vikiavakvæði (ihvertfald den islandske oversættelse), og da disses strofebygning er langt mere kompliceret end folkevisernes, bliver Crymogæa formentlig yderligere svær at tolke, selvom ihvertfald visse islandske visestrofers høje ælde er almindelig anerkendt; jf. F. Jónsson i Danske Studier 1933 1 ff med vigtig note af Mar. Kristensen. — Richard Steffen drøfter Crymogæa-stedet i sin disputats, til hvilken Kålund støtter sig (Steffen: Enstrofig nordisk folklyrik 1898 155 ff.—Svenska Landsmälen XVI 1).

³ Det er et overraskende resultat, at dennespecielle, utvivlsomt af musik og dans betingede strofeform skulle være ældre i viserne end noget så udbredt og elementært som linieparret. Omkvædsligheden og gentagelsesdelens textlige undværlighed synes ikke at bevise eller modbevise noget. I virkeligheden siger kilderne ikke noget afgørende om formens høje alder. Det af Kålund fremdragne citat af Dgf 247 (se Danske Studier 1917 82) henføres af Otto Andersson til 1462; ifl. Kålund er håndskriftet ganske vist fra dette år, men visestrofen en pennenprøve fra 16. årh.; og fra den tid savner vi jo, især efter Otto Anderssons grundige gennemgang, ikke belæg for strofens forekomst. Frekvensen i vore adelsbøger turde bevise, at der foreligger en dansk udvikling, men kan ikke netop frekvensen tale for dennes relative nyhed? En afgørelse af spørgsmålet forudsætter en bred løsning af de islandske visers aldersproblemer og vel også af det dermed sammenhørende stævstammeproblem.

upprepningsstrof och finnes i Danmark i båda formerna, finner jag det någorlunda självklart att överföringen skett i den förstnämnda formen. Men då kan slutsatsen knappast bliva någon annan än att upprepningsformen kronologiskt sett ligger före båda den tvåradiga och fyrradiga strofen i Danmark¹.

Men nye spørgsmål dukker op: er gentagelsesstrofen dannet i Danmark eller indført, og i sidste fald: hvorfra? Et fingerpeg giver en række islandske viser med gentagelser, der hører til de ældste emnegrupper, og hvor gentagelsen har hængt længe ved; svenske og norske paralleller har ingen gentagelsesstrofer. Det må undersøges, om de ældre franske viser har sådanne former, hvis ikke, må man tænke sig, at en særlig dansk danseskik har betinget gentagelserne, og at den strofebygning, der efterhånden udformes så konsekvent (og som har analoge i finsk Kalevala-sang²), er en af de ældste i nordens visedigtning.

Referatet er hermed til ende — og har forhåbentlig givet indtryk af, hvor dristig, grundig og vidtspændende en undersøgelse, Otto Andersson har foretaget, selvom materialets spinkelhed gør denne som så mange viseundersøgelers yderste resultater til blotte hypoteser. — Dansk forskning, der ikke i mange år har frembragt nogen vægtig monografi over den ældre folkevises problemer, skylder Otto Andersson tak også for dette arbejde. En strofeform — eller dog syngemåde — der er forbigået med tavshed af mere end een betydelig forsker, er her fundet frem på vor egen kistebund, ordnet og rakt til os. Et stof er præsenteret, friske synspunkter anlagt, og udredningen gennemført på baggrund af et langt livs studium, erfaring og kærlighed.

August 1952.

Referat og randnoter ved *Erik Dal*.

¹ Hvis gentagelsesstrofen er relativt ung og nogenlunde samtidig med islandsk fornvædl's indvandring, kunne man måske tænke sig, at denne form-nyhed var modtaget og gjort produktiv på Island; iøvrigt er det jo noget af et tilfælde, hvad der er bevaret eller tabt selv i den fyldige danske overlevering. — Disse sidste randnoter er på ingen måde at opfatte som skitse til en ny hypotese, men blot som en famlende reaktion på den meget høje datering af gentagelsesstrofen.

² Samtidig med korrekturen af disse sider fremkom Studia Fennica VI, Helsingfors 1952; bindets største bidrag (p. 59—138) er Matti Kuusi: Über Wiederholungstypen in der Volksepik unter besonderer Berücksichtigung der Edda, der Bylinen und der finnisch-estnischen Volksdichtung. I dette fængslende arbejde omtales Kalevalas gentagelser ved 2. forsanger kun et enkelt sted (p. 99), formentlig fordi dette fænomen vedkommer foredragsmåden og ikke egentlig digtets form.

ØHLENSCHLÆGER OG OSSIAN

Et supplement.

Min undersøgelse af Ø.s forhold til Ossian antydede, at der efter 1803 ikke fandtes Ossianreminiscenser hos skjaldenes Adam. Dette er imidlertid ikke rigtigt. Ved at læse tragedierne i Liebenbergs 4-bindsudvalg fra 1879, fandt jeg et modbevis i *Hagbarth og Signe* (1816).

I 1. akt sammenligner Alf broderen Algers sværd med solen og hans skjold med „en prægtig maane“; i 2. akt udvider skjalden Halloge, da han synger drapaet over den i kamp med Hagbarth faldne Alf, billedet med karakteristiske Ossiantræk: „Hans skjold var blodigt som den fulde maane“. Drapaet begynder med et direkte citat:

Du, som din bolig har imellem skjolde,
som hænger højt i Beras sal,
stig ned, o harpe, lad din stemme lyde . . .

Versene er, som Liebenberg gør opmærksom paa, taget fra *Temora* V, ligesom hele digtet er i „den ossianske tone“:

Heltebrødrenes moder, dronning Bera, der frygter en uheroisk virkning af sangen, vil forvise sangeren; en af kæmperne raader ham da at gaa til „Skotland, hvor man agter skjaldene“, og utvivlsomt ville han her finde sit poetiske fædreland, da han bevæger sig i de kendte skotske forestillinger. Ikke blot tidsler og taage, taareskær og egetræ indflettes, men i slutningsstrofen sammen med landskabet ogsaa mytologien:

Dug dækker snart den grønne høj; den glindser
som øjet gennem taareskær.
Men hist paa skyen Alfs, Gyrithes aander
til Freia svæve, favn i favn.

Samme ossianske forestilling om de afdødes fortsatte liv i skyernes sale møder os i *Pigernes Sang* i 3. akt:

Paa sky de kære skygger
nu hisset svæve,
i lin og blege brynjer
med brüstne blikke,
de sukke, fryden savne.

2. Naar Halloge sammenligner de fremstormende heltes sværd med „markens aks i høstens vind“, synes det at være en forskydning af et billede, hvis tradition gaar tilbage til den klassiske oldtid, og som bruges af den dødelig saarede Haggmund i 3. akt:

Jeg høstet har som karl; de laa som ax
omkring min le derude . . .

Hos Ossian forekommer billedet ofte, men ændret; fjendens fald paa slagmarken sammenlignes med tidslerne, hyrdedrengen hugger om med sin stav. En enkelt gang (Sul-Malla) hedder det: *We rushed to the fight . . . They fell like thistleshead beneath autumnal winds*, hvor substantivet og epithesen er de samme som Halloges. Det fulde billede har den danske digter ikke fra Ossian, men derimod fra dansk tradition. I folkevisen om *Slaget ved Lena* (Abrahamsen 74, DgF 136) hedder det først om herr Ove Dyre:

Han hugger ned for fod i strid
som bønder de meje korn,

og dernæst:

Det var unge herr Engelbret
blæser i forgyldte horn

saa vog han de Vestergyllands mænd
som bønder de meje korn.

I Rimkrøniken:

De sløge hverandre, som bønder slaa korn.

3. I *Yrsa* (Helge 1814, 185) er mellem Helges kæmper en „stolt Skotte, kæmper fra Ørkenø“, og overfor dronning Oluf forsvarer han sin elskov med henvisning til, at „Freia lo med stjerneblik til elskeren i brudens arm“. Udtrykket staar „stjerneglans i øje“ nær; under hensyn til det skæbnesvangre i forholdet har det samme betydning af vemod som i Guldhornene. Freia forudser som „de forklarede gamle“ de tragiske følger. Helge tyder hendes smil forkert.

4. Det er ikke paafaldende, at ossianske toner dukker op i *Hagbarth og Signe* 13 aar efter 1803. Traditionen fra den skotske barde vedblev at leve i skandinavisk litteratur. I *Frithiofs Saga* (1825) synger en „skald från Morvens kuller“ for Angantyr i hallen paa Orknøerne, hvorfra Helges hirdmand kom. Kongenavnet *Oscar* vidner om Ossians anseelse i Sverrig.

I Danmark er Blicher ikke ene om at repræsentere traditionen. Da den unge lovende forfatter og forsker C. H. Lorenzen sidst i 1820erne opholdt sig i Italien og ude i bjergene oplevede en skyet og blæsende aften, faldt det ham naturligt at sammenligne den mørke regnsky, der væltede sig ned over bjerget med „en af Ossians helte, der svævede truende forbi paa stormens vinger“ (Breve fra Italien 1837, 281).

Øhlenschläger selv glemte i virkeligheden heller aldrig hine impulser fra den første ungdom. Som rektor Jørgen Hendriksen venligt gør mig opmærksom paa, findes der i *Kiartan og Gudrun* (1848, Liebenb. X 281) et karakteristisk sted. Oluf Paa modstiller i sin første replik de nordiske og skotske guder. Han berømmer de førstes kraft og kendetegner de sidste ved træk, som allerede findes i Guldhornene: taaren, taagen, klippen og magtesløsheden. Repliken lyder:

Christendommens Drøm skal ej
saa snart fortrænge Guders muntre Heltekreds;
thi Nordens Guder ej, som Irlands, skotske Fjelds,
er Taare-Taagebilleder paa Klippen kun.

Carl Roos.

NORDTYSK SAGN OM DRUSUS

Som man veed, har Jellinghaus, Vigfússon og Reinicke søgt at vise, at Nibelunghelten *Sigfrid* er lig med Cheruskeren *Arminius*, Tysklands Redningsmand fra År 9 e. Kr. Ligningen er, siger Sievers i sin Nibelungforelæsning, „vollständig von der Kritik abgewiesen worden“. De nævnte Forskere „sind nur auf dem Wege der tollsten Fantasien zu solchen Resultaten gelangt“. Den eneste Støtte har de i Ligningen *Segimundus*, Armins Frænde = *Sigmund*, Sigfrids Fader. De øvrige historiske Navneligninger peger ikke på 1ste Årh., men på 4—5—6. Årh. Dærmellem findes også en *Sigismund* † 523 som Model for Sigmund, med Motiv, der nøjagtig

genfindes i „Eddaen“: Sønnen Si- (Sigerik, Sinfjötle) myrdes efter et Drikkelag ved Stedmoderens onde Råd, mens Faderen intet gør for at hindre Drabet; Faderen kaster sig fortvivlet over Liget, bortvises hånsk av en Gubbe. Det vilde være urimeligt at nægte Identiteten; jfr. min Bog „Sigfrid und Brünhild“ S. 53.

A priori vilde det være så at sige udelukket, at et nordtysk Oldtids-thema skulde kunne have hævdet sig fra 1ste Århundrede i Kappelstrid med de gotisk-burgundisk-frankiske Stordigtninger fra Folkevandrings-tiden, ja at den ældgamle Arminius alias ung Sigfrid skulde have overstrålet alle andre Helte.

Jeg har ganske vist i „Danske Studier“ 1912, 173, gjort gældende, at Kimbrerkongen *Bojorix* † 101 f. Kr. har holdt sig som Goterkongen *Berig* lige til 6te Århundrede. Men det var også det længst mulige. Efter den Tid blev han uhjælpelig kvalt av Folkevandringstidens Modehelte.

Højt regnet kunde enkelte Lokalhelte overleve i snæver Lokaloverlevering. Vi veed f. Ex. fra Kronisten Marius fra Avenches, at hin Alleman-nerhøvding *Wibil*, der 260 e. Kr. lagde Romerstanden Avenches i Aske, endnu huskedes langt ned i Tiden. Avenches fik på Tysk Navnet Wifflis-burg efter sin Ødelægger, og da den islandske Pilegrim Nikulás fra Þverá i 1100 tallet gæstede Byen, fortalte man ham om denne Ødelægger, Normanneren Vifil, der var nået til Svejts i Følge med Regnar Lodbroks Sønner.

Med dette Fortilfælde for Øje vil man kunne regne med Lokaloverlevering i et Tilfælde, der endog fører tilbage til Kristi Tid.

Ifølge „Thidrekssaga“ I, 175, Bertelsens Udgave, boer Kong *Drusiān* på Borgen *Drecannflis*. Efter hans Død ægter *Þidrekr af Bern* hans Datter *Gudilinda*, II, 60.

Dette er så temmelig alt, hvad vi hører dærom. Bertelsen i Glossaret genfinder Borgen i *Drachenfels* ved Rhinen. Det strider dog mod Sagaen, thi ifølge cap. 171 (I, 174) og 172 ligger Borgen tæt ved Skoven *Osning*, den såkaldte Teutoburgerwald, altså i det indre Nordtyskland. Om der dær også findes en Borg *Drachenfels*, veed jeg ej. Stiellers Atlas har et Par Exempler. Navnet *Dragefjæld* er let tænkeligt for stejle Ridderborge.

Først fastslår vi, at *Drusiān stavrimer med sin Borg Dragefjæld*; det giver nogen Rimelighed for folkelig Overlevering.

Vigtigere er dog Personnavnets *Endelse, -iān*. Sagnforskerne ænsrer ikke denne Omstændighed, men den er yderst vigtig. I „Oldsagn om Godtjod“ S. 122 har jeg påvist, at Endelserne *-ān* og *-in* i tyske Heltesagn er *usvigelige Kendetegn for ikke-gotlonsk Nationalitet*. Jfr. i „Thidrekssaga“: Hunnerne *Aldriān* og *Blodtīn*, Slaverne *Vilcīnus*, *Aspiliān*, *Nordiān* og Britterne *Iron* (andetsteds *Irān*) og *Nordiān*. Hos Seifrid Helbling kaldes Attila for *Etzelīn* (W. Grimm, „Deutsche Heldensage“ Nr. 95 b). I tyrolske Sagn er Dværgekongen *Laurīn* og hans Frænde *Walbarān* Repræsentanter for de romanske Tyrolere.

Altså, ifølge Heltesagnets faststående Sindbilledsprog er *Drusiān* en *Romer*. Om andre Fremmedfolk kan der efter Pladsen ikke være Tale.

Men hvilken da?

Hærom kan der ikke herske nogensomhelst Tvivl: det er Kejserprinsen *Drusus*, der År 9 før Kristus døde i Nordtyskland.

Han kommanderede i Germanien i Årene 13—9 f. Kr. og havde mange

dramatiske Kampe. F. Ex. blev han lokket i Baghold, men stod sig og tilføjede Fjenden et stort Nederlag. Han byggede Fæstningen Aliso ved Floden Lippe, den romerske Hovedfæstning. År 9 vilde han endog overskride Elben, men blev ifølge Dion Kassios LV, 1, standset av en jættestor Kvindeskikkelse, der truede ham og sagde: „Hvorhen iler du, umættelige Drusus? Dig er ikke tilladt at se alt. Gak bort! Og dine Dåders og dit Livs Ende er nær forhånden“. Strax derpå styrtede han med Hesten og døde av sine Sår. Efter Kejserfamiliens Skik må han være bleven apotheoseret og gjort til Genstand for Lokalkultus.

Om den avdøde Helt mindede ikke få Byggeværker: Kastellet *Aliso*; Kanalen *Fossa Drusiana*, bygget 13—12 f. Kr. fra Rhinen til Zuyderseen; et *Drususalter* i Hessen, Tacitus, „Annaler“ 11,7 (vel *Ara Drusiana*); Drususmindesmærket *Tropaia Drusu* ved Weseren, Ptolemaios II, 11, § 13; og fremfor alt *Drususgravmålet* ved Mainz, som omhandles av Pfeiffer i „Germania“ I (1856), S. 99 ff. Det nævnes av Svetonius, Eutropius, Dion Kassios, og i 800tallet fortæller en Glosse: „post hoc Claudius Drusus, cujus Mogontie est tumulus *Trūsilēh*“; endvidere omtales Monumentet av Otto av Freising og Konrad av Ursperg. „Es war ein Kenotaphium, bei welchem nach Sueton jährlich an bestimmtem Tage militärische Übungen (decursiones) stattfanden, und die gallischen Städte feierliche Opfer brachten“. . . . „Es ist jetzt die allgemein geltende Ansicht . . ., daß der noch jetzt als großartige Ruine auf der Citadelle zu Mainz befindliche Eichelstein das Drususmonument sei . . . seine Bauart . . . (zeigt) . . . z. B. mit dem der Metella, sowie mit dem des Romulus und Remus große Ähnlichkeit“. Endnu omkring 1700 omtales Eggen dæromkring som *Drusenloch*.

Vi seer altså, at Drususgraven — med Elementet oht. *hlēo*, „Gravhøj“, har været Genstand for en pompøs romersk Gravkultus for den til Gudehimlen ophøjede Kejserprins. I *Fossa Drusiana* har vi nøjagtig den Form, der genfindes hos den tyske Sagnfigur *Drusiān*. Det står fast, at Navnet Drusus i folkelig Form levede videre til sene Tider, dels med lydlovlig højtysk Lydforskydning, *Trūs*-, dels med nydannet tysk Bøjningsform, *Drusen*-. Og gennem „Thidrekssaga“s *Drusiān* — med Heltesagnets romerske Nationalitetsmærke *-iān* — nåede Navnet endog at finde Indgang i Norden.

Drususagnets Forplantelse synes manifest; den støttes jo ved den lokale Analogi Wibil ved Wifflisburg. Mere komplet stemmende Omstændigheder kunde næppe kræves.

Eskjær, 28. Maj 1952.

Gudmund Schütte.

SUNIGILDA, DEN GOTISKE STORHERSKER THEODERIKS OFFER

Ifølge Jordanes skulde Kvinden *Sunilda* have undgældt for sin Husbonds Forræderi mod den gotiske Storhersker *Ermanrik*; han lod hende binde til Heste og sønderrive, Jord. XXIV, 129. Ifølge „Eddaen“ og Saxe bliver Svanhild ikke sønderreven, men trampet ihjel av Heste.

Imidlertid har *Lukman* i Skriftet „Ermanaric hos Jordanes og Saxo“

S. 41 ff. påviist, at hele dette sadistiske Drama er et Foster av østgotisk Sladderdigtning.

Efterat have overvundet sin tapre Modstander Odovaker, den skiriske Konge i Italien, myrdede Kong *Theoderik* egenhändig den overvundne Helt med det Påskud, at Odovaker pønsede på Forræderi. Og Odovakers Hustru *Sunigilda* lod han kaste i Fængsel, hvor hun ynkelig omkom av Sult og vel også Mishandling.

Disse oprørende Skændelsgærninger skulde det østgotiske Rigskan-celli se at få væltet bort fra Theoderik og over på en sagesløs Syndebuk. Nu havde der i Rom kort forud boet en Goter ved Navn *Ermanrik*, der i Året 465 havde opnået Konsulværdigheden. Ham gjorde man til *Suni-(gi)ldas* Morder og identificerede med den c. 370 avdøde Goterhersker *Ermanrik*. Hocus-jocus-pocus! Dærmed var den „ædle“ Theoderik rensset og Forgæengeren bagvasket efter Noder; sådan står *Ermanrik* i Sagnet, — Kvadet „*Widsith*“ kalder ham jo en „*wråd wærloga*“, en „vred Tro-skabsbryder“.

Til disse Lukmans overraskende Avsløringer, som er bleven altfor lidet ænsede, skal jeg gøre en Tilføjelse av samme Art.

Den tyske Heltedigtning spiller jo på et østgotisk Medlidenhedsmotiv: den slemme Odovaker har udjaget stakkels Theoderik fra hans Arveland Italien, så Staklen må flakke om i Snese Års sørgelige Landflygtighed, også omtalt i det engelske Kvad „*Déors Klage*“.

Det er lutter Sladder og Svindel, og den opstod således. Odovaker avsatte 476 *Romulus Augustulus*, Hersker over Romerriget (forresten meget læmpelig, gav ham en flot Villa til Avtægtsbolig). „Hersker over Riget“ hed på Gotisk *piudans reikeis*. Hær strøg man bare et Par Bogstaver; så havde man *piuda-reiks*. Altså: Odovaker forjog Theoderik. Hocus-jocus-pocus, intet Hexeri, kun en Smule Fingerfærdighed! Og den tåredryppende Tragedie med den fra sit Arveland Italien forjagne *Didrik* av *Bern* var færdig.

Eskjær, 28. Maj 1952.

Gudmund Schütte.

DE ANGLISKE FYRSTENAVNES PROBLEMER

Navnene *Vermund* og *Uffe* rummer indviklede Problemer, som først ænses ved dybere Undersøgelse. Bjerrum i Artiklen „*Anglernes Hjemstavn*“ („*Sønderj. Årbøger*“ 1951) har så lidt som andre Forskere seet Problemerne. Han nøjes med at fastslå unordisk Sprogform. Men så hastig slipper man ikke fra det.

1. Sprogformsproblemet.

Sagen er, at der utvivlsomt foreligger Overleveringer med dobbelt Sprogform, unordisk og nordisk.

Angelsaxisk Sprogform.

Wærmund „Merciastamtavle“, ags. *æ* for nord. *á*.

Wermundus Sven Aggesøn, Saxe do.

Offa „Merciastamtavle“. ags. *ff* (nordisk vilde vel være *bb* som i Ubbi).

Uffo Sven Aggesøn, Saxe do.

Nordisk Sprogform.

Warmundus „Vitae duorum Offarum“. Jfr. Warwick bygt av Warmundus.

nord. *á* for ags. *æ*.

Vármundr „Langfeðgatal“ SRD. I, 5. do.¹

Óláfr „Langf.“ nord. *f* (= *v*) for ags. *ff*.

Den angelsaxiske Sprogform har sagtens været Kongefamiliens og Hofets; vi har talrige Exempler på, at Hofsproget var påvirket av Udlandets Skik. Den mere nordiske Form turde have været det bredere Landsfolks. Da Warmundas står som Opnævner for Warwick, seer vi, at Udtalen er lokalt stadfæstet. Óláfr er sagtens en noget „norrønet“ Form; vi kan ikke nøje sige, hvordan det oprindelige Navn har lydt.

2. Stavrimsproblemet.

Merciarækken Wapolgeat, Waga, Wihtlæg, Wærmund viser klart et oprindelig herskende Stavrim på *w*. Dertil svarer tre Navne i danske Overleveringer: Vege el. Uæke, Viglek, Vermund. Det fjerde Ger-vendel turde være Wapol-geat, vendt på Hovedet.

Men hvad nu med Offa-Uffe? Hvorfor brydes hær Stavrimrækken? Svaret er helt simpelt. Offa er intet Døbenavn. Det er et *Kælenavn*, som skyldes Heltens episke Popularitet. Hans virkelige Døbenavn skimter vi i „Langfeðgatal“s Óláfr. Det er sagtens noget nordisk tilstudset. Men det er klart, at hvis det oprindelig indeholdt Stavrims-Forlyden *w*, så måtte den lydlovlig svinde foran *ó*. Altså, Heltens Kælenavn Offa er på Grund av hans krigeriske Størværk blevet ophøjet til hans officielle Navn, og da han senere fik en Søn, døbttes denne ikke med det gamle Ættestavrimsbogstav *w*, men indledte en ny Stavrimsrække, vokalisk: i „Saxerkroniken“ Angelþeow, i „Beowulf“ Eomær. „Saxerkroniken“ har efter Offa Rækken: Angelþeow, Eomær, Icel (efter Icel kaldtes Ætten Icelinger).

At Kælenavne trænger ind i de officielle Navnes Række, kendes historisk. I Thrakien levede en Goter, der for sin Legemshøjdes Skyld fik Tilnavnet *Micca*. Han svang sig senere op til den romerske Kejserværdighed, ikke under sit oprindelige Døbenavn, men under Tilnavnet, oversat til Maximianus.

Således bliver de engelske Fyrstenavnes Udvikling fuldt forståelig, når vi blot er klare over den gamle gottonske Navnevæxts Vilkår.

Hovedresultatet er, at Formerne Warmundus-Wærmund viser Tilstedeværelsen av en dobbelt Sprogform i det engelske Britannien, — en nordisk-orienteret og en angelsaxisk Type. Den nordisk-orienterede viser sig også i Landskabsnavnene *Norfolk* og *Suffolk* og i Indbyggernavnet *Lindisfaran*. (Noteret av mig i „Our Forefathers, the Gothonic Nations“ II, 234(5), og 361, 363(6), ignoreret av Bjerrum).

Eskjær, 9. Juni 1952.

Gudmund Schütte.

¹ Jfr. Garmund „Beowulf“ (*g* er vel påvirket av kymrisk *gw*).

SVENSK EVENTYRLITTERATUR

Waldemar Liungman: *Varifrån kommer våra sagor?* Sthlm. 1952.

Dette værk slutter sig som bind III til forfatterens udgave af „Sveriges samtliga folksagor“ 1950, som er anmeldt i Danske Studier 1951, 125 f., og det danner grundlaget for de noter i slutningen af andet bind, hvori der summarisk gøres rede for de enkelte eventyrs historie, så vidt det har været Liungman muligt udfra de hidtil foretagne undersøgelser og det stof, der især er samlet i Boltes og Polivkas „Anmerkungen zu den Kinder- und Hausmärchen der Brüder Grimm“. Som før nævnt er disse noter i sig selv ikke særlig epokegørende, idet de enten bygger på undersøgelser, hvis resultater i forvejen er velkendte, eller, hvor sådanne mangler, ikke kan være andet end temmelig overfladiske. Der kræves i virkeligheden en hel disputats eller monografi på størrelse f. ex. med Walter Andersons 445-sidede undersøgelse af „Kaiser und Abt“, der endda kun er et forholdsvis kort skæmteeventyr, for at man kan sige noget afgørende om et eventyrs historie, — hvis man så kan det! Og næppe andre end Anderson har — foruden Aarne, på en tid da stoffet endnu var overkommeligt — indladt sig på mere end een undersøgelse af den art. Man kan altså ikke bebrejde Liungman, at han væsentlig har måttet nøjes med at bygge på, hvad der forelå, deriblandt på sin egen undersøgelse af „Bata-sagan“, et eventyr der er beslægtet med tobrødre-eventyret (Asbjørnsens Lillekort og kong Lavring), og hvis ældste form findes i en ægyptisk papyros fra ca. 1300 f. kr. På grundlag af sine erfaringer med dette eventyr såvel som af sine studier over en række europæiske festskikke, i F. F. Communications 1937 ff., mener Liungman i modsætning til C. W. von Sydow, der anså de fleste „undersagor“ for en nedarvet indoeuropæisk tradition, at de er indvandret fra de gamle kulturlande ved det østlige Middelhav, og fører de ældste tilbage til samme tid som Bata-sagan eller endnu før, til den mykenisk-homeriske tid, hvis afslutning sættes til ca. 700 f. Kr. De ældste kendte eventyrmotiver findes nemlig i det babylonske Gilgamesch-epos og siden hos Homer. Det beviser dog vel i virkeligheden hverken, at de eventyr, hvori disse motiver indgår, er ligeså gamle, eller at de ikke er ældre endnu!

Større betydning end disse noget svævende redegørelser har den vedføjede oversigt over, hvor mange og hvilke svenske optegnelser der findes af hver enkelt af de ca. 500 typer, der er repræsenteret i Sverige, både i trykt litteratur og i arkiverne. Dermed er vi kommet et langt skridt frem i vor viden om den svenske eventyrtradition, selvom der ikke, som i Reidar Th. Christiansens og Einar Ol. Sveinssons glimrende oversigter over de norske og islandske eventyr, er nogen redegørelse for varianternes indhold i forhold til den aftrykte norm. Dette vilde ganske vist kræve et meget stort extraarbejde, som man næppe med nogen rimelighed kan forlange af en enkelt forsker. Det har kunnet gøres ved de islandske eventyr, hvor stoffet er overkommeligt. Når det også er lykkedes professor Christiansen at gennemføre det for de norske eventyrs vedkommende, kan man kun bøje sig i beundring og søge en forklaring i, at det er gjort af en ung, energisk forsker med masser af ubrugte kræfter.

De kortfattede litteraturhenvisninger, der ledsager hver enkelt type,

danner desuden et godt supplement til Stith Thompsons store oversigtsbog „The Folktale“, New York 1946.

Man glæder sig også over, at Nordiska museets arkiv, som jeg savnede henvisninger til i de to første bind, og som Liungman egentlig ikke mente, indeholdt noget af betydning, nu er medtaget. Noget illoyalt mod intentionerne John Granlund og Gösta Berg, der derefter sørgede for, at dette stof blev katalogiseret af C.-H. Tillhagen, takkes dog kun den sidste for sit i øvrigt udmærkede arbejde. Også på anden måde kommer en vistnok temmelig ubillig kritik af Nordiska museets arbejde til orde.

Inger M. Boberg.

ØSTRIGSK FOLKEMINDEFORSKNING

Leopold Schmidt: Geschichte der österreichischen Volkskunde. Wien 1951.

Denne bog er desværre kommet mig så sent i hænde, at jeg ikke har kunnet tage hensyn til den i min lige afsluttede bog om folkemindeforskningens historie. Thi selvom jeg knap nok synes, den retfærdiggør forfatterens påstand om, at østrigsk folkemindeforskning bør behandles selvstændigt og ikke — som jeg og selv en østriger som Arthur Haberlandt har gjort — blot som et led i den tilsvarende tyske forskning, og den altså egentlig ikke får mig til at fortryde mit standpunkt, så vilde jeg i hvert fald gerne have nævnt den som repræsentant for den bedste nuværende tysk-østrigske folkemindeforskning.

Schmidt begrunder udsendelsen af sin bog med, at man står på et vendepunkt, idet den nationalistiske opfattelse og den deraf følgende nazistiske misbrug af „die Volkskunde“, der kulminerede i 1935—40, nu må betragtes som afsluttet. Desværre er der dog for en nordbo ikke tvivl om, at den stadig kan spores i de fleste tyske folkemindeforskeres indstilling og netop i Østrig har repræsentanter, der gerne gør sig gældende. Ved den IV. internationale kongres for antropologi og etnologi i Wien i september 1952 overværede jeg selv et flammende foredrag af en sådan, en elev af Höfler, om germanske broderskabsforbund, for hvis ælde der skulde findes afgørende beviser i islandske sagaer og myter. Og intet andet foredrag vakte et tilsvarende begejstret bifald. Men netop til disse repræsentanter står Leop. Schmidt i stærk modsætning. Han blev i 1945 leder af det wienske Volksmuseum i Laudongasse i stedet for Arthur Haberlandt, hvis fader Michael Haberlandt har grundlagt det, og som i øvrigt alene, sammen med sin familie, havde holdt tappert stand i museet under de sidste vanskelige krigsår.

Den omstridte definition af, hvad „Volkskunde“ egentlig er, klarer Schmidt ved, at det er „die Wissenschaft vom Leben in überlieferten Ordnungen“, og finder væsentlig dens opgave i at fremstille forholdene „ihrem Sein nach“, mens den historiske videnskab „die Dinge ihrem Werden nach verfolgt“. Den behandler altså ikke alene bondens liv, men også borgerens, håndværkerens og arbejderens, ja adelens liv, for så vidt det bunder i noget vedtaget, „soweit es sich unter den Vorzeichen der überlieferten Ordnungen vollzieht. Die Einbeziehung der Kunst-, Litera-

tur- und Musikwissenschaft in diese Art von Volkskunde wird von hier aus gerechtfertigt, soweit die Volkskunde die Grundlagen der individuellen Leistungen auf diesen Gebieten feststellen kann und will. Der gesamte Umkreis der musikalischen Sitte, vom Turmblasen bis zur Kammermusik bei Hof, die eigentliche Musikübung also, gehört beispielsweise hierher, ein unglaublich weites Gebiet der Theaterforschung ebenfalls, von der Bühnenform bis zum Publikum, ferner der grösste Teil der stofflichen Seite der Kunstgeschichte. Gewisse Disziplinen wie die Architekturforschung sind heute ohne volkskundliche Grundlagen überhaupt nicht zu denken“. — — — Det er jo også den vej, udviklingen i Skandinaviens er gået under indflydelse af folkemusæernes arbejde med den materielle kultur og folkelivet, der efterhånden er kommet til at omfatte alle sider af den menneskelige kultur, bortset fra den, der er så gammel, at den hører arkæologerne til, eller så fjern, at det er etnograferne, der tager sig af den.

Hovedopgaven for denne videnskab er da at samle og analysere stoffet og give så nøjagtige oplysninger om hver enkelt ting som muligt. Hvor talen er om åndsprodukter, f. ex. eventyr, sagn og viser — de spiller i øvrigt en underordnet rolle —, gælder det ikke alene om at give nøjagtige data for optegnelserne, men også for meddelerne, uden at man dog derfor behøver at lægge alt for megen vægt på det biografiske, som Schmidt med rette siger: „Eine eigene Darstellung des Lebenslaufes jeder Märchenerzählerin, die zufällig angetroffen wird, ist ja zweifellos auch wieder nicht notwendig“. Han hentyder dermed til en moderne tendens, som han opfatter som romantisk, men som måske nok så meget udspringer i en overdreven dyrkelse af det jævne folks psyke på bekostning af de mere civiliserede stænders. Det er karakteristisk, at det først er den russiske folkemindeforskning, der har fremhævet vigtigheden af sådanne biografier; men man er fulgt godt efter i andre lande, f. ex. Irland. Folkemindeforskning bliver på den måde enten en rent beskrivende videnskab eller en folkepsykologisk videnskab, der kan komme i farlig nærhed af at have „die Volksseele“ som hovedemne. I ingen af tilfældene passer betegnelsen *folkemindeforskning*, der kendetegner en historisk videnskab, godt. Den afløses da også mere og mere af betegnelser som *folkelivs-* eller *folkekulturforskning* eller *europæisk etnologi*.

Først efter at det analytiske arbejde er gjort, indrømmer Schmidt — som dog vel også andre moderne forskere — det syntetiske arbejde, der skal samle enkelthederne til et hele og klarlægge ikke alene, hvorledes forholdene er og har været, men også hvorfor de er og har været således, en plads. Men han advarer indtrængende mod at give sig af med dette arbejde, hvortil kun „ein sehr hoher Stand der Kenntnis und eine grosse Vorurteilslosigkeit befähigen“, og som gjort uden tilstrækkelige analytiske forarbejder — det må man give ham ret i — i tidens løb har ført til mange uholdbare konstruktioner og hypoteser.

Selve bogen er rent historisk opbygget: fra renæssancens humanisme over baroktidens rationalisme, rokokkens oplysningsperiode og empiretiden, da erkehertug Johann i 1811 gjorde en indsats ved at udsende en række spørgeskemaer om folkedragter, fester og dagligliv, til biedermeiertidens topografiske arbejder, den tid da også den tyske romantik begyndte at gøre sig gældende, og da brødrene Grimms opråb og efter-

hånden også deres mytologiske tydninger særlig stimulerede indsamlingen af sagn og desuden fik betydning for digtere, malere og komponister. I 1870 resulterede naturvidenskabernes rivende udvikling i stiftelsen af det „Anthropologische Gesellschaft“ i Wien, som under pater Wilh. Schmidts ledelse er blevet internationalt førende. Det samme gælder Rudolf Merings opbygning af en indogermansk sagfilologi, der særlig fik udtryk i tidsskriftet „Wörter und Sachen“, 1909 ff. En mere hjemstavns- og historiskbetonet videnskab udviklede sig derimod i Graz, hovedstaden i Steiermark og det nuværende Østrigs næststørste by, til hvis universitet Meringer i øvrigt også var knyttet. Dens fører er Viktor Geramb, der, skønt pensioneret, endnu ved kongressen i sommer optrådte som typisk „Altvater“ med langt hvidt skæg. Til en mere udpræget germansk-national retning hører mænd som Rudolf Much, Otto Höfler og Richard Wolfram, der er vel kendt her hjemme fra deres undersøgelser indenfor oldgermansk religion og kultur, selvom de ofte er en nordbo lidt for „germanske“. Det nationalistiske er dog også faldet østrigerne så meget for brystet, at Wolframs „Institut für Volkskunde“ i Salzburg ligesom et „Wiener Institut für Mythenforschung“, der blev grundlagt af „måne-mytologen“ Georg Hüsing, i 1945 måtte indstille virksomheden. En af Hüsings elever, Edmund Mudrak, har foruden et stort værk om „Die deutsche Heldensage“ også belemret videnskaben med et om „Die nordische Heldensage“, hvori det persiske Kyros-sagn efter Hüsings forbillede er ledetråden. De gamle nordiske eller blot islandske sagn og myter er jo et yndlingsemne netop for den slags forskere. Og helt undlade at tage hensyn til dem kan man desværre ikke.

Inger M. Boberg.

TILFØJELSER TIL TO JOHANNES V. JENSEN AFHANDLINGER

Til mine to afhandlinger her i tidsskriftet „Sammensatte Farveord hos Johannes V. Jensen“ (1946—47 p. 69 ff.) og „Johannes V. Jensen og Heine“ (1949—50 p. 85 ff.) skal der gøres nogle tilføjelser.

I

1. I afhandlingen om sammensatte farveord hos Johannes V. Jensen anfører jeg i en korrekturnote (p. 80) udtrykket *letheblaa Asters* fra „Dansk Natur“. Dette udtryk kommenteres særdeles kortfattet: Sammensætningen *letheblaa* er original. Udtrykket fortjener en nærmere omtale, så meget mere som en lignende sammensætning findes i den samme mytesamling, der rummer „Dansk Natur“, samlingen „Myter. Ny Samling“ (1910).

Udtrykket *letheblaa Asters* findes i en skildring af København: „Torvene ligger aabne og vellugtende efter Natteregn, Amagertorv bag Springvandet med et Væld af vaade Blomster, Georginer, Krysantemum, letheblaa Asters, og i Baggrunden Slottet under Nybygning . . .“¹ Hvad

¹ Se „Myter. Ny Samling“ (1910) p. 3 = „Skrifter“ VIII (1916) p. 152 = „Myter“ II, 3. udg. (1924) p. 6 = „Myter“ I (1946) p. 183.

mener digteren med ordet *letheblaa*? Lethe er navnet på glemselens flod i underverdenen i den græske mytologi. *Letheblaa* kan altså oversættes ved glemselsblå, der atter kan svare til himmelblå. *Glemsel* og *blå* kan knyttes sammen. Det er gjort af Thøger Larsen i digtet „Hvidenæs“ i digtsamlingen „Det Fjerne“ (1907). Det hedder her om vinden:

Al Glemsels blaa Alvidenhed
den synger gennem Tiden ned.¹ (p. 39)

Det er muligt at Thøger Larsens ejendommelige vers har været udgangspunktet for Johannes V. Jensens sammensætning. Et adjektiv *glemselsblå* ville minde alt for meget om Thøger Larsen; de to originale lyrikere har mange ligheder med hinanden, men man har det indtryk, at de til tider har været på deres post og søgt at undgå noget der kunne smage af direkte efterligning. En sådan opfattelse af *letheblaa* kan selvfølgelig aldrig bekræftes; men den forekommer sandsynlig. Havde de to digtere levet, og havde man spurgt dem, er det ikke sikkert man var blevet stort klogere; men det står fast at Johannes V. Jensen og Thøger Larsen — der hørte til samme generation — havde ikke så lidt til fælles i deres sprogkunst og livssyn. At *glemsel* og *himmelblåt* kan kædes sammen er let at forstå: synet af den blå himmel en sommerdag gennem grønne træer kan skænke sindet hvile og *glemsel*, et vegetativt velvære. Synet af asters vil ikke umiddelbart føre ens tanker mod *glemsel*; men digteren ved bedre, for ham har måske asters været forbundet med *glemsel*. Derom kan digterens læser og kritiker kun gisne. Thøger Larsen har senere, i 1914, brugt det samme udtryk i „Skibet“: Og fordom Jordens Racer laa / adskilt ved Hav og Glemsels Blaa / i Drøm.²

„Dansk Natur“ er fra 1909; året før brugte Johannes V. Jensen en anden sammensætning med *lethe*- i „Til Drachmanns Aske“. Jeg citerer: „Det gøs lidt i En ved Synet af den opalhvide lethefarvede Urne mod den blaa Luft, og man følte at her var der som et Genskær af den Gru der laa under i Drachmanns Natur, som i alle Menneskers, men som aldrig vandt Sejr over ham.“³ *Lethefarvet* vil sige *glemselsfarvet*. Her forstås ordet umiddelbart, urne, død og *glemsel* hører sammen.

Som bekendt var Johannes V. Jensen ikke sprogrenser, hans forbrug af fremmedord er overordentligt stort. „Fremmedordet sættes ind, naar det synes at male bedre end et tilsvarende dansk Ord, naar det har større Kraft eller Koncentration“ siger jeg i min disputats.⁴ Johannes V. Jensen har fortalt, at han ikke valgte og vragede ordene efter deres nationalitet, men efter det suk der er i dem, efter deres sjæl.⁵ Dette må vi regne med, når det gælder et ord som *Lethe*, hvis blotte klang kan have virket suggerende på digteren. Ord som *letheblaa* og *lethefarvet* er talende

¹ Se digtsamlingen „Det Fjerne“ p. 39 og sml. hermed mine „Ordstudier i Thøger Larsens Lyrik“ (i „Acta Philologica Scandinavica“ XV (1942) p. 377).

² Se digtsamlingen „Slægternes Træ“ (1914) p. 65 og „Ordstudier i Thøger Larsens Lyrik“ p. 377.

³ Se „Myter. Ny Samling“ (1910) p. 76 = „Skrifter“ VIII (1916) p. 198 = „Myter“ II, 3. udg. (1924) p. 45. „Til Drachmanns Aske“ er udeladt i udvalget af myter og eksotiske noveller I—II (1946).

⁴ „Studier i Johannes V. Jensens Lyrik“ (1936) p. 142 f.

⁵ Se Otto Gelsted „Johs. V. Jensen“ (1913) p. 150 og „Studier i Johannes V. Jensens Lyrik“ p. 15.

eksempler på Johannes V. Jensens dristige, suggestive og suveræne sprogkunst. Vi ser at de to ord hører til samme snævre periode 1908—1909. Udtrykket *Karons Baad* er tilsvarende brugt 1928—1929.¹ Om digteren før eller senere har anvendt lignende sammensætninger eller ordet *Lethe* er mig ikke bekendt; jeg har i hvert fald ikke noteret det. Ordet *Lethe* er ikke omtalt i min disputats, da det ikke er brugt i Johannes V. Jensens lyrik.

I citatet fra „Til Drachmanns Aske“ træffer vi det sammensatte farveord *opalhvid*, der kan føjes til min fremstilling p. 76 og nævnes sammen med *turkis-*, *smaragd-* og *safir-* som forled i farveord (p. 78). „Ordbog over det danske sprog“ XV (1934) har *opalblaa*, men ikke *opalhvid* (sp. 723 f.). Johannes V. Jensens skildring havde her givet en god mulighed for et citat.

Fra digtet „De vilde Blomster“ citerer jeg *sommergrøn: den sommergrønne Stund* (p. 74). Ordet *sommergrøn* er brugt af Sophus Claussen i digtet „Midt i den sommergrønne Skov“:

Midt i den sommergrønne Skov
der gaar den hvide Vej.²

Dette citat burde jeg have haft med, da sammensætningen er anført hos Søren Hallar i hans bog „Sophus Claussen Studier“ (1943) p. 44.

Fra „Christofer Columbus“ citeres udtrykket *en mangefarvet Susen* (p. 72). Ordet *mangefarvet* er senere blevet brugt i digtet „Jorden og Lyset“:

Har du fattet
hvordan det fritsvævende
enorme Legeme
runder sig om sig selv
i Verdensrummet,
klar og blaa,
klædt i Oceaner,
og mangefarvet
af fem Verdensdele.³

„Ordbog over det danske sprog“ citerer *mangefarvet* fra Goldschmidt (Solen spiller paa det mangefarvede Løv) og henviser til Julius Lange i XIII (1932) sp. 933. Johannes V. Jensens roman „Christofer Columbus“ fra 1921 havde givet et senere citat. Digtet „Jorden og Lyset“ er i sin oprindelige skikkelse fra 1935.

2. Sammensætningen *Gyvelguld* nævnes i min afhandling p. 77 fra digtet „Blindebukken“. Denne sammensætning — som ikke er anført i „Ordbog over det danske sprog“ — har Jeppe Aakjær første prioritet på. Indledningsdigtet i Ræbildkantaten, der er skrevet i marts 1912,⁴ „Den kjære brune Hede“, har disse vers (de fire første i anden strofe):

Du kjære brune Hede
med Lokkeleg og Gyvelguld,

¹ „Studier i Johannes V. Jensens Lyrik“ p. 161.

² Se digtsamlingen „Djævlerier“ (1904) p. 59 og „Udvalgte Digte“ (1952) p. 135.

³ Se Johannes V. Jensen „Digte“ (1948) p. 307.

⁴ Trykt i „Politiken“s kronik 4. august 1912.

med Pors og Reylingbede
og tusind Lærkers Kuld.¹

Aakjær bruger her to sammensætninger, der fylder en verslinie ud: *Lokkeleg* og *Gyvelguld*; de har begge bogstavrim, og *Gyvelguld* udnyttes i rimstilling. Allitteration og rim forstærker sammensætningens betydning. At *Gyvelguld* har været følt som stærkt lydmalende af Aakjær er hævet over enhver tvivl — ud fra vor viden om lydmaleriets centrale betydning for Aakjærs poesi.

Johannes V. Jensens skønne, kraftige og rige mindedigt „Dyrlægens Minde“ fra 1924 har denne strofe:

Ved Sommertid med lysbagt Muld,
og Klokkelyng og Gyvels Guld,
og Lokesæd og sovng Luft
og Fluor, Støv — Lupiners Duft.²

Denne strofe er fuldstændig Aakjærsk, den er som en ekstrakt af en stor del af Aakjærs poesi. Her er *Gyvelguld* opløst til *Gyvels Guld* (sml. f. eks. måneskin: månens skin, blomsterglød: blomsters glød etc.). Svarende til *Lokkeleg* har Johannes V. Jensen *Lokesæd* (om disse ord se „Ordbog over det danske sprog“ under *Lokeleg* og *Lokesæd*). Johannes V. Jensens linie: og *Klokkelyng* og *Gyvels Guld* svarer nøje til Aakjærs: med *Lokkeleg* og *Gyvelguld*. Som hos Aakjær er *Guld* udnyttet i rimstilling. Johannes V. Jensen har lånt *Gyvelguld* fra Aakjær og ændret det en smule. Hvorfor? Muligvis for at der dog skulle være en forskel fra Aakjær. „Dyrlægens Minde“ har verslinier der udmærket kunne være skrevet af Aakjær; det er som Aakjærs lyrik fyldt med en lang række konkrete detaljer.

Nogle år senere brugte Johannes V. Jensen igen sammensætningen og denne gang også i rimstilling, i digtet „Blindebukken“ fra 1926:³

De stramme Liner fatter Manden huld.
Paa Heden smiler Sol paa Gyvelguld.

De her fremdragne Eksempler er ikke de eneste på, at Johannes V. Jensen har efterlignet Aakjær, som han var en meget stor beundrer af. Johannes V. Jensen var ikke karrig med sin beundring, når det gjaldt kunstnere, digtere og forskere som han elskede. Han har hyldet Aakjær med det smukke digt „De gamle Bønder“.⁴ I sin lille artikel „Jeppe Aakjær“ i „Aarbog 1916“ skriver han: „Man læser og erindrer hans Vers med Forbavselse, han har gjort noget overnaturligt med disse Linjer og Rim i en trykt Bog . . .“ (p. 208).⁵ I min disputats „Studier i Johannes

¹ Digtet er trykt i „Vejr og Vind og Folkensind“ (1916) i afsnittet: Hedens Skaansel (*Gyvelguld* p. 25) og i „Samlede Digte“ II (1931) p. 141; det er ikke medtaget i den udvidede udgave af „Rugens Sange“.

² Se „Verdens Lys“ (1926) p. 36 og „Digte. Ny samlet, revideret Udgave“ (1948) p. 159.

³ „Blindebukken“ blev første gang trykt i „Berlingske Tidende“ 6. juni 1926. Det er optrykt i „Verdens Lys“ (citatet p. 118; se også den reviderede udgave fra 1948 p. 216).

⁴ Digtet er skrevet i 1926 og optrykt i „Den jydsk Blæst“ (1931). Det er mærkeligt nok ikke medtaget i udgaverne af Johannes V. Jensens digte fra 1943 og 1948, hvad jeg har anket over i min afhandling „Johannes V. Jensens Digte“ (i „Edda“ XLIX (1949) p. 96 og 148). Det meget smukke digt savnes hårdt.

⁵ Se også „Studier i Johannes V. Jensens Lyrik“ (1936) p. 11 f. om Johannes V. Jensens sammenstilling af Aakjær og Oehlenschläger).

V. Jensens Lyrik" (1936) skriver jeg om forholdet mellem de to digtere: „Aakjær har — selvom det ikke kan paavises i Enkeltheder — sikkert ogsaa betydet noget for J. V. J.s Verseformer . . . J. V. J.s Digte Paaskeliljer, Blindebukken og Kæmpehøjen (8 Linjer) har samme monumentale Form som f. Eks. Jakob og hans Sønner; der er stor Lighed i hele Indholdets Udformning; Rækken af reelle Billeder, de mange Sansninger, de kraftige Udtryk viser en Beslægtethed i Opfattelsen, der er slaaende" (p. 43 f.).¹ Den lille Detaille som er fremdraget her, bekræfter rigtigheden af hvad jeg skrev ret forsigtigt i 1936; jeg fæster mig især ved ordene „der er stor Lighed i hele Indholdets Udformning“.

Johannes V. Jensen er blevet glad for sammensætningen, da han skrev om Aakjærs elskede hede, og han har genskabt ordet, måske i øjeblikket uden at have skænket Aakjærs digt en tanke. Men maaske tør man formode, at Johannes V. Jensen i dette vers bevidst har villet alludere til Aakjærs digte. Om sligt kan man kun gisne; men der er al mulig grund til at fremkomme med en sådan gisning. Det er den naturligste ting af verden, at digtere, der tilhører samme generation og som er beslægtede i deres syn på naturen, låner fra hinanden.

3. Fra digtet „Moder og Barn“ (i „Verdens Lys“ 1926) citerer jeg: *to Øjne bygge-blaa og reminiscensen byggeblaet Vand* fra Hans Hartvig Seedorff Pedersen 1930 (se afhandlingen p. 73).

Det er ganske pikant, at Paul la Cour, der har undsagt Johannes V. Jensens billedsprog så hårdt og uretfærdigt som det vel er muligt (i „Fragmenter af en Dagbog“ (1948) p. 34 f.), dog ikke er gået af vejen for at bruge Johannes V. Jensens originale sammensætning *byggeblå*. Digtet „Forvisning“ har disse vers:

¹ Se også „Studier i Johannes V. Jensens Lyrik“ (1936) p. 43 f., 251 og 285, hvor der anføres ligheder mellem Johannes V. Jensen og Aakjær. Hertil kan føjes en interessant reminiscens, som jeg ikke har været opmærksom på. Det er Svend Aakjær der har henledt min opmærksomhed på den. „Danmarkssangen“ (skrevet 1925) har verslinien: *Der driver Høduft med krydret Vind* (første vers i strofe 4, se „Verdens Lys“ p. 108 og udgaven af digtene fra 1948 p. 207). Den svarer til Aakjærs: *og Høduft driver for duggtung Vind* i digtet „Karup Aa“, skrevet 1901 (i første strofe), se f. eks. „Rugens Sange“ 12. udg. (1948) p. 166. Begge digte har samme rytme, den såkaldte stev-rytme. Jeg citerer fra Aakjærs digt:

Nu bleges Himlen, for Sol er nede,
og alt har Kvæget ædt Bugen trind.

Johannes V. Jensen:

Hvor smiler fager den danske Kyst
og breder Favnen, naar solklar Bølge . . .

Aakjær begynder med kvindelig udgang, Johannes V. Jensen med mandlig. Om denne rytme se mine „Studier i Johannes V. Jensens Lyrik“ p. 56. Rytmene har utvivlsomt været afgørende for denne reminiscens. Eksemplet viser atter at Fr. Bøök har ramt noget centralt i sin afhandling om rytmiske påvirkninger fra 1913. Se nærmere herom i min afhandling „Johannes V. Jensen og Heinrich Heine“ (i dette tidsskrift 1949—50 p. 94 f. med henvisninger i fodnoterne).

Den udslagne Grønning for mine Fødder,
for mine Øjne Skyerne Skyerne,
dueblaa, bygblaa, rustne som Jern.¹

Paul la Cour har husket Johannes V. Jensen godt; der er i Paul la Cours digte mange mindelser fra Thøger Larsen, Johannes V. Jensen, Ludvig Holstein og Helge Rode. Eksemplet her er betegnende; teori er et, praksis noget andet.

II

1. Da jeg skrev min artikel om Johannes V. Jensen og Heine var jeg ikke opmærksom på, at Alf Henriques har anført en interessant Heine-reminiscens i sin artikel „Kampen med virkeligheden. En Johannes V. Jensen-studie“ (i det svenske filosofisk-æstetiske „Presens“ 1937).² Johannes V. Jensens første egentlige prosadigt er — som rigtigt fremhævet af Alf Henriques — „Mit Foraar“ fra 1901,³ som jeg ikke har behandlet i min disputats (hvad jeg burde have gjort). Det har en række udtryk, der går igen i prosadigtet „Ved Frokosten“. Det hedder i „Mit Foraar“: En ny Skaal for den uudslykkelige Appetit, der sætter mig paa Benene og holder mig stejl midt imellem tungt-henvandrende Bagbæster (Henriques p. 104).

Alf Henriques skriver: „ordene „tungthenvandrende bagbæster“ synes at styrke teorien om, at Heines Nordsee-lyrik er en væsentlig inspirationskilde for denne digttype; de er sandsynligvis en bevidst reminiscens af „all das andre bänauisch schwerhinwandelnde Hornvieh“ i digtet „Seekrankheit“ (p. 110 f.). I „Ved Frokosten“ er disse linier ændret til:

Dette var en Skaal for den uudslykkelige Appetit.
der lægger mig ned og sætter mig paa Benene igen
midt imellem hoftebredt henvandrende Mirakler i Menneskeskikkelse.⁴

Vi kan med god samvittighed sløjfe Alf Henriques' sandsynligvis. Dette eksempel følger sig på den smukkeste måde til min fremstilling og er et nyt vidnesbyrd om Heines store betydning for den unge Johannes V. Jensen.

¹ Se digtsamlingen „Mellem Bark og Ved“ (1950) p. 55 og „Udvalgte Digte“ (1951) p. 291.

² Se p. 96 ff. Alf Henriques henviser til sin artikel i sin afhandling „Johannes V. Jensen om mytedigter“ (i „Tilskueren“ 1939, første halvbind p. 438). Leif Nedergaard omtaler ganske kort Henriques' afhandling i sin bog „Johs. V. Jensen“ (1943) p. 91.

³ Trykt i dagbladet „København“ 27. maj 1901. Digtet er nævnt i Leif Nedergaards bog p. 146 fodnote 1 (her kaldes det en prosaskitse). I afsnittet om de første myter hedder det hos Leif Nedergaard: „Mit Foraar er et smukt lille stykke prosalyrik, som danner overgangen til de egentlige prosadigte“ (p. 93). Leif Nedergaard har ikke udnyttet Alf Henriques' interessante og værdifulde iagttagelser om Heine, og jeg synes ikke han har gjort nok ud af forbindelsen mellem „Mit Foraar“ og „Ved Frokosten“ (p. 145 f.). Både Leif Nedergaard og jeg (i min disputats „Studier i Johannes V. Jensens Lyrik“ fra 1936) har forømt Johannes V. Jensens første prosadigte. Disse bemærkninger skal bøde en smule derpå.

⁴ „Ordbog over det danske sprog“ citerer: hoftebredt henvandrende Mirakler i Menneskeskikkelse (VII (1925), 78 under *henvandre*).

2. Overbibliotekar dr. phil. Helge Topsøe-Jensen har venligst gjort mig opmærksom på, at Heines verslinier: *Thalatta, Thalatta, du ewiges Meer!* citeres i H. C. Andersens „Mit Livs Eventyr“. Det er formodentlig første gang i dansk litteratur dette vers citeres. Vi har hørt om Johannes V. Jensens store begejstring for Heine, der var en forløser for ham. Det har sin store interesse at høre hvad en anden stor dansk digter har skrevet:

„Heine var nylig fremtraadt, hans Digte henrev og løftede det unge Sind; jeg kom en Dag ud til Lehmann, der med sin Familie laac i Valby han jublede mig imøde et Vers af Heine:

„Thalatta, Thalatta, du ewiges Meer!“

Og nu læste vi Heine sammen; Eftermiddagen og Aftenen gik; det blev sildig ud paa Natten, jeg maatte blive der til næste Morgen, men jeg havde der lært at kjende en Digter, der sang ud af min Sjæl og greb i den de stærkest der vibrerende Strænge“.¹

Såvel rent litteraturhistorisk som menneskeligt er dette af meget stor interesse. Disse linier ville have glædet Johannes V. Jensen, der også i sin ungdom blev grebet i de stærkest vibrerende strenge i sit stormfulde sind, der higede mod en kunstnerisk befrielse.

Professor dr. L. L. Hammerich meddeler mig i et brev (af 14. december 1950) følgende: „Udtrykket Solen ved Austerlitz har J. V. J. rimeligvis også fra Heine. Le soleil d'Austerlitz blev berømt ved Segur's bog om Napoleon, der var meget afgørende for Heines Napoleon-begejstring“.²

Johannes V. Jensens digt „Det røde Træ“ er således et digt, der har fået et langt større perspektiv end jeg anede, den gang da jeg skrev på min disputats „Studier i Johannes V. Jensens Lyrik“ (1936). De her og tidligere meddelte kommentarer til det, øger dets interesse i betydelig grad og giver det en central plads i digterens mangfoldige og store produktion; det har et vibrato der måske vil klinge gennem mange år endnu.

Harry Andersen.

¹ Se bl. a. H. C. Andersen „Mit Livs Eventyr“ 2. udg. (1859) p. 94 f. = udgaven fra 1926 I p. 81 = den ny udgave (revideret tekst ved Helge Topsøe-Jensen) I (1951) p. 109.

² Med henvisning til Elster „Ueber die französische Bühne“ IV p. 518.

TIDENS ENHED I HAKON JARL

At Oehlenschläger i „Hakon Jarl“ har foretaget en dramatisk koncentration af det historiske stof baade med hensyn til tid og sted, er klart (især maa nævnes Thorers opsøgelse af Olaf paa Moster og ikke i Dublin). Spørgsmaalet er blot, i hvilken grad Oehlenschläger har gennemført denne sammenrykning af handlingens varighed.

Oehlenschläger siger selv, i fortalen til „Nordiske Digte“ (1807), at handlingen kun strækker sig over 3 dage. H. G. Topsøe-Jensen har da (Schiller og Oehlenschläger, Edda 16, 1921, p. 66) ud fra det faste punkt, at 4. akt foregaar pinseaften og pinsemorgen, foreslaaet, at 1. akt foregaar fredag, 2. og 3. akt lørdag og 5. akt mandag morgen. William Michelsen har derefter (Hakon Jarl og Erik Glipping, 1943,

p. 23) gjort opmærksom paa, at der maa være en nat mellem 2. og 3. akt, hvorved tragedien kommer til at vare 4 dage.

Under arbejde med spørgsmaalet i en I G. paa Øregaard Gymnasium er jeg kommet til det resultat, at der ogsaa maa være en nat mellem 3. og 4. akt, hvorefter skuespillet kommer til at spænde over lige saa mange dage som akter. 1. akt foregaar onsdag formiddag (Grib og Karker, I 78) og aften (Hakon og Thorer, I 90—91, Grib og Bergthor, I 502). Natten til torsdag rejser Thorer til Moster (II 2). 2. akt finder sted torsdag formiddag (Olaf og Thorer, II 2), eftermiddag (Hakon og Thora, II 332) og aften (brylluppet, II 641). Natten til fredag rejser Hakon Jarl til Moster (III 9 og 52). 3. akts handling falder fredag morgen (Grib, Jostein og Carlshoved) og middag (Hakon og Karker, III 446, Hakon og Olaf, III 519). Lørdag morgen bliver Erland dræbt (IV 31). I 4. akt finder handlingen sted lørdag eftermiddag (Hakon og budet) og aften (Tangbrand og Grif, IV 213, Olaf og Auden) samt søndag morgen (Olaf og Tangbrand, IV 444, Hakon og Erling, IV 460). Søndag udkæmpes Slaget (IV 558, V 16). 5. akt foregaar mandag morgen (hos Thora, V 2, ved Gaulaae, V 271), formiddag (Hakon og Karker) og middag (Rimol, V 585).

1944.

Knud Togeby.